

MINISTERUL INFRASTRUCTURII
ȘI DEZVOLTĂRII REGIONALE
AL REPUBLICII MOLDOVA

Agenția de
Dezvoltare Regională
Sud

Coordonat: _____
Denis LUNGUL,
Secretar de Stat
„_____” _____ 2026

Aprobat
prin Decizia Consiliului
Regional de Dezvoltare Sud
nr. __ din _____ 2026

Raport de Evaluare a Programului Operațional Regional Sud 2022-2025

Cuprins

ABREVIERI	3
I. SUMAR EXECUTIV	4
II. INTRODUCERE	8
III. METODOLOGIA DE EVALUARE	11
IV. CONSTATĂRI	11
4.1 RELEVANȚA	12
4.2 EFICACITATEA	13
4.3 EFICIENȚA	49
4.4 IMPACTUL	54
4.5 DURABILITATEA	72
4.6 COERENȚA.....	72
V. CONCLUZII	74
VI. RECOMANDĂRI	76

ANEXA NR.1: Progresul realizării indicatorilor de impact ai obiectivelor generale ale POR Sud 2022–2025

ANEXA NR.2: Progresul realizării indicatorilor de rezultat în raport cu direcțiile prioritare ale POR Sud 2022–2025

ANEXA NR.3: Rezultatele obținute în procesul de implementare a proiectelor în perioada de programare, conform domeniilor și măsurilor

ABREVIERI

AAC	Aprovizionare cu apă și canalizare	PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație	ZEL	Zonă Economică Liberă
ADR	Agenție de Dezvoltare Regională	KfW	Bancă de dezvoltare din Germania Kreditanstalt für Wiederaufbau
APL	Administrație Publică Locală	PIB	Produs intern brut
BNS	Biroul Național de Statistică	SFPL	Solidarity Fund Polonia
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare	TESIM	Technical Support to the Implementation and Management
CNCDRL	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale	AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
DUP	Document Unic de Program	BMZ	Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
FNDRL	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală	CF	Cerere de finanțare
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale	PRS	Program Regional Sectorial
MDS	Managementul Deșeurilor Solide	MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
PIB	Produs Intern Brut	CPV	Common Procurement Vocabulary (Vocabularul Comun de Achiziții)
PIBR	Produs Intern Brut Regional	GIZ	Societatea Germană pentru Cooperare Internațională
POR	Program Operațional Regional	AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
PRU	Program de Revitalizare Urbană	VIA	Valorificarea infrastructurii de afaceri
RD	Regiune de Dezvoltare	SAT	Sporirea atractivității turistice
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională	CSAE	Competitivitate și susținerea activităților economice
CMP	Centrul de management al proiectelor	RUDISP	Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice
		MITERUP	Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice

I. SUMAR EXECUTIV

Raportul de Evaluare privind implementarea Programului Operațional Regional Sud 2022–2024, extins până la finele anului 2025 (denumit în continuare POR Sud 2022–2025), reflectă rezultatele obținute la nivelul fiecărui obiectiv specific stabilit prin program și evidențiază contribuția acestuia la realizarea priorităților asumate prin Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2022–2028, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 40/2022.

Documentul se înscrie într-un cadru strategic mai amplu, reprezentând o continuare logică și operațională a Strategiei de Dezvoltare Regională Sud pentru anii 2016–2020, asigurând coerența intervențiilor și continuitatea direcțiilor de dezvoltare la nivel regional. POR Sud 2022–2025 a fost inițiat în scopul asigurării unei dezvoltări echilibrate și durabile a regiunii Sud, în concordanță cu obiectivele stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, precum și în Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022–2028. Programul urmărește reducerea disparităților teritoriale, creșterea competitivității economice, îmbunătățirea infrastructurii și a serviciilor publice, precum și consolidarea capacității instituționale la nivel local și regional.

Prin implementarea măsurilor prevăzute, POR Sud 2022–2025 contribuie la stimularea dezvoltării economice locale, la crearea unui mediu favorabil investițiilor și la creșterea calității vieții populației din regiune, asigurând totodată alinierea intervențiilor regionale la prioritățile naționale de dezvoltare și la angajamentele asumate în contextul parcursului european al Republicii Moldova. Prezentul raport cuprinde o descriere a realizărilor obținute, dar și dinamica Regiunii de Dezvoltare Sud prin prisma evoluției indicatorilor socio-economici. Lista proiectelor selectate în baza Apelurilor de propuneri de proiecte, care au fost aprobate spre finanțare din FNDRL și incluse în Documentul Unic de Program (DUP), cât și acțiunile care au fost desfășurate de către ADR Sud, incluse în POR 2022–2025 și în Planurile Anuale de Acțiuni al ADR Sud.

În procesul de evaluare au fost revizuite toate intervențiile care au contribuit la atingerea obiectivelor trasate în POR Sud pentru anii 2022–2025, printre principalele rezultate obținute pe parcursul perioadei de implementare a programului, se pot menționa:

Obiectivul 1. „Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud”
Indicatori de impact țintiți:

PIB/locuitor (prețuri curente): Valoarea inițială 2018: 25,99 mii MDL; Țintă 2024: 32,0 mii MDL; Valoarea atinsă în 2023: 60,09 mii MDL;

Numărul de IMM-uri la 1000 locuitori: Valoarea inițială 2020: 6,12 IMM/1000 locuitori; Țintă 2024: Minim 7 IMM/1000 locuitori; Valoarea atinsă în 2024: 13 IMM/1000 locuitori;

Ponderea producției industriale livrate la export: Valoarea inițială (2020): 44,1%; Țintă anul 2024: 47%; Valoarea atinsă în 2024: 39,2%.

- ADR Sud a obținut o finanțare de 22.000,00 EUR ca rezultat a semnării unui contract cu Solidarity Fund PL în Moldova, în calitate de partener strategic pentru proiectul „Suport orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud privind implementarea eficientă a politicilor publice naționale în domeniul dezvoltării urbane”;

- A oferit suportul necesar municipiului Cahul în vederea implementării Programului Național de Dezvoltare a orașelor-poli de creștere, prin care a fost instituită Unitatea de Implementare a Proiectelor; - Organizarea suportului financiar în vederea elaborării a 2 rapoarte de audit energetic a 1 proiect inclus în portofoliul de proiecte din cadrul Planului Operațional Local al municipiului Cahul;

- 4 din cele 8 orașe ale Regiunii Sud au un Program de Revitalizare Urbană elaborat și aprobat, orașul Căușeni a inițiat elaborarea unui nou PRU în 2025, iar 3 orașe nu au un Program de Revitalizare Urbană;

- A fost elaborat și aprobat un Studiu de specializare inteligentă pentru Regiunea Sud, acesta conține un plan de acțiuni de promovare și susținere a domeniilor prioritare pentru specializarea inteligentă a Regiunii Sud pentru anii 2025-2028;

- În anul 2024 a fost semnat un Acord de colaborare pe un termen de 5 ani între Agenția de Dezvoltare Regională Sud și Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud-Est România.

- În decembrie 2025 a avut loc semnarea unui acord de colaborare între Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare și ADR Sud;

Obiectiv General 2. „Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii”

Indicatori de impact țintiți:

- Rata de ocuparea a populației – Țintit, minim 32,0% ; Valoarea atinsă 34,8 %, anul 2024;

- Creșterea nivelului salariului mediu în regiuni valoarea inițial 6151,3 lei– anul 2020; Valoarea atinsă 10.819, lei anul 2024;

- Accesul populației la servicii publice de apeduct din surse sigure de apă – Țintit, minim 75,0% ; Valoarea atinsă 85,3% anul 2024;

- Accesul populației la servicii publice de canalizare – Țintit, minim 15,0% ;Valoarea atinsă 14%, anul 2024;

- Accesul populației la sistemul de colectare a deșeurilor – Țintit, minim 26,0%; Valoarea atinsă- lipsa datelor despre acest indicator;

- Au fost finalizate 2 proiecte din domeniul Eficiență Energetică acoperite financiar din sursele UE, anume la capitolul organizarea recepțiilor lucrărilor de construcție.

- În scopul promovării utilizării resurselor de energie regenerabilă și a practicilor sustenabile în gospodărie, Agenția a fost implicată în implementarea proiectului „Abordarea crizei energetice în RM” aferent Programului EcoVouchere finanțat de UE și implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Agenția pentru Eficiență Energetică a R. M.

Obiectul general 3. „Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională”

Indicatori de impact țintiți:

Creșterea coeficientului de implementare a proiectelor din DUP, în comparație cu ciclul precedent 2016-2020 de la 69,2% la 75% - anul 2024. Pe parcursul perioade de implementare a programului au fost viabile 2 Documente Unice de Program. Coeficientul de implementare a proiectelor DUP 2022-2024- 63,1% și DUP 2025-2027- 5,72 %.

Pe parcursul perioadei de implementare a POR 2022-2025, membrii Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud s-au întrunit în 11 ședințe, unde au fost adoptate 49 decizii.

O altă parte a evaluării a fost axată pe identificarea principalelor provocări și formularea recomandărilor care vor contribui la îmbunătățirea implementării următorului Program Operațional Regional Sud (2026-2028). Evaluarea vizează, de asemenea, stabilirea impactului programului asupra dezvoltării Regiunii Sud și are ca scop să confirme relevanța sa strategică în contextul actual al Republicii Moldova.

În vederea implementării Programului Operațional Regional 2022–2025, la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud au fost aprobate 39 de proiecte de dezvoltare regională, finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală. Aceste proiecte s-au regăsit și în Documentul Unic de Program aferent perioadelor 2022–2024 și 2025–2027.

În varianta inițială DUP 2022-2024 avizat de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) la 03.12.2021 și aprobat prin HG nr. 23/2022, prevedea aprobarea a 10 proiecte de dezvoltare regională pentru Regiunea Sud. Ulterior, pe parcursul perioadei de implementare, documentul a fost modificat prin includerea și excluderea unor proiecte, numărul acestora ajungând la 16 proiecte aprobate.

Decizia CNCDR nr. 25/23 din 23.10.2023 (includerea a 4 proiecte pentru regiunea Sud din cadrul Concursului pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor, propuse spre finanțare din FNDRL, ediția 2022):

-Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr. 4 din municipiul Cahul;

-Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil;

-Crearea complexului turist „Valul lui Traian”;

-Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul.

Decizia CNCDR nr. 25/23 din 23.10.2023 (includerea a 1 proiect din cadrul POR Sud 2022-2024, pe domeniu VIA);

-Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune.

Decizia CNCDR nr. 1/24 din 29.01.2024 (includerea a 3 proiecte din cadrul concursului (apel pe listă) pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” pentru finanțarea din FNDRL, ediția 2023):

-Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia;

-Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, raionul Cimișlia

-Finalizarea construcției rețelelor de canalizare din or. Tvardița. Etapa I.

Decizia CNCDR nr. 5/24 din 05.03.2024 (excluderea a 1 proiect din cadrul concursului (apel competitiv) de selectare a proiectelor pentru finanțare din FNDRL, ediția 2020);

-Modernizarea serviciului cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere și regionalizare continuă.

Decizia CNCDR nr. 9/24 din 21.06.2024 (excluderea a 1 proiect din cadrul concursului (apel pe listă) pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” pentru finanțarea din FNDRL, ediția 2023);

-Finalizarea construcției rețelelor de canalizare din or. Tvardița. Etapa I

În perioada 2022–2025 au fost aprobate două Documente Unice de Program: primul pentru perioada 2022–2024, aprobat de Guvernul Republicii Moldova prin HG nr. 23 din 12.01.2022, iar al doilea pentru perioada 2025–2027, aprobat prin HG nr. 160 din 26.03.2025.

Regiunea Sud, în DUP 2022-2024 a avut aprobate în total 18 proiecte, dintre care pe parcurs 2 proiecte au fost excluse și 1 implementat.

În DUP 2025-2027, pentru regiunea Sud sunt aprobate 37 proiecte, inclusiv 15 proiecte pentru regiunea Sud transferate din DUP 2022-2024 care se aflau în diferite etape de implementare și 22 de proiecte noi (20 de proiecte selectate în cadrul Apelului competitiv de selectare a proiectelor de

dezvoltare regională, cu finanțare din FNDRL, ediția 2024, precum și 2 proiecte selectate în cadrul concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane, apel pe listă, ediția 2025). Astfel, pe parcursul anului 2025, 2 proiecte din DUP 2025-2027 au fost finalizate.

Planul de implementare a POR Sud 2022-2025 conține 39 proiecte din cele 40 proiecte incluse în documentele unice de program valabile în această perioadă:

3 proiecte au fost finalizate

10 proiecte sunt în proces de implementare;

3 sunt în procedură de achiziție;

23 nelansate (19 proiecte cu contract de finanțare semnate; 4 fără contract de finanțare.)

Tabelul nr.1.: Repartizarea proiectelor aprobate pentru perioada 2022-2025 conform măsurii și etapei de implementare.

Măsura	Nr. de proiecte	Nelansate	În achiziție	În implementare	Finalizate
VIA -Valorificarea infrastructurii de afaceri	2	0	0	1	1
SAT -Sporirea atractivității turistice	6	5	1	0	0
CSAE -Competitivitate și susținerea activităților economice	1	1	0	0	0
RUDISP - Revitalizarea urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice	5	0	1	4	0
MITERUP - Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice	1	0	0	1	0
AAS - Aprovizionarea cu apă și sanitație	24	17	1	4	2
Total	39	23	3	10	3

II. INTRODUCERE

Agenția de Dezvoltare Regională (ADR) Sud este o instituție publică al cărei fondator este autoritatea de elaborare a politicii de dezvoltare regională, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR), constituită pentru implementarea politicii de dezvoltare regională la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud. Agenția este principala instituție de nivel regional, alături de Consiliul Regional de Dezvoltare (CRD) Sud, care are responsabilitatea și autoritatea elaborării Programului Operațional Regional (POR) Sud și implementării politicilor de dezvoltare regională.

POR, potrivit prevederilor Legii nr. 438/2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, este documentul de planificare a dezvoltării echilibrate și durabile care conține programe, proiecte și activități prioritare la nivel regional.

POR Sud 2022-2025, este documentul de programare la nivelul regiunii Sud prin care au fost stabilite, obiectivele, direcțiile prioritare de intervenție, tipurile de proiecte eligibile, mecanismele de finanțare și perioada de implementare, în concordanță cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR) 2022-2028 și Documentul Unic de Program (DUP).

În baza obiectivelor stabilite în Programul Operațional Regional (POR) Sud 2022-2025, a fost elaborat Planul de implementare al POR pentru o perioadă inițială de 3 ani, corespunzătoare intervalului de programare 2022–2024. Ulterior, această perioadă a fost extinsă cu un an, până la sfârșitul anului 2025, prin Decizia Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud cu nr. 02/01 din 18 martie 2025. Extinderea a fost determinată de faptul că o parte dintre proiectele incluse în POR Sud 2022–2024 nu au fost finalizate, iar concursul pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor pentru dezvoltare regională cu finanțare din FNDRL, din cadrul apelului competitiv, ediția 2024 se afla încă în desfășurare, ceea ce a impus ajustarea perioadei de implementare.

Varianta inițială a Programului a fost aprobată de Consiliul Regional de Dezvoltare (CRD) Sud prin Decizia nr.01/03 din 23.03.2022, urmată de un șir de actualizări pe parcursul implementării acestuia:

- prima actualizare a documentului a fost realizată prin Decizia Consiliului Regional de Dezvoltare Sud nr. 02/02 din 20 septembrie 2023 și a avut drept scop aprobarea Planului actualizat de implementare a Programului Operațional Regional Sud 2022–2024, determinată de includerea proiectelor aprobate spre finanțare în cadrul apelului competitiv aferent concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizare economică și socială a orașelor, finanțat din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), ediția noiembrie 2022.

1. Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr.4 din municipiul Cahul;
2. Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil;
3. Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”;
4. Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul.

- a doua actualizare a fost prin Decizia Consiliului pentru Dezvoltare Regională Sud nr. 03/01 din 18 martie 2025, cu privire la extinderea perioadei de implementare a Programului Operațional Regional Sud 2022-2024 cu un an. În aceeași ședință a fost actualizat și planul de implementare a POR Sud 2022-2025 prin includerea a 2 proiecte de aprovizionare cu apă și sanitație, astfel încât acestea au fost incluse prin HG nr. 239/2024 în DUP 2022-2024, în urma desfășurării Concurs (apel pe listă) pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” pentru finanțarea din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală, ediția 2023.

1. Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia
2. Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, r-nul Cimișlia.

- premisele pentru următoarea actualizare conform Deciziei Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud nr. 02/02 din 11 august 2025, au fost justificate de implementarea prevederilor Deciziei CNCDDL nr.27 din 06.06.2025 cu privire la includerea unor note conceptuale în Documentul Unic de Program pentru anii 2025-2027, precum și a prevederilor HG nr.361/2025 privind modificarea anexei nr.1 la DUP 2025-2027, aprobat prin HG nr. 160/2025, modificările au vizat includerea a 1 proiect în domeniul sporirii atractivității turistice în planul de implementare a POR Sud, proiect aplicat de ADR Sud în cadrul concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane, apel pe listă, ediția aprilie 2025.

1. Finisarea construcției edificiului Teatrului Republican Muzical Dramatic „B. P. Hajdeu” din mun. Cahul.

- ultima actualizare a programului, prin Decizia Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud nr. 01/03 din 27 noiembrie 2025, a avut la bază implementarea prevederilor:

Deciziei CNCDDL nr. 46 din 15.08.2025 cu privire la avizarea includerii în Documentul Unic de Program pentru anii 2025-2027 a unor proiecte de dezvoltare regională

Deciziei CNCDDL nr. 60 din 12.09.2025 cu privire la avizarea includerii în Documentul Unic de Program pentru anii 2025-2027 a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane.

HG nr. 529/2025 privind modificarea Documentului Unic de Program pentru anii 2025-2027, aprobat prin HG nr. 160/2025.

Implementarea prevederilor HG nr. 638/2025 privind modificarea Documentului Unic de Program pentru anii 2025-2027, aprobat prin HG nr. 160/2025:

Prin urmare, modificările au vizat includerea a 21 proiecte, inclusiv 20 proiecte din cadrul Apelului competitiv de selectare a proiectelor de dezvoltare regională cu finanțare din Fondul național pentru dezvoltare regională și locală, ediția 2024 și 1 proiect din cadrul Apelului pe listă din aprilie 2025.

Valoare totală de 937,22 milioane lei conform direcțiilor prioritare:

Direcția 1.1. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii - 2 proiecte;

1. Construcția și amenajarea pieței agroalimentare regionale din municipiul Cahul; (Apelul pe listă aprilie 2025)
2. Revitalizarea Casei de Cultură din orașul Cimișlia;

Direcția 1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune – 5 proiecte;

1. Crearea, reabilitarea și promovarea obiectivelor turistice din zona de sud (Cimișlia, Leova, Basarabeasca);
2. Văleni – Hub turistic regional;
3. Dezvoltarea Infrastructurii Turistice în Zona Ramsar Nistrul de Jos;
4. Cantemir Adventure Park – CAP;
5. Conectăm Istoria și Natura prin turism durabil în Raioanele Cimișlia, Căușeni și Ialoveni

Direcția 2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază din regiune – 14 proiecte.

1. Construcția apeductelor magistrale spre satul Frumușica și Cîzlar și construcția rețelelor de apeduct interioare și canalizare în localitățile Sărăteni, Covurlui și Cîzlar din raionul Leova;
2. Construcția rețelelor de canalizare în satul Ursoaia, raionul Căușeni,
3. Regionalizarea serviciului de canalizare în satul Opaci și comuna Baccealia, prin conectarea la rețeaua și stația de pompare a apelor uzate din satul Zaim;
4. Modernizarea stației regionale de epurare a apelor uzate prin mărirea capacității;
5. Extinderea rețelelor de canalizare din orașul Căușeni, etapa finală; Servicii de canalizare calitative pentru populația comunei Manta, r. Cahul;

6. Servicii de canalizare calitative pentru populația comunei Manta, r. Cahul;
7. Construcția sistemului de canalizare în satul Crihana Veche, Cahul, și conectarea la operatorul regional SA Apă Canal Cahul (parte a proiectului co-finanțat de KfW);
8. Extinderea sistemului de apă și sanitație în orașul Leova;
9. Construcția stației de epurare și a sistemelor de canalizare regionale pentru locuitorii din satele Vișniovca, Capaclia și Șamalia, raionul Cantemir;
10. Construcția sistemului de canalizare în orașul Iargara, raionul Leova (Etapa I);
11. Evacuarea și epurarea apelor uzate din satul Baimaclia și satul Taraclia r-nul Căușeni;
12. Reabilitarea sistemului de apeduct și construcția sistemului de canalizare în sectoarele „Malina”, „Taiwani/Centru”, „Cogîlnic”, s. Bogdanovca Veche și s. Bogdanovca Nouă din orașul Cimișlia;
13. Sisteme de canalizare în localitățile Cărnățeni, Chircăiești și Plop Știubei din raionul Căușeni;
14. Construcția magistralei de apeduct pentru satele raionului Cantemir (Cantemir, Lărguța, Cîrpești, Țiganca, Stoianovca).

În concluzie : Programul Operațional Regional Sud 2022–2025 a fost supus unui proces continuu de actualizare, determinat de necesitatea corelării cu Documentul unic de Program, de extinderea perioadei de implementare și de includerea proiectelor aprobate urmare a desfășurării apelurilor competitive și al apelurilor pe listă.

Potrivit Programului Operațional Regional Sud 2022–2025, principala viziune strategică întru realizarea politicii de dezvoltare regională este Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.

Astfel, la nivelul RD Sud au fost identificate trei obiective generale, care vor contribui la atingerea viziunii strategice:

1. ***Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă RD Sud;***
2. ***Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii;***
3. ***Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională.***

POR Sud 2022-2025 include toate acțiunile ce au scop să atingă obiectivele de dezvoltare stabilite la nivelul Regiunii Sud, de asemenea proiectele selectate în baza Apelurilor de propuneri de proiecte, care sunt aprobate spre finanțare din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală incluse în Documentul Unic de Program și ulterior în Planul Anual de Finanțarea a Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR).

Raportul de Evaluare a Programului Operațional Regional Sud 2022-2025 reprezintă un document care analizează implementarea și impactul acestui program la nivelul regiunii Sud prin prisma rezultatelor obținute conform obiectivelor trasate. În cazul specific al Regiunii Sud, acest raport este un instrument esențial pentru analiza evoluției indicatorilor monitorizați conform politicii, efectele produse ca rezultat al tuturor măsurilor întreprinse, gradul de asigurare și responsabilitatea în utilizarea fondurilor, dar și pentru a sprijini procesul de învățare și îmbunătățire continuă a politicii de dezvoltare regională.

III. METODOLOGIA DE EVALUARE

Elaborarea raportului a fost realizată în conformitate cu reglementările și procedurile metodologice aplicabile, având la bază următoarele documente de referință:

Hotărârea de Guvern nr. 386/2020 cu privire la planificarea strategică;

Instrucțiunea privind monitorizarea și evaluarea politicii de dezvoltare regională, aprobată prin Ordinul Ministerului Agriculturii, dezvoltării regionale și mediului nr. 164 din 27 iunie 2019;

Ghidul metodologic pentru evaluarea intermediară și ex-post a politicilor publice - Acest ghid metodologic oferă direcții și proceduri pentru realizarea evaluărilor intermediare și ex-post, asigurând aplicarea unor metodologii consistente și riguroase în procesul de evaluare.

În cadrul evaluării, au fost analizate informații din diferite surse:

Colectarea și analiza datelor primare și secundare: Au fost examinate prin cercetare de birou, documentele relevante, precum Programul Operațional Regional Sud 2022-2025, rapoartele de progres semestriale privind implementarea POR 2022-2025, rapoartele anuale de activitate ale Agenției de Dezvoltare Regională Sud, Raportul de evaluare intermediară a implementării Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere; Documentul Unic de Program valabil în această perioadă, Raportul final Evaluarea impactului Programului de EcoVouchere pentru gospodăriile beneficiare;

Colectarea și analiza informațiilor statistice relevante: S-au adunat și analizat date statistice referitoare la evoluția indicatorilor pe perioada evaluată (date disponibile pe BNS până în anul 2024), pentru a analiza tendințele de dezvoltare și progresul înregistrat, au fost trimise solicitări către instituția responsabilă de gestionarea și furnizarea datelor statistice;

Au fost expediate solicitări către APL-uri în scopul colectării datelor din teritoriu.

Consultări: în cadrul acestora au fost prezentate rezultatele evaluării intermediare, membrilor CRD Sud, pentru a se expune asupra rezultatelor programului și propunerilor pentru următoarea perioadă.

Un aspect deosebit de important a fost analiza finanțării implementării programului.

Aceasta a inclus evaluarea surselor de finanțare, precum și a aspectelor de reglementare.

IV. CONSTATĂRI

Procesul de evaluare s-a desfășurat în baza a șase criterii stabilite Hotărârea de Guvern nr. 386/2020 cu privire la planificarea strategică cât și în metodologia de evaluare a documentelor de politici publice, elaborată de Cancelaria de Stat a Guvernului Republicii Moldova:

1. Relevanța programului: măsura în care programul răspunde contextului actual de dezvoltare a țării, precum și necesităților și așteptărilor beneficiarilor.
2. Eficacitatea programului: gradul de realizare a obiectivelor stabilite.
3. Eficiența programului: modul de utilizare a mijloacelor financiare alocate și atrase.
4. Durabilitatea programului: capacitatea programului de a genera efecte de durată în timp.
5. Impactul programului: schimbările și rezultatele produse de program asupra beneficiarilor și comunității;
6. Coerența: consistența și logica dintre obiective, intervenții și resursele disponibile pentru implementarea documentului de politici și nivelul de sinergie al acestuia cu alte politici publice în vigoare.

Aceste criterii au fost utilizate pentru a evalua calitatea și eficiența POR 2022-2025, care la nivel regional contribuie la asigurarea implementării obiectivelor SNDR pentru anii 2022-2028.

Pentru a evalua nivelul de atingere a obiectivelor și pentru a identifica domeniile în care este necesară intensificarea eforturilor, implementarea acestora a fost apreciată conform următoarei grile de evaluare:

Realizat – rezultatele au atins un nivel maxim de realizare a obiectivelor 90%-100%;

Realizat parțial – rezultatele indică un nivel de realizare de aproximativ 20%-90%;

Nerealizat – rezultatele indică un nivel de realizare mai mic de 20%.

4.1 Relevanța

POR Sud 2022-2025 reprezintă primul ciclu de implementare a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (SNDR) 2022-2028. Prin conținutul său, documentul prezintă o continuare logică a Strategiei de Dezvoltare Regională Sud pentru anii 2016-2020 și este corelat cu următoarele obiective ale strategiilor și programelor sectoriale la nivel național:

1. **Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”**, aprobată prin Legea nr. 315/2022

Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor Republicii Moldova printr-o dezvoltare durabilă, incluzivă și echitabilă, reducând disparitățile sociale și regionale și promovând o economie competitivă și rezilientă.

2. **Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2022-2028**, aprobată prin HG nr. 40/2022:

Reducerea disparităților socio-economice dintre regiuni și promovarea dezvoltării echilibrate și sustenabile la nivel național, sprijinirea dezvoltării economice, infrastructurale și sociale a regiunilor mai puțin dezvoltate, contribuind astfel la creșterea calității vieții pentru toți cetățenii, indiferent de zona în care trăiesc.

3. **Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014 – 2030)**, aprobată prin HG nr. 199/2014
Asigurarea accesului universal la apă potabilă sigură, durabilă și accesibilă, precum și la servicii adecvate de sanitație pentru toți cetățenii, în special în zonele rurale și mai puțin dezvoltate, îmbunătățirea infrastructurii de apă și canalizare, reducerea riscurilor pentru sănătatea publică și protecția mediului înconjurător.

4. **Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova (2021-2027)**, aprobat prin HG nr. 916/2020

Stimularea dezvoltării urbane echilibrate și sustenabile, prin consolidarea capacității economice, sociale și instituționale a unor orașe care au potențialul de a deveni poli de creștere regionali, reducerea disparităților economice și sociale dintre regiunile țării, crearea de noi oportunități economice și îmbunătățirea calității vieții în aceste orașe.

Programul Operațional Regional Sud transpune la nivel regional obiectivele SNDR 2022-2028, specificând mijloacele de intervenție și prioritățile pe termen mediu în dependență de necesitățile de dezvoltare a regiunii și a problemelor inerente la nivel de regiune, fiind un instrument de eficientizare a utilizării potențialului regional. Totodată, măsurile de intervenție vizează atât programele finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), precum și din alte fonduri naționale și externe. În acest sens se urmărește mobilizarea capacităților actorilor regionali și a grupurilor de interes pentru identificarea problemelor și impedimentelor în dezvoltarea regiunii, crearea de parteneriate pentru elaborarea și implementarea proiectelor regionale. Astfel, este încurajat angajamentul acestora de a contribui la dezvoltarea regională și locală, de a utiliza cât mai eficient resursele și de a asigura durabilitatea proiectelor implementate.

4.2 Eficacitatea

Evaluarea POR Sud 2022-2025 are ca scop să prezinte o analiză a rezultatelor obținute conform fiecărui obiectiv trasat, rezultatele obținute definesc clar eficiența programului per ansamblu, dar și oferă un spectru al provocărilor și dificultăților întâmpinate pe parcursul implementării acestuia.

Tabelul nr. 2.: Prezentarea viziunii și obiectivelor strategice stabilite la nivelul RD Sud

Viziunea strategică		
Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor.		
Obiectiv General 1 Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud	Obiectiv General 2 Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii	Obiectiv General 3 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională
Direcții prioritare 1.1. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii; 1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune; 1.3. Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune; 1.4. Cooperarea regională și transfrontalieră.	Direcții prioritare 2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază din regiune; 2.2. Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri; 2.3. Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor.	Direcții prioritare 3.1. Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională; 3.2. Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională; 3.3. Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională.

Obiectivul General 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RD Sud

Potrivit prevederilor POR Sud 2022-2025, creșterea competitivității și ocupării forței de muncă este una din prioritățile principale ale Regiunii Sud, care contribuie la dezvoltarea social-economică a localităților și la o creștere a locurilor de muncă.

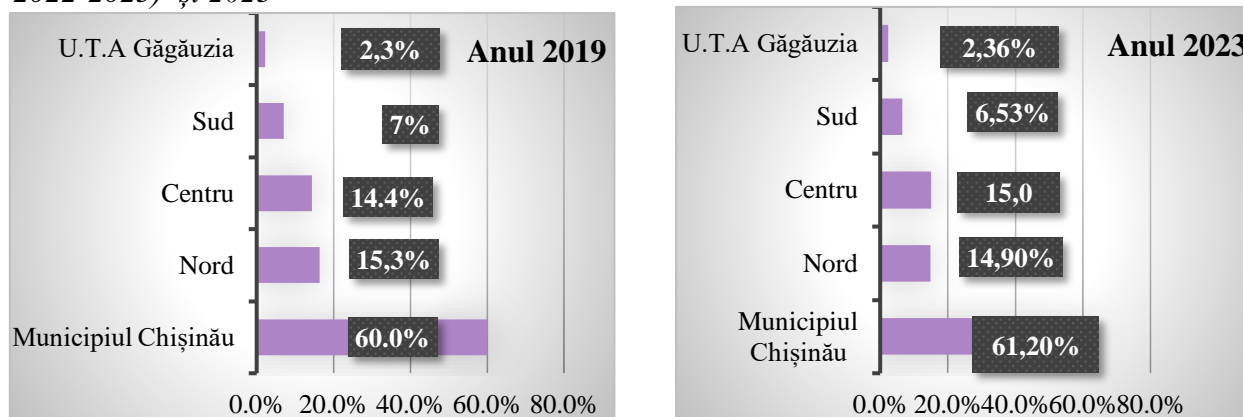
Conform acestui obiectiv s-a ținut atingerea valorii indicatorului de impact în ceea ce privește creșterea PIB-ului regional de la valoarea de aproape 7,0% în anul 2019 până la 7,5% în anul 2023.

Conform metodologiei de calcul, valorile pentru indicatorul respectiv sunt furnizate cu o reținere de 3 ani conform Biroului Național de Statistică (NBS), astfel încât cea mai recentă publicare a valorii acestui indicator este relevantă anului 2023 când valoarea PIB Regiunii Sud a constituit 6,5% din valoarea PIB-ului pe țară. Valoarea PIB-ului regiunii Sud constituie circa 19,82 miliarde lei, situându-se semnificativ în urma municipiului Chișinău, care domină economia țării cu o pondere de 61,21%, generând aproximativ 185,78 miliarde lei. De asemenea, Regiunea de dezvoltare Sud contribuie la

formarea PIB-ului de 2 ori mai puțin decât regiunile Nord și Centru, care au o pondere de 15% în PIB-ul total.

În anul 2023, PIB-ul Regiunii Sud a înregistrat o valoare de 19,82 miliarde lei, ceea ce reprezintă o creștere semnificativă față de 14,093 miliarde lei, valoare atinsă în anul 2019, anul de referință la etapa elaborării Programului Operațional Regional Sud 2022-2025. Această creștere a PIB-ului regional Sud sugerează o expansiune economică pozitivă în termenii valorii adăugate și al producției realizate la nivel local.

Figura nr.1. Compararea contribuției regiunilor la formarea PIB în 2019 (Conform POR Sud 2022-2025) și 2023

Direcția prioritară: 1.1: Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii

Intervențiile aferente acestei direcții au fost focusate pe următoarele două măsuri prioritare:

1.1.1 Dezvoltarea municipiului Cahul ca pol de creștere regională;

Prin Hotărârea Guvernului nr. 916 din 16.12.2020, în Regiunea Sud, un singur oraș, orașul Cahul, a fost identificat și a întrunit criteriile pentru definirea lui ca oraș pol de creștere.

În cadrul Programului Național, pentru municipiul Cahul au fost identificate și aprobate 10 proiecte prioritare, structurate pe patru obiective specifice. Analiza progresului indică faptul că:

20% dintre proiecte sunt finalizate,

50% sunt inițiate cu finanțare aprobată integral sau parțial,

30% sunt neinițiate.

Obiectivul specific 1 – mobilitate urbană și infrastructură de acces a înregistrat progrese semnificative, ponderea drumurilor asfaltate crescând de la 32% în 2019 la 62% în 2025, fiind reabilitați circa 34 km de drumuri locale, cu investiții de aproximativ 126 milioane MDL. Totodată, au fost realizate investiții complementare în stații de așteptare, planificare a mobilității urbane și sisteme de video-monitorizare, deși modernizarea parcului de transport public rămâne un domeniu cu progres limitat.

Obiectivul specific 2 – dezvoltare economică și competitivitate a generat rezultate notabile, în special prin finalizarea Etapei I a pieței agroalimentare regionale, deschiderea Centrului de Inovație INNOTEK Cahul, care a înregistrat peste 13.000 de beneficiari, și dezvoltarea infrastructurii subzonei economice libere din Crihana Veche, unde este deja funcțional un proiect investițional major în domeniul energiei regenerabile. Etapa II a pieței agroalimentare a fost inclusă în Documentul Unic de Program 2025–2027, având un buget estimat de peste 35,5 milioane MDL.

Obiectivul specific 3 – revitalizare urbană și spații publice a fost marcat de finalizarea primei etape a revitalizării centrului civic al municipiului Cahul, cu investiții de circa 65 milioane MDL, sprijinite de Programul „EU4Moldova: regiuni-cheie”. De asemenea, a fost inițiat proiectul de

reconstrucție a căminului studentesc nr. 3 al Universității de Stat „B.P. Hașdeu”, cu finanțare aprobată din partea Guvernului României pentru prima etapă.

Obiectivul specific 4- vizează modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și extinderea rețelelor de utilități publice în municipiul Cahul, cu accent pe creșterea gradului de acoperire cu servicii de canalizare, iluminat public și epurare a apelor uzate. Principalul proiect strategic este „Aprovizionare cu Apă și Canalizare în raionul Cahul”, cu o valoare totală de peste 54,4 milioane euro, finanțat prin granturi ale Guvernului Germaniei și Uniunii Europene și implementat cu suportul KfW. La sfârșitul anului 2025, gradul de acoperire cu servicii centralizate de canalizare a ajuns la 84%, depășind ținta stabilită pentru 2027, iar lucrările pentru noua Stație de Epurare a Apelor Uzate se află în stadiu avansat, cu finalizare planificată în 2026.

În paralel, în scopul susținerii procesului de dezvoltare și modernizare a municipiului Cahul și în conformitate cu Direcția prioritară „Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud”, în urma ședinței Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale (CNCDDL) din 28 iunie 2023, a fost aprobat spre finanțare și ulterior inclus în Planul de implementare al Programului Operațional Regional Sud 2022–2025 proiectul :

Titlul proiectului: „Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe întreg teritoriul municipiului Cahul”.

Pentru modernizarea și extinderea iluminatului public în municipiul Cahul, s-a reușit obținerea unei finanțări de 53,5 milioane MDL, proiectul vizează acoperirea cu servicii moderne de iluminat stradal (tip LED) a minim 95% din suprafața municipiului. Implementarea proiectului este realizată în proporție de 92%, asigurând deja iluminat LED modern pentru aproximativ 85% din teritoriul municipiului. Per ansamblu, Obiectivul specific 4 înregistrează progrese consistente, cu impact direct asupra calității vieții și funcționalității urbane a municipiului Cahul

În vederea realizării măsurii, dezvoltarea municipiului Cahul ca pol de creștere regională, ADR Sud a aplicat un șir de acțiuni în perioada 2022-2025:

În scopul susținerii implementării Programului, ADR Sud a avut următoarele intervenții:

2022

- A oferit 5 consultări municipiului Cahul în vederea instituționalizării Unității de implementare a proiectelor;
- A oferit 2 consultări cu referire la dezvoltarea Planului Operațional Local;
- A oferit 10 consultări în dezvoltarea notelor conceptuale și accesarea fondurilor disponibile;
- În comun cu APL I Cahul, a fost elaborat 1 plan de acțiuni privind implementarea etapei I a Programului Național de Dezvoltare a orașelor poli de creștere în RM 2021-2027.

În contextul implementării proiectului „Suport orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud privind implementarea eficientă a politicilor publice naționale în domeniul dezvoltării urbane”, ADR Sud a realizat un șir de acțiuni în decursul perioadei de implementare a proiectului dat:

- Acordarea asistenței primăriei municipiului Cahul în vederea instituționalizării Unității de implementare a proiectelor (revizuirea Regulamentului de activitate al UIP);
- Organizarea suportului financiar în vederea elaborării a 2 rapoarte de audit energetic a 1 proiect inclus în portofoliul de proiecte din cadrul Planului Operațional Local al municipiului Cahul;
- Achiziționarea și livrarea echipamentului de birou către UIP Cahul (2 laptopuri, 1 panou interactiv, 1 proiector și 1 imprimantă).

2023

- Responsabilii din cadrul ADR Sud au oferit 10 consultări municipiului Cahul cu privire la funcționalitatea Unității de implementare a proiectelor, ajustarea documentației de urbanism și planificare strategică locală;

- Au fost oferite 10 consultări UIP Cahul cu privire la conceptualizarea și dezvoltarea ideilor de proiecte aferente apelurilor lansate de SFPL Moldova, Fondul de Granturi Mici pentru orașele poli de creștere din RM și Fondul de Sinergie pentru Dezvoltare Urbană, Ediția 2023-2024;

2024

Responsabilii din cadrul ADR Sud au organizat 5 ședințe de lucru cu primăria Cahul cu privire la funcționarea UIP și alte activități curente, elaborarea Planului de acțiuni ADR-UIP Cahul pentru implementarea PNDOPC, Etapa I, 2024;

Planul de acțiuni ADR Sud-UIP Cahul pentru implementarea PNDOPC, Etapa I, 2024 a fost aprobat în perioada trimestrului I anul 2024;

2025

Pe parcursul anului 2025 unitatea de implementare a programului, CMP Cahul, a fost asigurat cu asistență informațională și suport din partea ADR Sud prin 3 consultări cu privire la inițierea evaluării finale a Strategiei de dezvoltare socio-economică a mun. Cahul.

A fost asigurată asistența informațională și suportul în procesul de actualizare a Planului operațional local Cahul, prin organizarea a 8 consultări privind modificările necesare pentru actualizarea POL, ca urmare a modificării Hotărârii Guvernului nr. 916/2020.

Ulterior, a fost efectuată analiza Planului operațional local Cahul, cu includerea solicitărilor de ajustare în conformitate cu prevederile HG nr. 916/2020 actualizate, fiind organizată și o ședință aferentă. Astfel, Planul operațional local Cahul este în proces de actualizare și urmează să fie aprobat în cadrul primei ședințe a Consiliului municipal Cahul din anul 2026.

CMP Cahul a beneficiat de -1 consultare în procesul de elaborare a cererii de finanțare în cadrul apelului „Europa este aproape”;

ADR Sud în colaborare cu CMP Cahul au elaborat și depus spre finanțare -1 notă conceptuală „Construcția și amenajarea unei piețe agroalimentare moderne. Etapa 2” elaborată în comun și aplicată în cadrul concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane - apel pe listă, ediția aprilie 2025 ;

A fost elaborată și depusă 1 cerere de finanțare „Construcția și amenajarea pieței agroalimentare regionale din municipiul Cahul, Etapa II” aplicată pentru finanțare la FNDRL în cadrul concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane - apel pe listă, ediția aprilie 2025.

În scopul evaluării dinamicii de dezvoltare a mun. Cahul a fost organizată și desfășurată o ședință unde s-a discutat despre provocările și soluțiile privind implementarea PNDOPC 2021-2027.

1.1.2 Revitalizarea economică și socială a orașelor mici din RD Sud și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice.

Intervențiile pentru măsura respectivă au fost orientate pe susținerea procesului de revitalizare urbană a orașelor din regiunea Sud, din cele 8 orașe cu statut de centre raionale, doar orașul Cahul, Cimișlia și Căușeni au reușit anterior integrarea procesului de revitalizare urbană prin elaborarea Programelor de revitalizare urbană (PRU) , un proces de eliminare dintr-o stare de criză a zonelor urbane degradate, desfășurat în mod complex, prin acțiuni integrate teritorial, desfășurate de către administrațiile locale prin parteneriate locale, regionale, naționale eficiente.

În acest sens, urmare a concursului lansat de către Solidarity Fund PL (SFPL) în Moldova, ADR Sud a elaborat și aplicat proiectul „Suport orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud privind implementarea

eficientă a politicilor publice naționale în domeniul dezvoltării urbane”. Ca rezultat, a fost semnat contractul de finanțare nr. 2022-SFPL-UD-FGR-02 din 20 iunie 2022;

În cadrul proiectului, orașele Cimișlia și Ștefan Vodă au beneficiat de suport tehnic din partea ADR Sud cu privire la elaborarea PRU al localității, iar or. Leova a beneficiat parțial, în contextul în care facilitarea procesului de elaborare a PRU a fost stopată din motivul dezvoltării programului în cadrul unui alt proiect „Leova noastră”, implementat de primăria or. Leova în parteneriat cu Centrul de Dezvoltare Locală din Polonia.

Astfel, în perioada de referință, au fost oferite 66 consultări primăriilor orașelor Leova și Ștefan Vodă, Căușeni, cu privire la elaborarea și aprobarea Programelor de Revitalizare Urbană, iar pentru orașul Cimișlia a fost contractat expert extern. În final, orașele Cimișlia, Leova și Ștefan Vodă au obținut avizul pozitiv condiționat al ADR Sud;

ADR Sud a remis către orașele care nu dispun încă de un PRU scrisori oficiale prin care a fost recomandată examinarea posibilității de elaborare a unui PRU, în conformitate cu prevederile cadrului normativ național în vigoare, în vederea asigurării eligibilității acestora pentru accesarea finanțărilor din FNDRL ;

Cu APL Căușeni au fost desfășurate două ședințe de lucru, având ca scop analiza indicatorilor relevanți și a premiselor necesare pentru elaborarea Planului de Revitalizare Urbană;

Ca rezultat a activităților întreprinse, 4 din cele 8 orașe ale Regiunii Sud au un PRU elaborat și aprobat, orașul Căușeni a inițiat elaborarea unui nou PRU în 2025, primăria or. Cantemir a notificat agenția despre intenția de a elabora PRU la finele anului 2025, iar 2 orașe nu au manifestat interes pentru dezvoltarea unui Program de Revitalizare Urbană.

În 2024, ADR Sud a oferit consultanță primăriilor eligibile pentru apelul de revitalizare urbană lansat de SFPL în Moldova. Drept rezultat, primăria or. Cimișlia a obținut finanțare pentru proiectul „Construcția complexului sportiv în zona de revitalizare a or. Cimișlia”.

Tabelul nr. 3.: Situația privind orașele care dețin Programul de Revitalizare Urbană

Orașele Regiunii Sud	Orașele care au aprobate PRU	Orașele care nu au aprobat PRU	în proces de elaborare / actualizare a PRU
Cahul	✓		
Ștefan Vodă	✓		
Cimișlia	✓		
Leova	✓		
Cantemir		✓	
Basarabeasca		✓	
Taraclia		✓	
Căușeni	✓ (expirat)		✓

Tabelul nr. 4.: Proiecte conform Direcției prioritare „Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii” aprobate spre finanțare din FNDRL în perioada anilor 2022-2025, MDL

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni.	20.808.958,00	18.209.357,32	2.599.600,68	În proces de implementare
„Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe întreg teritoriul municipiului Cahul”	53.539.130,00	46.579.040,00	6.960.090,00	În proces de implementare
Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr.4 din municipiul Cahul.	19.994.790,00	17.995.310,00	1.999.480,00	În proces de implementare
Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil.	9.980.000,00	9.000.000,00	980.000,00	În proces de implementare
Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”.	18.602.190,00	16.741.971,00	1.860.219,00	În proces de implementare
Revitalizarea Casei de Cultură din orașul Cimișlia	33.159.723,97	29.750.000,00	3.409.723,97	În proces de implementare
Construcția și amenajarea pieței agroalimentare regionale din municipiul Cahul. Etapa II	35.548.740,00	15.000.000,00	20.548.740,00	Neinițiat ¹

Concluzie: Măsurile planificate conform acestei direcții au fost **realizate parțial**. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii este direcția Programului care vine să susțină dezvoltarea urbană sustenabilă și integrarea orașelor ca motoare de creștere economică și socială în Regiunea Sud. Această direcție având puncte tangențiale cu Programului Național de dezvoltare a orașelor–poli de creștere în RM prin care se pune accent pe aceleași activități cu scopul ca orașele să devină actori-cheie în dinamica regională, contribuind la reducerea disparităților teritoriale, la creșterea coeziunii sociale și la stimularea competitivității economice a regiunii. În același timp se pune accentual și efortul ca toate orașele să elaboreze și să aprobe un Program de Revitalizare Urbană, ceea ce ar facilita procesul de identificare a oportunităților de accesare a proiectelor pentru fiecare oraș în parte în dependență de necesitățile proprii. În perioada vizată s-a reușit ca 4 din cele 8 orașe ale Regiunii Sud au un PRU elaborat și aprobat, orașul Căușeni este la etapa de actualizare a PRU-lui existent, dar expirat, iar 3 orașe nu au un Program de Revitalizare Urbană.

Proiectele prioritare conform acestui obiectiv incluse și aprobate spre finanțare, în perioada implementării POR 2022-2025 reflectă angajamentul autorităților în direcția dezvoltării infrastructurii locale și regionale, contribuind la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor și la reducerea disparităților teritoriale. Fondurile alocate din FNDRL au fost orientate strategic către proiecte care promovează și au ca scop revitalizarea orașelor mici, doar că în cazul acestor proiect contractele de

¹ Nu este contract de finanțare semnat

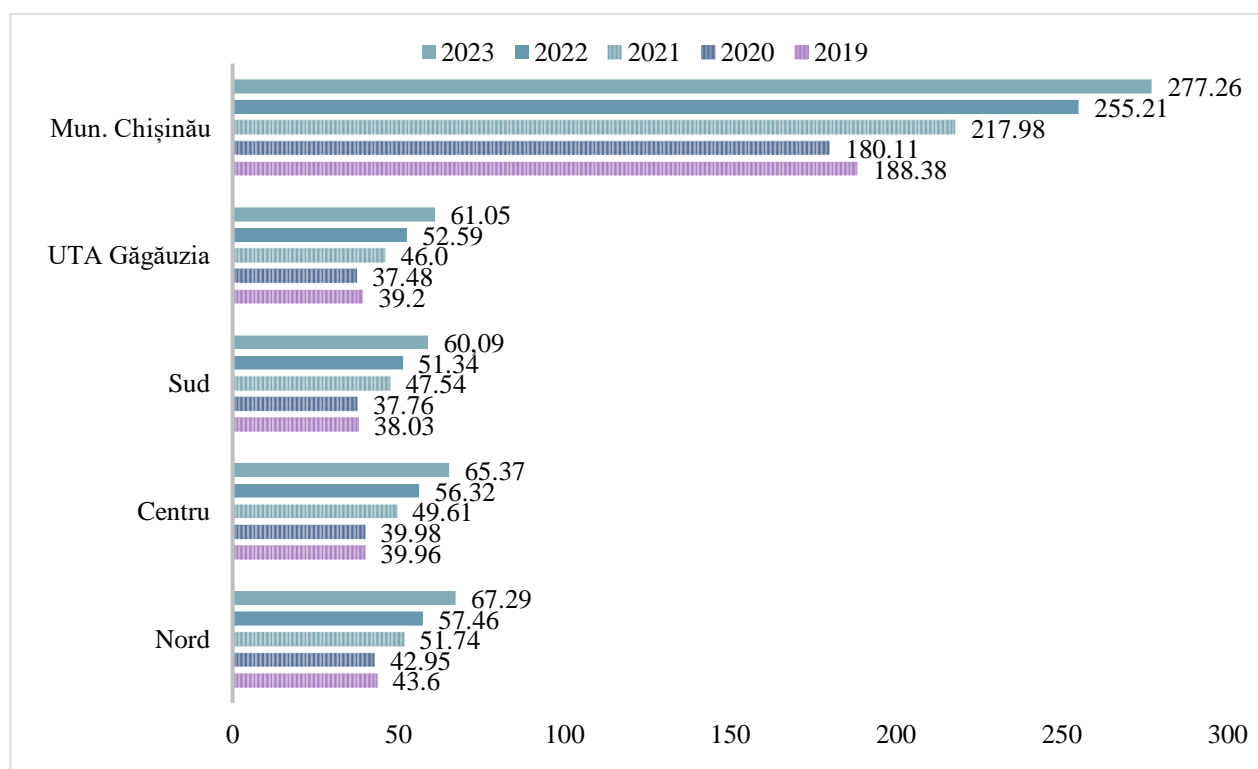
finanțare au fost semnate abia la sfârșitul anului 2023, iar 2 dintre proiecte care corespund acestei direcții au fost aprobate în POR în anul 2025 ceea ce a întârziat implementarea lor până la sfârșitul perioadei de programare.

Recomandări: Pentru obținerea rezultatelor propuse, este absolut necesar de a continua atât implementarea programelor care vin să sprijine dezvoltarea regiunii, dar și finalizarea proiectelor în derulare. De asemenea este importantă implicarea autorităților publice locale, prin respectarea angajamentelor față de programele și proiectele ce au ca scop dezvoltarea localităților. În cazul orașelor care încă nu au un PRU, este inevitabilă elaborarea și aprobarea acestora, lipsa lor fiind un impediment în atragerea investițiilor, accesarea fondurilor și implementarea proiectelor necesare dezvoltării urbane.

Direcției prioritare 1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RD Sud

Dezvoltarea economiei regionale reprezintă un factor important în consolidarea competitivității regiunii, astfel fiind asigurat un nivel crescut al veniturilor populației din surse durabile. Prin urmare, o prioritate de bază pentru RD Sud rămâne a fi dezvoltarea sectorului privat prin îmbunătățirea culturii antreprenoriale și, respectiv, valorificarea oportunităților de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații.

Figura nr.2: Evoluția PIB/locuitor în regiune în perioada 2019-2023, mii MDL

Sursa de date: Biroul Național de Statistică (NBS)

În baza informațiilor furnizate de Biroul Național de Statistică, acest indicator poate fi calculat și furnizat doar pentru perioada anilor 2019-2023. În anul 2020, PIB/locuitor a înregistrat o ușoară scădere față de 2019 (de la 37,76 mii MDL la 38,03 mii MDL). Această scădere poate fi explicată parțial de impactul economic al pandemiei de COVID-19, care a afectat negativ multe economii regionale, inclusiv sectorul economic al Regiunii Sud.

În 2023, Regiunea Sud a înregistrat o creștere semnificativă a PIB/locuitor, ajungând la 60,09 mii MDL/ locuitor , ceea ce reprezintă o creștere de aproape 58% față de 2019. Aceasta sugerează o

recuperare economică, posibil datorată relansării activităților economice, a investițiilor și a măsurilor economice de sprijin post-pandemie. Cu toate că nivelul țintit în perioada de programare a fost atins și chiar depășit, în anul 2023, Regiunea Sud rămâne să înregistreze cel mai mic PIB/locuitor față de toate regiunile de dezvoltare.

Indicatorul ce se referă la numărul de întreprinderi la 1000 locuitori în regiune, a înregistrat o majorare în contextul în care numărul de IMM s-a majorat în ultima perioadă, iar numărul populație e în continuă scădere. Astfel în anul 2024 conform BNS au activat în Regiunea Sud 4211 de IMM, iar numărul populației prezente a fost de 323866 locuitori.

În acest context, intervențiile sistemice vor fi orientate spre:

✓ **Dezvoltarea mediului antreprenorial**

Acțiunea planificată a fost axată pe „Promovarea potențialului economic, turistic și investițional al Regiunii de Dezvoltare Sud”. În acest context, în cadrul evenimentelor organizate la nivel regional și național, precum și în cadrul vizitelor externe, ADR Sud a desfășurat activități de informare și promovare privind contribuția politicii de dezvoltare regională la creșterea economică și atragerea investițiilor în regiune.

Astfel, instituția a promovat rezultatele și oportunitățile de dezvoltare ale regiunii în cadrul mai multor evenimente, precum: Ziua Europei, Ziua lucrătorului din administrația publică locală, Festivalul „I Prosop”, precum și în cadrul vizitei de lucru în Polonia. Prin aceste acțiuni, ADR Sud a consolidat vizibilitatea regiunii, a evidențiat proiectele implementate cu succes și a facilitat crearea de noi parteneriate pentru dezvoltarea durabilă a Regiunii de Dezvoltare Sud.

✓ **Sporirea atractivității turistice**

Potențialul turistic al Regiunii Sud reprezintă o resursă strategică importantă pentru dezvoltarea economică și socială a comunităților locale. Valorificarea acestuia necesită o abordare integrată, bazată pe investiții în infrastructură, promovare eficientă și aplicarea principiilor dezvoltării durabile. Proiectele aprobate și incluse în Programul Operațional Regional Sud 2022–2025, finanțate prin Fondul național pentru dezvoltare regională și locală în cadrul apelului competitiv din 2024, constituie pași concreți, dar întârziați pentru această perioadă de programare, întru cât rezultatele acestor măsuri vor fi simțite în perioada de implementare a următorului POR Sud.

În cadrul Documentului Unic de Program pentru anii 2025–2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 160/2025, s-a prevăzut dezvoltarea unor intervenții strategice în domeniul turismului regional, în scopul valorificării potențialului cultural și sporirii atractivității Regiunii de Dezvoltare Sud.

Ulterior, în vederea consolidării listei de proiecte prioritare, CNCDDL a aprobat, prin decizia nr. 27 din 06.06.2025, modificarea Anexei nr. 1. Printre proiectele avizate se numără și: Finisarea construcției edificiului Teatrului Republican Muzical-Dramatic „B.P. Hașdeu” din mun. Cahul.

Tabelul nr. 5.: Proiecte conform Direcției prioritare „ Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RD Sud” aprobate spre finanțare din FNDRL în perioada anilor 2022-2025, MD

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5

Finisarea construcției edificiului Teatrului Republican Muzical-Dramatic "B. P. Hașdeu" din municipiul Cahul	16.215.200,00	14.593.680,00	1.621.520,00	În proces de implementare
Cantemir Adventure Park - CAP	29.288.002,31	25.000.000,00	4.288.002,31	Neinițiat ²
Conectăm Istoria și Natura prin turism durabil în Raioanele Cimișlia, Căușeni și Ialoveni	20.456.436,56	18.151.792,90	2.304.643,66	Neinițiat ³
Crearea, reabilitarea și promovarea obiectivelor turistice din zona de sud (Cimișlia, Leova, Basarabasca)	29.200.000,00	25.000.000,00	4.200.000,00	Neinițiat ⁴
Dezvoltarea Infrastructurii Turistice în Zona Ramsar Nistrul de Jos	35.548.740,00	15.000.000,00	20.548.740,00	Neinițiat ⁵
Văleni – Hub turistic regional	25.000.000,00	22.500.000,00	2.500.000,00	Neinițiat ⁶

În concluzie: Măsurile planificate în cadrul acestei direcții au fost, în mare parte, **nerealizate**, întrucât accentul asupra acestora a fost pus abia în anul 2024, când prioritatea a fost acordată proiectelor cu potențial turistic.

Totodată, există o corelație evidentă între sporirea atractivității turistice și revitalizarea economică și socială a orașelor mici prin dezvoltarea infrastructurii publice, deoarece aceste procese se susțin reciproc și contribuie la o dezvoltare durabilă, generatoare de beneficii pe termen lung pentru comunități

Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune

În conformitate cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022-2028, specializarea inteligentă contribuie la creșterea competitivității economice a regiunilor prin inovarea sectoarelor și nișelor al căror impact economic al intervențiilor va fi cel mai mare. Prin urmare, în Programul Operațional Regional Sud 2022-2025, document de programare strategică elaborat la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud, sunt stabilite obiectivele și direcțiile strategice ale regiunii pentru perioada 2022-2025. Una dintre direcțiile stabilite este axată pe sprijinirea sectoarelor-cheie cu potențial de specializare inteligentă din Regiunea de Dezvoltare Sud, cu impact asupra creșterii economice prin sporirea gradului regional de cercetare, dezvoltare tehnologică, inovare și antreprenariat. În acest sens, ADR Sud a inițiat și elaborat foaia de parcurs cu privire la specializarea inteligentă a RD Sud și nemijlocit a efectuat analiza cantitativă aferentă Studiului S3. Ulterior, sub coordonarea MIDR, ADR Sud a reușit elaborarea Studiului S3 conform metodologiei UE la

² Este semnat contract de finanțare

³ Nu este contract de finanțare semnat

⁴ În proces de semnare a contractului de finanțare

⁵ Este semnat contract de finanțare

⁶ Este semnat contract de finanțare

deschiderea GIZ în cadrul programului „EU4Moldova: Comunități locale”, finanțat de Uniunea Europeană, Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ), Cooperare Austriacă pentru Dezvoltare (ADC) și Ministrul Afacerilor Externe al Republicii Polone-Asistența Poloniei; și implementat de Agenția de Cooperare Internațională Germană (GIZ), Agenția Austriacă pentru Dezvoltare (ADA) și Solidarity Fund PL (SFPL) în Moldova.

Respectiv, în procesul de elaborare a Studiului, Agenția de Dezvoltare Regională Sud a beneficiat de suportul tehnic al expertului contractat de GIZ. Au fost organizate 3 ateliere de focus grup, în perioada 23-24 octombrie 2024, pentru 3 sectoare identificate prioritare și cu potențial de inovare pentru RD Sud a Republicii Moldova:

23.10.2024 „Agro-Industrie avansată”-29 persoane;

23.10.2024 „Industrii bazate pe experiență”- 26 persoane;

24.10.2024 „Materiale și tehnologii avansate pentru construcții eficiente energetice”- 19 persoane.

În cadrul atelierelor s-au prezentat principiile specializării inteligente, prin exerciții interactive, participanții au validat nișele de specializare inteligentă pentru Regiunea de Dezvoltare Sud, identificate ca rezultat al cartografierii economice a Regiunii de Dezvoltare Sud.

Astfel fost elaborat un Studiu de specializare inteligentă pentru Regiunea de Dezvoltare Sud, acesta conține 3 domenii:

1. Agro- industrie avansată, inclusiv nișele:

-Alimente funcționale și sustenabile cu valoare adăugată înaltă;

-Smart- beverages: Tehnologii avansate de producție a băuturilor.

2. Materiale și tehnologii avansate pentru construcții eficiente energetice, inclusiv nișele:

-Materiale și tehnologii inovative pentru construcții eficiente energetice;

-Tehnologii avansate de prelucrare a metalelor și construcții metalice.

3. Industrii bazate pe experiență, inclusiv nișele:

-Servicii pentru turismul de nișă (gastronomic, vitivinicol, wellness);

-Eco-Turism.

La sfârșitul lunii decembrie 2025 a avut loc semnarea unui acord de colaborare între Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare, menit să consolideze cooperarea interinstituțională în domeniul dezvoltării regionale. Prin semnarea acestui acord de colaborare se dorește promovarea cercetării, inovării și transferul tehnologic, prin stabilirea unor colaborări mai eficiente între mediul de afaceri și cel științific. De asemenea, ANCD și ADR Sud și-au propus să organizeze diverse evenimente și acțiuni care să contribuie la creșterea gradului de conștientizare privind conceptele și domeniile de specializare inteligentă relevante pentru dezvoltarea regională.

Concluzie: Activitățile acestei direcții au fost realizate în mare măsură pentru atingerea obiectivelor trasate. A fost elaborat un Studiu de specializare inteligentă pentru Regiunea Sud, care a fost prezentat CRD Sud. ADR Sud urmează să faciliteze acțiunile de promovare și susținere a domeniilor prioritare de specializare inteligentă a RD SUD în perioada următoare.

Recomandări: După etapa de aprobare a studiului este necesar de a concentra toate eforturile pentru dezvoltarea unui plan de acțiuni clar, susținut și promovat inclusiv de la nivel central, cu alocări financiare și termene, în scopul sprijinirii sectoarelor-cheie cu potențial de specializare inteligentă din Regiunea de Dezvoltare Sud, cu impact asupra creșterii economice prin sporirea gradului regional de cercetare, dezvoltare tehnologică, inovare și antreprenariat.

Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră

În cadrul acestei direcții, conform planului de implementare POR Sud 2022-2025 au fost planificate următoarele activități:

- 1. Participarea în cadrul Apelurilor de propuneri de proiecte aferente Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională;***
- 2. Organizarea/facilitarea evenimentelor de promovare a potențialului economic, turistic și investițional al RD Sud;***

În anul 2022 responsabilii din cadrul agenției, membri ai Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională au participat la 1 ședință de lucru, au examinat 23 proiecte de documente și au remis 2 propuneri în coordonare cu responsabilii din cadrul MIDR.

Concomitent, ADR Sud a stabilit un parteneriat cu Asociația Obștească “Baștina” din satul Selemet, raionul Cimișlia și a participat, în calitate de partener și facilitator, în cadrul Festivalului “iProsop”, eveniment de anvergură națională și internațională. În cadrul evenimentului, care a întrunit peste 1500 de participanți atât din țară, cât și de peste hotare, ADR Sud a promovat, alături de organizatori, patrimoniul cultural și turistic al Regiunii de Dezvoltare Sud, precum și potențialul de dezvoltare economică a zonei.

Alături de alte activități, ADR Sud a continuat procesul de implementare a proiectului „Renașterea meșteșugurilor populare autentice - moștenire culturală comună ca punct focal pentru dezvoltarea economică și turistică durabilă” prin care s-a urmărit verificarea cheltuielilor efectuate în cadrul proiectului de către ADR Sud și controlul de prim nivel a cheltuielilor efectuate de partenerul din România.

Totodată, ADR Sud a depus către BRCT Iași dosarul Raportului Final al proiectului „Renașterea meșteșugurilor populare autentice - moștenire culturală comună, ca punct focal pentru dezvoltarea economică și turistică durabilă”. Ca urmare, către Autoritatea de management a programului, a fost organizată o vizită de monitorizare, în cadrul căreia au fost verificate aspecte financiare și dovezi ale implementării activităților. În rezultat a fost remis avizul pozitiv al Raportului Final al proiectului „Renașterea meșteșugurilor populare autentice - moștenire culturală comună, ca punct focal pentru dezvoltarea economică și turistică durabilă”.

În anul 2022, structurile de management ale Programului Operațional Comun România-Republica Moldova au organizat, la Iași și Cahul, evenimentul „Ziua Cooperării Europene 2022 – Tinerii și tradițiile”. Evenimentul a fost desfășurat în colaborare cu Agenția de Dezvoltare Regională Sud și Asociația „ART-Meșteșugurile Prutului”, parteneri ai proiectului „Renașterea meșteșugurilor populare autentice - moștenire culturală comună, ca punct focal pentru dezvoltarea economică și turistică durabilă”, care a avut loc la Palatul de Cultură „Nicolae Botgros” din municipiul Cahul.

Au fost organizate ateliere de lucru cu meșteri populari unde au participat copii și adolescenți. Scopul acestor activități este de a aduce în atenția generației tinere tradițiile și obiceiurile care sunt parte din cultura noastră, care se regăsesc pe ambele părți ale frontierei.

Pe parcursul anului 2023, responsabilii din cadrul Agenției, membri ai Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională au participat la 3 ateliere de instruire, organizate de TESIM în parteneriat cu Ministerul Finanțelor al RM.

Totodată, a fost examinat Sumarul propunerilor de proiecte prezentat în cadrul Forumului de parteneriat organizat la Istanbul, Turcia, de Programul Interreg Next Bazinul Mării Negre 2021-2027.

În perioada trimestrului II al anului 2023 au fost examinate 3 pachete de documente, inclusiv a fost remisă o propunere către Ministerul Finanțelor al RM cu privire la avantajele și necesitatea participării RM în cadrul Programului cofinanțat de UE – Interreg Europe 2021-2027.

ADR Sud a participat în calitate de partener în cadrul evenimentului organizat și dedicat „Zilei Europei 2023”, la Leova, care s-a desfășurat pe data de 20 mai 2023. Agenția a avut ocazia de a promova atât proiectele implementate în RD SUD cu suportul financiar și tehnic al partenerilor externi de dezvoltare, cât și portofoliul de proiecte investiționale al RD SUD, precum și politica de dezvoltare regională, în ansamblu.

În perioada 28-29.02.2024, responsabilul din cadrul Agenției, membru al Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională a participat la 1 atelier de instruire, organizată de TESIM în parteneriat cu Cancelaria de Stat, cu privire la implementarea noilor programe de cooperare transfrontalieră, transnațională și interregională.

Totodată, ADR Sud a recepționat și examinat propunerea de implicare a Agenției, la solicitarea CR Taraclia, în calitate de Partener strategic asociat în cadrul a un proiect aferent Programului Interreg NEXT Regiunea Dunărea 2021-2027. Urmare a consultării cu ministerul de resort în vederea obținerii acceptului de participare, Agenția a remis în adresa CR o recomandare cu privire la stabilirea parteneriatului aferent conceptului de proiect.

În contextul apelurilor lansate aferente programelor de cooperare transnațională, ADR Sud a remis solicitări în adresa APL II din RD Sud cu privire la diseminarea informației către APL I despre posibilitatea de participare în cadrul apelurilor lansate.

Agenția a remis o recomandare în adresa APL urbane cu privire la oportunitatea de alăturare la dezvoltarea unei idei de proiect în cadrul Programului Interreg Europe 2021-2027 în domeniul îmbunătățirii politicilor de logistică urbană.

În anul 2024 a fost semnat un Acord de colaborare pe un termen de 5 ani între: Agenția de Dezvoltare Regională Sud în coordonarea Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova și Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud-Est România. Obiectul Acordului îl constituie crearea unor parteneriate eficiente în vederea inițierii și implementării ulterioare a acțiunilor comune orientate spre stabilirea unei colaborări durabile și de succes între parteneri în scopul de a susține și consolida cooperarea între Regiunea de Dezvoltare Sud din Republica Moldova și Regiunea de Dezvoltare Sud-Est din România;

În scopul atingerii obiectivelor acestui acord părțile vor putea realiza următoarele:

- Schimb de experiență în scopul dezvoltării instituționale ale celor două ADR-uri pentru elaborarea și implementarea documentelor strategice la nivel regional, dezvoltarea și managementul proiectelor, monitorizarea și evaluarea proiectelor, organizarea instituțională internă și alte domenii de interes comun;
- Stimularea ideilor de proiecte regionale de interes comun, elaborarea acestora și identificarea resurselor financiare pentru implementarea lor;
- Asigurarea transparenței implementării proiectelor comune, comunicarea între parteneri utilizând instrumentele de comunicare disponibile;

- Obținerea și utilizarea fondurilor în cadrul programelor de sprijin ale Uniunii Europene identificate ca oportunități de finanțare de către parteneri;
- Schimb de experiență cu privire la principalele proiecte implementate în aria regiunilor de dezvoltare;
- Schimb de experiență privind coordonarea activităților ce țin de dezvoltarea regională cu autoritățile publice centrale și locale, asociațiile obștești și alte instituții și organizații din cadrul societății civile și sectorului privat;
- Colaborarea pentru promovarea reciprocă a partenerilor prezentului Acord;
- Dezvoltarea în parteneriat a unor proiecte de interes comun;
- Asigurarea suportului logistic pentru organizarea activităților și evenimentelor comune, crearea posibilităților de promovare a partenerilor și experiențelor pozitive acumulate.

Concluzii: Un rezultat frumos al acestei direcții este semnarea unui Acord de colaborare pe un termen de 5 ani între: Agenția de Dezvoltare Regională Sud în coordonarea Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova și Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud-Est România. Obiectul Acordului îl constituie crearea unor parteneriate eficiente în vederea inițierii și implementării ulterioare a acțiunilor comune orientate spre stabilirea unei colaborări durabile și de succes între parteneri în scopul de a susține și consolida cooperarea între Regiunea de Dezvoltare Sud din Republica Moldova și Regiunea de Dezvoltare Sud-Est din România;

Au fost tentative de a aplica în cadrul unor apeluri de proiecte transfrontaliere în parteneriat cu CR Căușeni și CR Cahul, dar care nu s-au soldat cu succes, unul din motive fiind condițiile prea complexe pentru actorii locali care încă nu sunt suficienți de pregătiți pentru accesarea acestor fonduri.

Recomandări: Este stringentă pregătirea și formarea angajaților ADR Sud, și a specialiștilor din domeniul public în ceea ce privește gestionarea proiectelor cu acoperire financiară externă și gestionarea fondurilor europene. Având în vedere statutul de țară candidată al Republicii Moldova la Uniunea Europeană, formarea de experți în gestionarea fondurilor și în atragerea de investiții va sprijini dezvoltarea economică a regiunii și va contribui la succesul procesului de preaderare.

3. Promovarea activităților din domeniul DR pe pagina oficială a ADR Sud și pe alte platforme de comunicare.

În perioada 2022–2025, activitățile de comunicare și promovare desfășurate de Agenția de Dezvoltare Regională Sud au urmărit sporirea vizibilității instituției, asigurarea transparenței proceselor și diseminarea informațiilor relevante privind politica de dezvoltare regională către publicul larg și părțile interesate. Pagina web este continuu actualizată, astfel încât să răspundă cerințelor conform legislației.

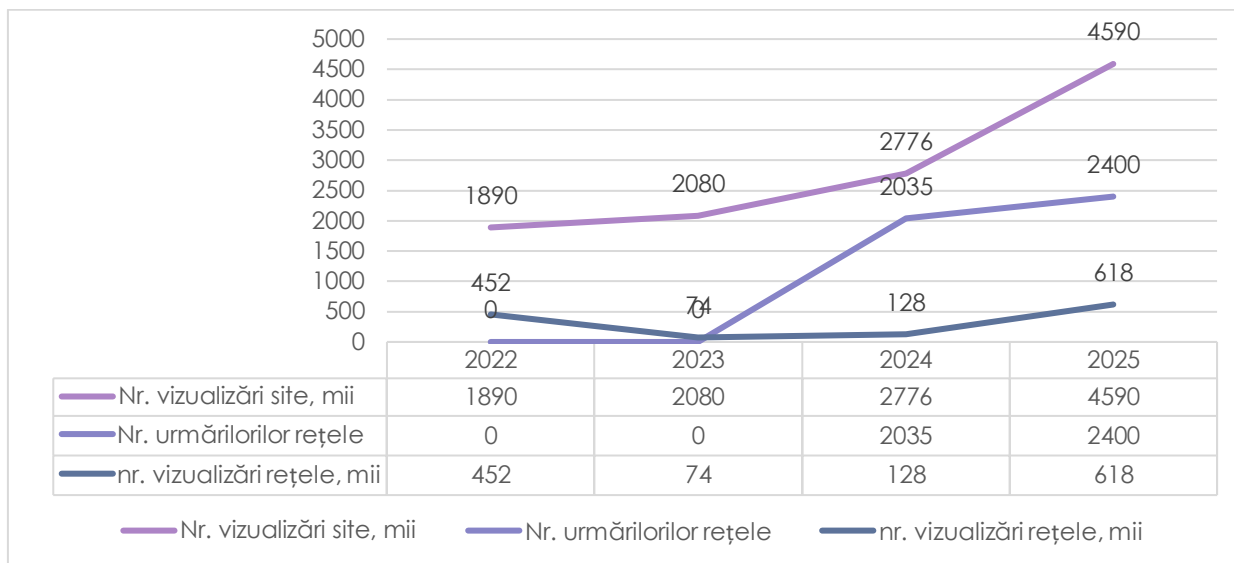
Analiza indicatorilor anuali relevă o tendință ascendentă a activităților de comunicare, reflectată prin creșterea numărului de publicații pe pagina web și pe rețelele sociale, precum și prin majorarea constantă a numărului de vizualizări generat.

Astfel, numărul publicațiilor pe pagina web a crescut de la 161 în anul 2022 la 170 în anul 2025, iar vizualizările totale (numărul de accesări a paginii web) ale site-ului au înregistrat o evoluție semnificativă, ajungând de la 1,89 milioane la 4,59 milioane în perioada analizată.

Au fost realizate 33 intervenții media, 3 publicații în ziar. A fost diversificat portofoliul de promovare activităților, create paginile LinkedIn (2024), Instagram (2025).

În perioada 2022–2025 au fost elaborate și distribuite materiale informative și promoționale, inclusiv 4 buletine electronice informative și Portofoliul Investițional creat în 2022, 5 tipuri de pliante informative și un șir de materiale promoționale cu logo-ul instituției.

Figura nr.3: Dinamica vizibilității activităților din domeniul DR pe pagina oficială a ADR Sud și pe alte platforme de comunicare.

Nota: Pentru perioada 2022–2025, baza de calcul a indicatorilor a fost influențată de mai mulți factori, inclusiv de disponibilitatea variabilă a resurselor umane precum și de modificările succesive ale sistemelor de contorizare utilizate de platformele digitale.

Concluzii: Per ansamblu, promovarea activităților din domeniul DR pe pagina oficială a ADR Sud și pe alte platforme de comunicare poate fi apreciată **ca realizată**, contribuind la consolidarea imaginii instituției, la creșterea nivelului de conștientizare privind importanța dezvoltării regionale și la stimularea implicării actorilor locali în procesele de dezvoltare. Pentru eficientizare continuă, s-a pus accent suplimentar pe diversificarea formatelor de comunicare .

Participarea în cadrul Apelurilor de propuneri de proiecte aferente Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională, în această direcție s-au depus eforturi, dar care **nu s-au soldat cu rezultate semnificative**, mai ales în obținerea finanțării în cadrul proiectelor aferente Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională;

Obiectivul General 2 „Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii”

Direcția prioritară 2.1. „Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază din regiune”

Potrivit POR Sud 2022-2025, elementul cheie al acestui obiectiv îl constituie creșterea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților intra-regionale prin dezvoltarea echilibrată a zonelor urbane și rurale. Accentul a fost pus pe sprijinirea și asigurarea accesului populației la servicii publice de calitate prin dezvoltarea și extinderea infrastructurii de alimentare cu apă, epurarea apelor uzate, reciclarea deșeurilor, pe promovarea ocupării și sprijinirea mobilității forței de muncă, sporirea eficienței energetice.

Abordarea acestor probleme, într-un final, a contribuit la îmbunătățirea calității vieții din spațiul rural și reducerea disparităților de dezvoltare economică și socială față de mediul urban, ceea ce va conduce la asigurarea unei dezvoltări regionale echilibrate în RD Sud.

Tabelul nr. 6.: „Informație statistică privind rata de acces a populației la rețele publice de alimentare cu apă și canalizare, Regiunea Sud, pentru anii 2021-2024”

Anul	Indicatori statistici ^[1]					
	Rata de acces a populației la rețele publice de alimentare cu apă, %			Rata de acces a populației la rețele publice de canalizare, %		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
2020	65,5	79,9	59,7	10,5	37,3	0,5
2021	80,3	94,0	75,8	12,4	47,3	1,0
2022	82,7	95,2	79,1	12,1	49,8	1,3
2023	83,0	98,1	78,7	11,7	48,3	1,3
2024	85,3	95,6	82,0	14,0	52,8	1,5

Notă: ¹ Informația este calculată în baza studiului prin sondaj în gospodării (bazat pe eșantion) „Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC)”.

Sursa: Informația oferită de către Biroul Național de Statistică, în baza solicitării cu Nr.64 din 10.02.2025

În perioada 2020–2024 se constată o îmbunătățire semnificativă a accesului populației la rețelele publice de alimentare cu apă, în timp ce accesul la canalizare a înregistrat un progres mult mai modest.

Rata totală de conectare la rețeaua de apă a crescut de la 65,5% în 2020 la 85,3% în 2024, ceea ce indică investiții importante în infrastructură. În mediul urban, nivelul este aproape generalizat 95,6% în 2024, iar în mediul rural creșterea este semnificativă, de la 59,7% la 82,0%, reducând parțial decalajul dintre cele două medii.

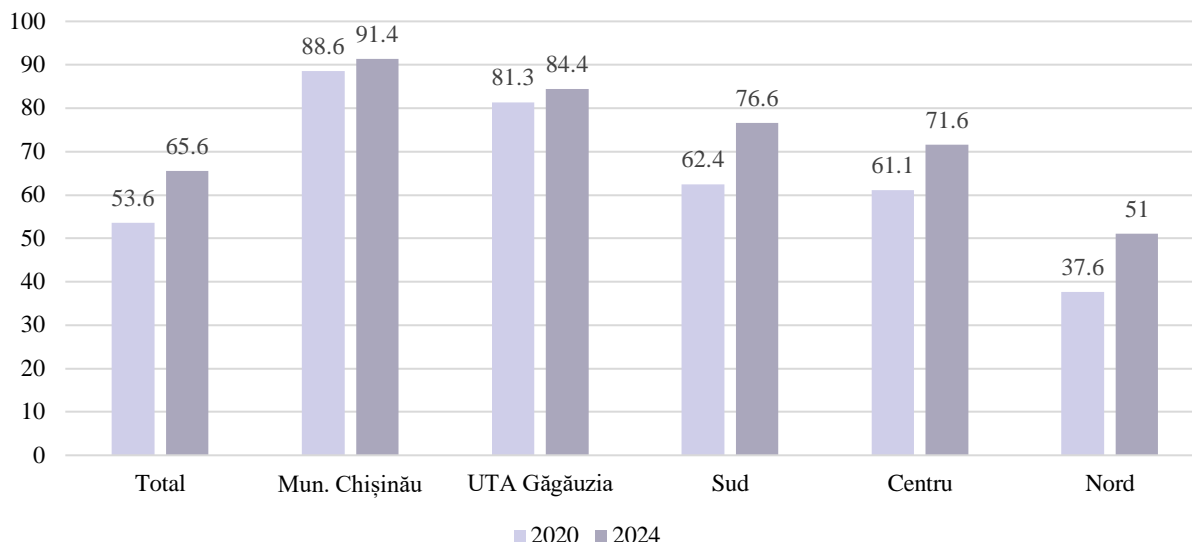
În schimb, accesul la rețelele de canalizare rămâne scăzut. La nivel total, acesta a crescut doar de la 10,5% la 14,0%. În mediul urban, puțin peste jumătate din populație 52,8% beneficiază de canalizare în 2024, iar în mediul rural situația este critică, cu doar 1,5% populație conectată.

Discrepanțe mari între urban și rural: Accesul la canalizare în mediul rural este extrem de limitat, iar diferențele între urban și rural sunt semnificative. În ciuda unor creșteri ușoare ale accesului în mediul rural de la 0,5% în 2020 la 1,5% în 2024, acesta rămâne la un nivel foarte scăzut, ceea ce sugerează o infrastructură subdezvoltată în zonele rurale. În concluzie, deși regiunea a făcut progrese importante în ceea ce privește accesul la apă, investițiile în infrastructura de canalizare rămân insuficiente, iar aceste diferențe între mediul urban și rural trebuie abordate cu prioritate în politicile de dezvoltare regională.

Analizând (*Figura 4*) datele ce se referă la Ponderea localităților deservite de sistemul public de alimentare cu apă, pe regiune anul 2020-2024, de asemenea se atestă o creștere a numărului de localități deservite de sistemul de alimentare cu apă.

În anul 2024 localitățile din mun. Chișinău și UTA Găgăuzia dețin cel mai mare nivel de conectare la sistemele publice de alimentare cu apă fiind urmate de Regiunea Sud, Regiunea Centru și Nord. Regiunea Sud înregistrează o majorare cu 14,20% a ponderii localităților cu acces la sistemele publice de alimentare cu apă, în anul 2024 față de anul 2020, depășind toate regiunile la acest aspect. Ceea ce semnifică accelerarea accesului la sistemele publice de alimentare cu apă datorită proiectelor și programelor de dezvoltare regională și locală.

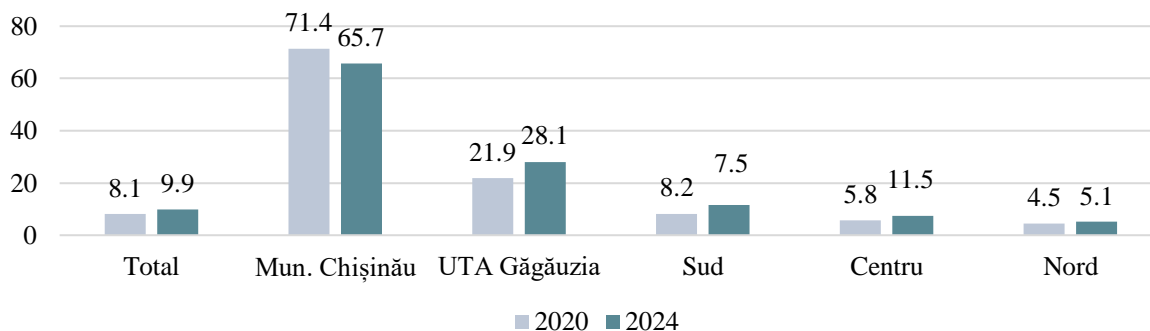
Figura 4 : Ponderea localităților deservite de sistemul public de alimentare cu apă, pe regiuni de dezvoltare, anul 2020- 2024, %

Sursa: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-sistemelor-publice-de-alimentare-cu-apa-si-de9780_61786.html

Cea mai mare pondere a localităților cu acces la sistemele publice de canalizare (Figura 5) s-a înregistrat în mun. Chișinău 65,7%, UTA Găgăuzia 28,1% și regiunea Centru 7,5%, iar localitățile din regiunile Sud și Nord au cele mai mici rate de acces 11,5% și respectiv, 5,1%. Totuși se atestă o majorare cu 3,30% a ponderii localităților din Regiunea Sud cu acces la sistemul de canalizare comparativ cu anul 2020, aceasta fiind rezultatul implementării unui șir de proiecte în regiunea Sud.

Figura 5: Ponderea localităților deservite de sistemul public de canalizare, pe regiuni de dezvoltare, anul 2020- 2024, %

Sursa: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-sistemelor-publice-de-alimentare-cu-apa-si-de9780_61786.html

Referitor la accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor, conform răspunsului oferit, la solicitarea ADR Sud către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, acest indicator nu este monitorizat și nu s-au prezentat datele necesare evaluării situației actuale.

În vederea realizării direcției privind îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare în domeniul aprovizionare cu apă și sanitație, în RD Sud, au fost aprobate spre finanțare 23 proiecte, 2 din ele au fost finalizate, 4 sunt în proces de implementare, unul la etapa de achiziții publice, 15 sunt la etapa de contract de finanțare semnat, 1 proiect fără contract de finanțare.

Finanțarea acestora fiind asigurată din sursele FNDRL cât și contribuțiile autorităților aplicante. Activitățile planificate întru realizarea direcției respective, se axează pe facilitarea din partea ADR Sud a procesului de implementare a proiectelor din domeniul AAS.

Pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare a sectorului AAS în regiune, ADR Sud implementează în perioada anilor 2022 – 2025 următoarele proiecte cu impact regional din sursele FNDRL:

Tabelul nr. 7.: Proiecte conform Direcției prioritare 2.1. „Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază din regiune” aprobate spre finanțare din FNDRL în perioada anilor 2022-2025, MDL

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Construcția apeductelor magistrale Iargara-Borogani, Iargara-Tigheci și a rețelelor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din raionul Leova	46.383.370,00	41.754.980,66	4.628.389,34	În proces de implementare
Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata-Răzeși, raionul Leova	38.374.910,00	31.554.106,00	6.820.804,00	În proces de implementare
Construcția apeductului magistral Sărata Nouă - Sărăteni cu conectarea localităților Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Troița, Vozniseni, Sărăteni, Orac, Ceadâr, Colibabovca și Cneazevca, raionul Leova	58.494.800,00	52.413.539,99	6.081.260,01	În proces de implementare
Apeduct magistral Ștefan Vodă - Căușeni - Căinari	5.555.555,55	5.000.000,00	555.555,55	Neinițiat ⁷
Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	36.759.327,26	32.634.451,11	4.124.876,15	În proces de implementare

⁷ Nu este contract de finanțare semnat

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”	72.799.569,89	59.985.645,71	12.813.924,18	Finalizat a. 2025
Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului	62.517.178,85	53.349.659,74	9.167.519,11	Finalizat a. 2025
Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia	7 000 000,00	7 000 000,00	0	În proces de implementare
"Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, raionul Cimișlia"	6.044.875,46	6.044.875,46	0	Neinițiat ⁸
Construcția apeductelor magistrale spre satul Frumușica și Cîzlar și construcția rețelelor de apeduct interioare și canalizare în localitățile Sărăteni, Covurlui și Cîzlar din raionul Leova	62.928.230,00	54.118.270,00	8.809.960,00	Neinițiat ⁹
Construcția rețelei de canalizare în satul	48.400.000,00	43.560.000,00	4.840.000,00	Neinițiat ¹⁰

⁸ Este semnat contract de finanțare

⁹ Este semnat contract de finanțare

¹⁰ Este semnat contract de finanțare

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Ursoaia, raionul Căușeni.				
Regionalizarea serviciului de canalizare în satul Opaci și comuna Baccealia, prin conectarea la rețeaua și stația de pompare a apelor uzate din satul Zaim	65.310.566,00	58.779.509,40	6.531.056,60	Neinițiat ¹¹
Modernizarea stației regionale de epurare a apelor uzate prin mărirea capacității	35.097.636,00	31.587.872,40	3.509.763,60	Neinițiat ¹²
Extinderea rețelelor de canalizare din orașul Căușeni, etapa finală	17.935.764,00	6.000.000,00	11.935.764,00	Neinițiat ¹³
Servicii de canalizare calitative pentru populația comunei Manta, r. Cahul	54.357.600,00	48.741.900,00	5.615.700,00	Neinițiat ¹⁴
Construcția sistemului de canalizare în satul Crihana Veche, Cahul, și conectarea la operatorul regional SA Apă Canal Cahul (parte a proiectului co-finanțat de KfW)	44.000.000,00	39.600.000,00	4.400.000,00	Neinițiat ¹⁵
Extinderea sistemului de apă și sanitație în orașul Leova	33.691.130,00	30.322.017,00	3.369.113,00	Neinițiat ¹⁶

¹¹ Este semnat contract de finanțare

¹² Este semnat contract de finanțare

¹³ Este semnat contract de finanțare

¹⁴ Este semnat contract de finanțare

¹⁵ Este semnat contract de finanțare

¹⁶ Este semnat contract de finanțare

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Construcția stației de epurare și a sistemelor de canalizare regionale pentru locuitorii din satele Vișniovca, Capaclia și Șamalia, raionul Cantemir	49.954.294,00	44.953.455,00	5.000.839,00	Neinițiat ¹⁷
Construcția sistemului de canalizare în orașul Iargara, raionul Leova (Etapa I).	56.620.000,00	50.958.000,00	5.662.000,00	Neinițiat ¹⁸
Evacuarea și epurarea apelor uzate din satul Baimaclia și satul Taraclia r-nul Căușeni	41.956.690,00	37.761.021,00	4.195.669,00	Neinițiat ¹⁹
Reabilitarea sistemului de apeduct și construcția sistemului de canalizare în sectoarele „Malina”, „Taiwani/Centru”, „Cogîlnic”, s. Bogdanovca Veche și s. Bogdanovca Nouă din orașul Cimișlia	47.801.310,00	43.000.000,00	4.801.310,00	Neinițiat ²⁰
Sisteme de canalizare în localitățile Cîrnățeni, Chircăiești și Plop Știubei din raionul Căușeni	74.377.639,00	60.000.000,00	14.377.639,00	Neinițiat ²¹
Construcția magistralei de apeduct pentru satele raionului Cantemir (Cantemir, Lărguța,	52.484.520,00	47.236.068,00	5.248.452,00	Neinițiat ²²

¹⁷ Este semnat contract de finanțare

¹⁸ Este semnat contract de finanțare

¹⁹ Este semnat contract de finanțare

²⁰ Este semnat contract de finanțare

²¹ Este semnat contract de finanțare

²² Este semnat contract de finanțare

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Cîrpești, Țiganca, Stoianovca)				
Modernizarea sistemului de alimentare cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere continuă	62.808.470,00	50.000.000,00	12.808.470,00	Neinițiat ²³

Concluzii: Această direcție a fost **realizată parțial**. Având ca prioritate implementarea celor mai multe, dar și mai voluminoase proiecte de infrastructură, care pe parcurs au fost afectate de anumite condiții ce au dus la tergiversarea efectuării lucrărilor. Implementarea proiectelor a fost afectată de alocările insuficiente din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală, astfel se creează situații de tergiversare și se produc întreruperi în implementare a proiectelor. Tergiversarea procedurilor de achiziții publice au generat întârzieri serioase în implementarea proiectelor. Proiectele tehnice elaborate nu la cel mai înalt nivel, au generează situații neprevăzute, iar identificarea unor soluții tehnice au generat costuri și timp suplimentar necesar.

Recomandări: Pentru a susține implementarea continuă este nevoie de simplificarea procedurilor de licitație și obținerea rapidă a autorizațiilor. Să fie Asigurat fluxul financiar continuu care este crucial pentru succesul proiectelor.

Direcția prioritară 2.2. „Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri”

Regiunea de Dezvoltare Sud a Republicii Moldova se confruntă și cu provocări semnificative în ceea ce privește piața muncii și integrarea forței de muncă în diverse sectoare economice. Conform datelor furnizate de BNS, forța de muncă totală în regiunea Sud inclusiv UTA Găgăuzia este de 132,3 mii persoane, ceea ce reprezintă cea mai mică valoare comparativ cu celelalte regiuni ale țării (Tabelul nr. 8). Acest lucru reflectă atât depopularea continuă a regiunii, cât și migrația accentuată a tinerilor și a populației active, care părăsesc regiunea în căutarea unor oportunități mai bune în alte regiuni sau țări.

Tabelul nr. 8.: Populația de 15 ani și peste după participarea la forța de muncă pe regiuni statistice în anul 2024 (mii persoane)

Indicatori	Total	Regiuni				
		Sud	UTA Găgăuzia	Nord	Centru	Mun. Chișinău
Forța de muncă, total	889,1	132,3		258,5	210,6	287,7

²³ Excluz din DUP 2022-2024

Populația ocupată	853,9	126,7	246,3	203,4	277,5	
Populația în afara forței de muncă	1110,2	231,9	278,6	341,6	258,2	
Tinerii din grupul NEET (15-19 ani)	80	18,7	17,8	23,6	19,9	
Rata de participare la forța de muncă,%	44,5	36,3	48,1	38,1	52,7	
Rata de ocupare,%	42,7	34,8	45,9	36,8	50,8	
Rata șomajului,%	4	4,2	4,7	3,4	3,6	
Câștigul salarial mediu lunar brut, lei	13.990,0	10.819,8	10.221,1	10.898,9	11.193,4	16.955,1

Sursa de date: Biroul Național de Statistică (NBS) (https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-ocuparea-si-somajul-in-anul-2024-9430_61728.html)

În ceea ce privește populația ocupată, regiunea numără 132,3 mii persoane, dar rata de ocupare este de doar 34,8%, cea mai scăzută la nivel național. Acest procent scăzut sugerează dificultăți semnificative în găsirea locurilor de muncă și în crearea de noi oportunități economice pentru locuitorii regiunii.

În regiunile de dezvoltare Sud și Nord, câștigul salarial mediu lunar brut este aproape egal, în jur de 10.898,9 lei în Sud și 10.819,8 lei în Nord. Ambele regiuni au nivelul salariului mai mare față de UTA Găgăuzia unde valoarea acestuia 10.221,1 lei, dar semnificativ mai mici decât în Municipiul Chișinău, unde salarial mediu lunar brut este considerabil mai mare decât în orice altă regiune constituind 16.955,1 lei cu aproximativ 21,2 % mai mare decât media națională de 13.990,0 lei. Acest lucru se poate explica prin faptul că Chișinău este un centru economic important, unde se află majoritatea sediilor companiilor mari și instituțiilor guvernamentale, ceea ce determină salarii mai mari datorită unui sector de servicii mai dezvoltat și al unei piețe a muncii mai competitive.

Aceasta reflectă un grad mai scăzut de dezvoltare economică, în special în zonele rurale sau în localitățile mai puțin industrializate. Aceste regiuni se confruntă cu o diversificare economică mai mică și cu o pondere mai mare a sectorului agricol, care, în general, oferă salarii mai mici.

În evoluția sa, salarial mediu lunar brut în regiunea Sud în anul 2024 a ajuns să fie de 10.819,8 MDL față de anul 2020 când valoarea acestuia era de 6151,3 MDL, înregistrând o majorare cu 56,9%. Însă față de salariul mediu lunar brut la nivel național, este mai mic în anul 2024 cu 22,7%.

O mare parte din populație este implicată în agricultură, însă lipsa diversificării economice și a dezvoltării infrastructurii industriale contribuie la această rată de ocupare redusă. Rata de participare la forța de muncă este, de asemenea, foarte scăzută în Regiunea Sud, situându-se la 36,3%, ceea ce indică o implicare redusă a locuitorilor în activitățile economice. Aceasta reflectă o combinație de factori, inclusiv migrația forței de muncă, rata scăzută a oportunităților de angajare și lipsa investițiilor. Aceste date subliniază faptul că mulți dintre locuitorii regiunii nu sunt activi pe piața muncii, fie pentru că au emigrat din cauza că veniturile salariale sunt prea mici în comparație cu necesitățile, fie pentru că nu există suficiente locuri de muncă disponibile. Rata șomajului în regiunea statistică Sud este de 4,2%, mai scăzută decât cea înregistrată în Regiunea Nord, dar mai ridicată

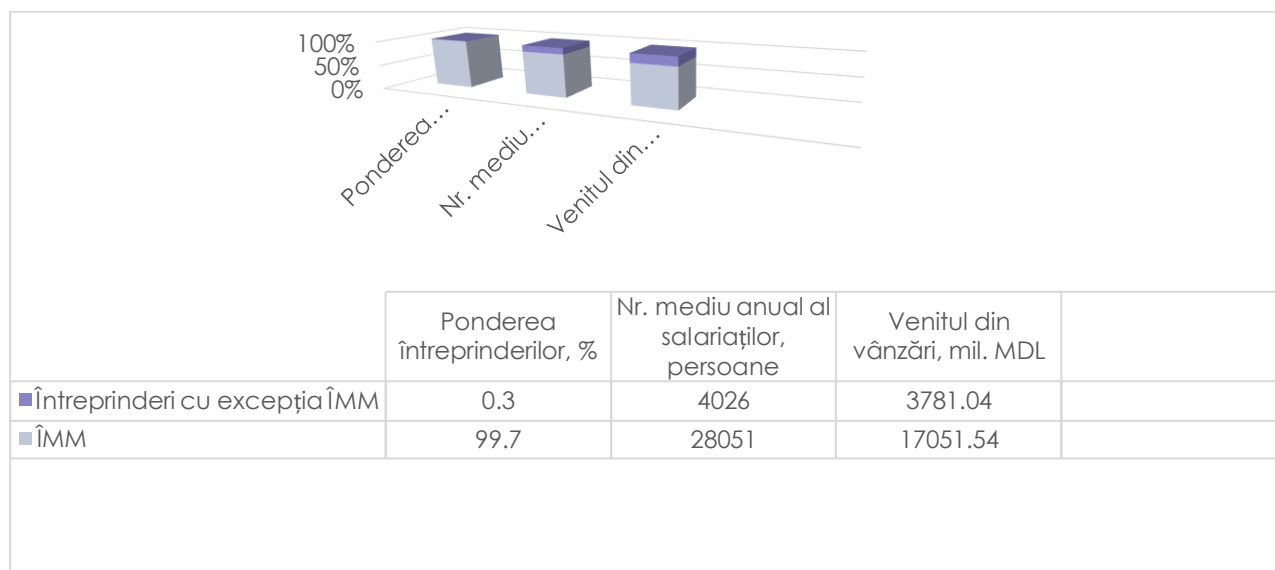
decât în Regiunea Centru și mun. Chișinău. Aceasta indică o piață a muncii cu oportunități limitate, în special în mediul rural, unde angajarea este concentrată preponderent în sectoare tradiționale, precum agricultura, și mai puțin în sectoarele emergente sau industrial.

Analiza indicatorilor cheie ai dezvoltării antreprenoriale din Regiunea de Dezvoltare Sud pentru perioada 2020-2024, pe baza evoluțiilor procentuale, oferă o imagine mai detaliată a dinamicii dezvoltării economice a regiunii. În ansamblu, se denotă o creștere robustă a activităților economice, cu un număr în creștere a întreprinderilor, o creștere susținută a veniturilor și o revenire a ocupării forței de muncă (Figura 6). Datele sugerează o adaptare eficientă a mediului de afaceri la provocările externe, inclusiv la post pandemia COVID-19, conflictul din țara vecină și arată o evoluție general pozitivă, cu unele variații de-a lungul perioadei analizate.

Potrivit BNS în anul 2024, în Regiunea de dezvoltare Sud au raportat activitatea 4225 agenți economici, înregistrându-se creșterea numărului de entități cu 31,2 % față de anul 2020 când în RD Sud existau 3220 agenți economici. Majoritatea întreprinderilor fac parte din categoria întreprinderile mici și mijlocii și reprezintă 99,7% din numărul total, iar întreprinderile mari 0,3%, astfel putem observa că față de începutul perioadei de raportare inclusă în POR Sud 2022-2025, ponderea numărului de IMM s-a mărit cu 0,05%.

Chiar dacă numărul întreprinderilor mari este foarte mic, ele au un rol important pe piața muncii. Acestea angajează aproximativ 12,5% din totalul salariaților, ceea ce înseamnă că fiecare întreprindere mare, are mult mai mulți angajați decât o întreprindere de dimensiune mică sau mijlocie.

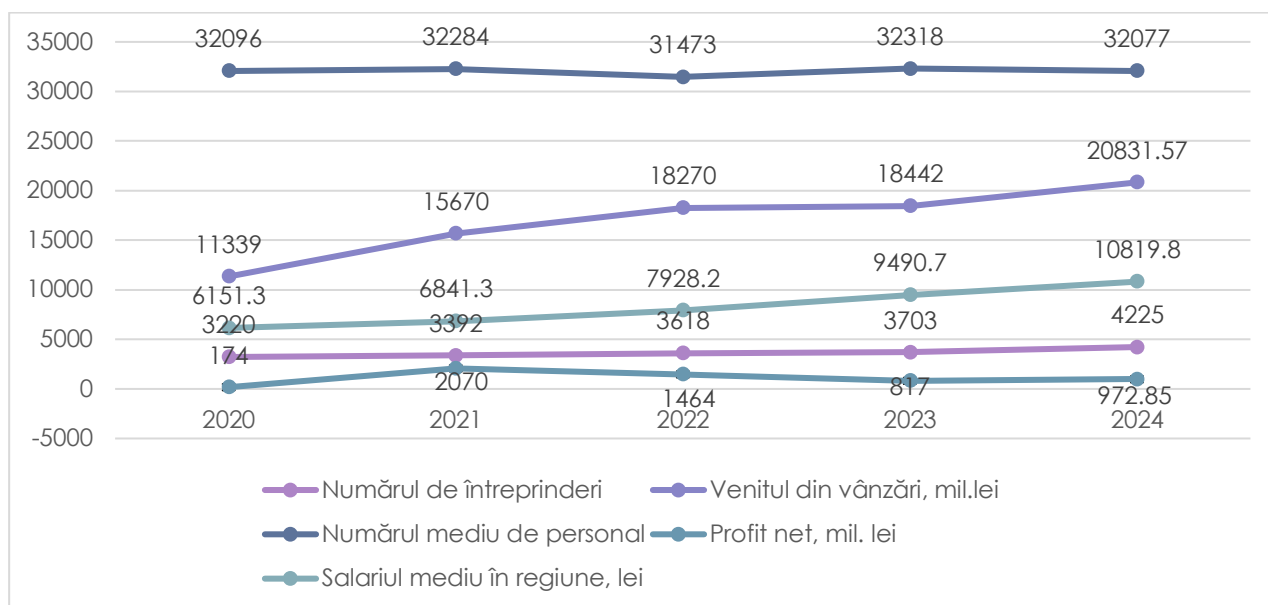
Figura nr. 6 : Ponderea IMM în totalul întreprinderilor raportate în anul 2024 din Regiunea de Dezvoltare Sud

Sursa de date: Biroul Național de Statistică (NBS)

La capitolul vânzări, IMM contribuie cu aproximativ 81,9% din veniturile totale. Asta arată că ele sunt motorul principal al activității economice în regiunea Sud. Totuși, productivitatea lor, adică valoarea creată pentru fiecare angajat, este mai mică decât în întreprinderile mari. Din această cauză, chiar dacă IMM sunt foarte numeroase și active, capacitatea lor de a susține o creștere economică rapidă este mai limitată.

Figura nr. 7 : Activitatea antreprenorială a regiunii de dezvoltare Sud în perioada 2020-2024

Sursa de date: Biroul Național de Statistică (NBS)²⁴

În perioada 2020–2024, economia regiunii a înregistrat o serie de schimbări importante, caracterizate prin creșterea activității de afaceri, dar și prin dificultăți legate de profitabilitate și costuri.

Numărul întreprinderilor a crescut constant, ceea ce indică o dezvoltare a mediului antreprenorial și un interes crescut pentru inițierea de noi afaceri. Veniturile din vânzări au evoluat semnificativ, aproape dublându-se în patru ani de la 11339,00 mil. lei în anul 2020 la 20831,57 mil. lei în anul 2024, semn al unei activități comerciale tot mai intense.

Numărul mediu de angajați a rămas relativ stabil, în jurul valorii de 32 000 persoane, ceea ce sugerează că extinderea numărului de întreprinderi nu a dus la crearea unui volum mare de noi locuri de muncă. În același timp, profitul net a fost fluctuant: după un maxim înregistrat în 2021, 2070,0 mil. lei, acesta a scăzut semnificativ în anii următori, ajungând în 2024 la mai puțin de jumătate față de nivelul de vârf 972,85 mil. lei. Aceasta arată că firmele se confruntă cu creșteri ale costurilor și cu o eficiență financiară redusă.

Pe de altă parte, salariul mediu regional a crescut constant. Creșterea nivelului salarial a determinat o majorare a costurilor suportate de companii, generând presiuni suplimentare asupra structurii cheltuielilor și contribuind la intensificarea procesului de inflație.

În concluzie, regiunea prezintă o economie în expansiune, cu un mediu antreprenorial activ și venituri în creștere, însă cu provocări importante legate de profitabilitate, costuri în creștere și stagnarea ocupării forței de muncă.

Elementul cheie al acestei măsuri reprezintă crearea de noi structuri regionale și locale de sprijinire a afacerilor, modernizarea și extinderea celor existente având ca scop atragerea investițiilor, revigorarea și dezvoltarea economiilor locale și regionale. În acest context „Dotarea cu infrastructură (parțială) a subzonei economice libere din s. Crihana Veche” a fost posibilă datorită implementării proiectului „Racordarea la utilități a subzonei nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”, implementarea căruia a fost finalizată în anul 2024.

24

https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/60%20Statistica%20regionala/60%20Statistica%20regionala_24%20ANT_ANT030/ANT030050req.px/table/tableViewLayout2/?rxid=9a62a0d7-86c4-45da-b7e4-fecc26003802

Proiectul „Racordarea la utilități a subzonei nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”” a fost aplicat de către Agenția de Dezvoltare Regională Sud (ADR Sud), pentru finanțare din sursele FNDRL în anul 2020, în cadrul celui al patrulea apel de propuneri de proiecte. Prin HG Nr. 23/2022 proiectul a fost inclus în Documentul Unic de Program (DUP) pentru anii 2022-2024 și ulterior prin Decizia Consiliului Național pentru Coordonarea Dezvoltării Regionale și Locală (CNCNDR) cu nr. 03/22 din 01.02.2022 a fost aprobat spre finanțare.

Prin acest proiect, a fost creată infrastructura de bază necesară pentru atragerea investitorilor și dezvoltarea mediului de afaceri, prin: construcția a 0,87 km de rețele de gaze naturale; construcția a 2,1 km de rețele electrice de tensiune înaltă; construcția a 1,41 km de rețele de apeduct. Valoarea totală a proiectului constituie 12.541.244,14 MDL, dintre care: Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL) - 11.266.727,67 MDL (89,84%); Zona Economică Liberă „Bălți” - 1.274.516,47 MDL (10,16%). În prezent, în Zona Economică Liberă „Bălți” își desfășoară activitatea un rezident care a implementat un proiect investițional în domeniul producerii energiei din surse regenerabile. Proiectul constă în construcția și punerea în funcțiune a unui parc fotovoltaic, amplasat pe o suprafață de 11 ha, cu o capacitate instalată de 7 MW.

Un alt proiect în curs de implementare este „Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune”, lucrările prevăzute în proiect includ construcția halei de producere, racordarea acesteia la toate utilitățile necesare (apă, canalizare, gaz, energie electrică), precum și amenajarea unui teren adiacent cu o suprafață de 0,39 hectare.

Prin realizarea acestui obiectiv, vor fi create condiții moderne pentru dezvoltarea micilor afaceri, contribuind la consolidarea mediului antreprenorial din regiune. Hala de producere va fi gestionată de Incubatorul de Afaceri Cimișlia, care va oferi spații funcționale pentru rezidenți și sprijin logistic pentru noile inițiative economice.

Tabelul nr. 9.: Proiecte conform Direcției prioritare 2.2. „Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri” aprobate spre finanțare din FNDRL în perioada anilor 2022-2025, MDL

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Racordarea la utilități a subzonei nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”	12.541.244,14	11.266.727,67	1.274.516,47	Finalizat a. 2023
Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune	15.561.000,00	14.000.000,00	1.561.000,00	În implementare

Concluzii: Această direcție a fost **realizată parțial**, având ca prioritate Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri, prin finalizarea implementării unui proiect și altul în curs de implementare.

Direcția prioritară 2.3 „Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor ”

Măsura respectivă, pune accentul pe sprijinirea eficienței energetice și extinderea utilizării energiei din surse regenerabile în infrastructurile publice. Prin promovarea investițiilor în eficiența energetică

se urmărește reducerea consumului de energie în clădirile publice și confortul termic. De asemenea, măsura respectivă are ca scop și sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării surselor de energie regenerabile.

Pe parcursul perioadei 2022-2025, de către ADR Sud nu au fost inițiate proiecte de îmbunătățire a eficienței energetice, însă a continuat procesul de finalizare a proiectelor din domeniul Eficiență Energetică acoperite financiar din sursele UE, anume la capitolul organizarea recepțiilor lucrărilor de construcție, aceste proiecte nu sunt incluse în POR Sud 2022-2025.

Tabelul nr. 10.: Proiecte conform Direcției prioritare 2.22.3 „Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor ” finanțate din surse externe în perioada anilor 2022-2025, MDL

Denumirea proiectului	Estimat, conform CF	Surse externe	Contribuția beneficiarului	Statutul proiectului
1	2	3	4	5
Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” din or. Leova	63.617.988,86	61.827.929,86	1.790.059,00	Finalizat a. 2023
Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „ Matei Basarab” din or. Basarabeasca	25.784.801,63	25.562.129,00	220.300,00	Finalizat a. 2023

Proiectul: „Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” din or. Leova” a fost aprobat spre finanțare în rezultatul procesului de planificare regională sectorială (PRS), conceptul de proiect viabil (CPV) a fost inclus în POR Sud pentru anul 2017-2020. Reieșind din resursele financiare insuficiente necesare implementării proiectelor, Ministerul Agriculturii Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM) actual Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) a identificat o altă sursă de finanțare, și anume , proiectul „ Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova” implementat de către Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ Moldova). Astfel implementarea proiectului a început în anul 2018, iar recepția finală și transmiterea costurilor investiționale formate către aplicant, datează cu anul 2023.

La data de 12 mai 2023, la Leova a avut loc inaugurarea proiectului finanțat de Uniunea Europeană privind sporirea eficienței energetice în cadrul Liceului Teoretic „Constantin Spătaru”.

Valoarea total al proiectului a constituit 63.617.988,86 MDL, dintre care 61.827.929,86 din sursele UE prin intermediul GIZ, 1.790.059,00 contribuția APL de nivelul I și II Leova.

În rezultatul proiectului, a fost renovată suprafața clădirii publice de 11500 m², Suprafața acoperișului pe care s-au executat lucrări de termoizolare -3550 m², Schimbate ferestre și uși cu o suprafață de 1100 m², izolați pereții exteriori cu suprafața de 5150 m², a fost instalat un punct termic și instalat un sistem fotovoltaic de preparare a energiei electrice. Numărul persoanelor beneficiare de condiții îmbunătățite sub aspect de Eficiență Energetică în clădirea publică renovată este de 606 persoane.

Proiectul: „Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „ Matei Basarab” din or. Basarabeasca””, în rezultatul procesului de planificare regională sectorială (PRS), conceptul de proiect viabil (CPV) a fost inclus în POR Sud pentru anul 2017-2020 și la fel ca a fost implementat

prin proiectul „Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova” implementat de către Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ Moldova). Valoarea totală a proiectului a constituit 25.784.801,63 MDL, dintre care 25.562.129,00 din sursele UE prin intermediul GIZ, 220.300,00 contribuția APL de nivelul II Basarabeasca.

În rezultatul proiectului, a fost renovată suprafața clădirii publice de 2708 m², Suprafața acoperișului pe care s-au executat lucrări de termoizolare -1300 m², Schimbate ferestre și uși cu o suprafață de 151,69 m², izolați pereții exteriori cu suprafața de 1611 m², a fost instalat un punct termic și instalat un sistem fotovoltaic de preparare a energiei electrice. Numărul persoanelor beneficiare de condiții îmbunătățite sub aspect de Eficiență Energetică în clădirea publică renovată este de 230 persoane.

La data de 09.06.2023 a fost organizată ședința preliminară de recepție la terminarea lucrărilor. La data de 05.09.2023 a fost organizată recepția finală a proiectului.

La data de 24 noiembrie 2023 a avut loc inaugurarea proiectului finanțat de Uniunea Europeană privind sporirea eficienței energetice în cadrul Liceului Teoretic „Matei Basarab”.

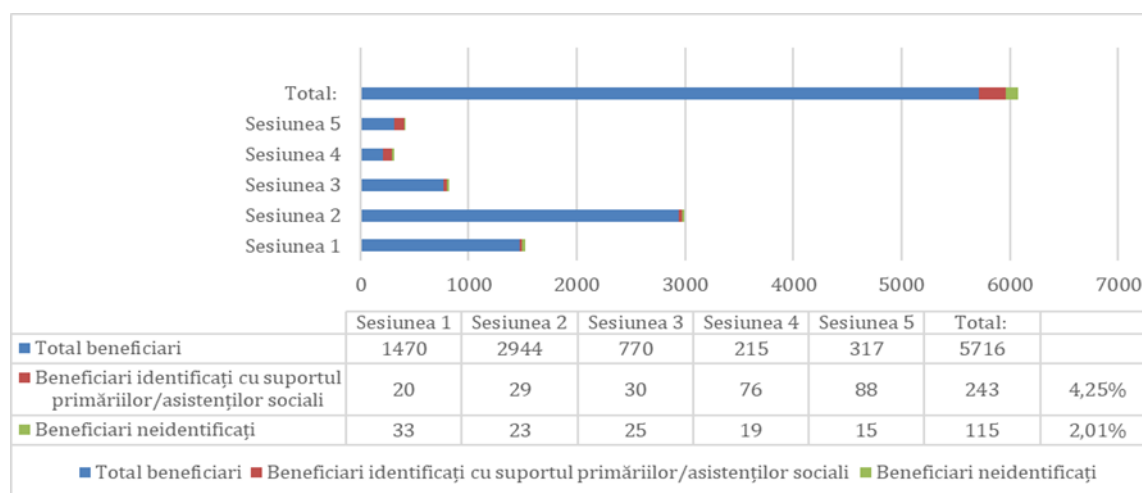
Sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării resurselor de energie regenerabilă și tranziției la o economie circulară

În scopul promovării utilizării resurselor de energie regenerabilă și a practicilor sustenabile în gospodăria, Agenția a fost implicată în implementarea proiectului „Abordarea crizei energetice în RM” aferent Programului Eco Voucher finanțat de UE și implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Agenția pentru Eficiență Energetică a R. M.

Conform Raportului final „Evaluarea impactului Programului Eco Vouchere pentru gospodăriile beneficiare”, Agenția de Dezvoltare Regională Sud (ADR Sud) a avut un rol crucial în implementarea și succesul Programului Eco Voucher. Acest program, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în colaborare cu Centrul Național pentru Energie Durabilă, a avut ca obiectiv principal reducerea consumului de energie și diminuarea cheltuielilor gospodăriilor prin înlocuirea aparatelor electrocasnice vechi și ineficiente cu echipamente noi, eficiente energetic.

ADR Sud a asigurat nemijlocit procesul de informare și consultare a beneficiarilor pentru a se asigura că toate gospodăriile vulnerabile energetic (incluse în special în lista beneficiarilor de electrocasnice) au fost informate despre oportunitățile oferite de Programul Eco Voucher. Prin utilizarea unui mix variat de canale de comunicare, consultanții din echipa ADR Sud au reușit să disemineze informațiile necesare într-un mod accesibil și eficient. Scopul principal a fost să ajungă la toate gospodăriile vulnerabile și să le ofere informații detaliate despre cum pot beneficia de program.

Figura nr. 8: Sesiunile de informare privind Programul Eco Voucher

Sursa de date: Raportul final „Evaluarea impactului Programului Eco Vouchere pentru gospodăriile beneficiare”

Consultanții ADR Sud au oferit suport informațional beneficiarilor pe parcursul fiecărei din cele 5 sesiuni de informare ale Programului. De la procesul de aplicare până la utilizarea efectivă a voucherelor, echipa ADR Sud a fost disponibilă, inclusiv în zilele de sâmbătă și duminică, pentru a răspunde întrebărilor și a rezolva problemele apărute. Beneficiarii au avut acces la informațiile și resursele necesare pentru a valorifica voucherile în mod eficient, iar echipa ADR Sud a asigurat informarea beneficiarilor despre toate aspectele logistice, precum distribuția echipamentelor și reciclarea aparatelor vechi, în vederea gestionării corespunzătoare.

Campania de informare desfășurată în cele cinci sesiuni a demonstrat importanța unei strategii bine coordonate și a colaborării eficiente cu autoritățile locale și asistenții sociali. Din totalul de 5716 beneficiari, 243 au fost identificați cu sprijinul primăriilor și asistenților sociali, reprezentând 4,25% din total. Numărul de beneficiari neidentificați s-a redus semnificativ pe parcursul campaniei, ajungând la doar 2,01% în total

Totodată, consultanții din ADR Sud au fost implicați activ în evaluarea impactului programului. Prin colectarea de feedback de la beneficiari, organizarea de focus grupuri și distribuirea de chestionare, echipa a obținut date relevante și precise despre efectele programului. Pe baza acestor evaluări, ADR Sud a elaborat rapoarte detaliate care au contribuit la îmbunătățirea continuă a programului și la formularea de recomandări pentru viitoarele inițiative similare.

Monitorizarea continuă a implementării programului a fost o responsabilitate majoră a ADR Sud. Echipa a supravegheat distribuția voucherelor și utilizarea acestora de către beneficiari, realizând un sondaj la care au participat 500 de respondenți și a desfășurat 7 sesiuni focus grupuri la care au participat diverse categorii de beneficiari, realizând rapoarte periodice pentru a evalua progresul și impactul programului.

Aceasta a implicat identificarea problemelor apărute și propunerea soluțiilor adecvate pentru a asigura o implementare cât mai eficientă.

Concomitent, ADR Sud a colaborat strâns cu diverse entități locale pentru a asigura succesul Programului Eco Voucher. Printre partenerii cheie s-au numărat autoritățile locale, asistenții sociali și organizațiile comunitare.

Datorită implicării active și coordonării eficiente a consultanților din cadrul ADR Sud, Programul Eco Voucher, lot III, a înregistrat succese semnificative. Campaniile de informare au asigurat că un număr mare de gospodării vulnerabile au aflat despre program și au putut beneficia de acesta. Suportul informațional oferit de ADR Sud a facilitat accesul rapid și eficient al beneficiarilor la echipamentele noi. Prin înlocuirea aparatelor vechi cu unele noi, eficiente energetic, gospodăriile beneficiare au resimțit o reducere semnificativă a costurilor de energie și o îmbunătățire a confortului.

Astfel, rolul ADR Sud în implementarea Programului Eco Voucher, în raioanele din lotul III, a fost esențial pentru succesul inițiativei. Prin coordonarea campaniilor de informare, identificarea și suportul beneficiarilor și colaborarea cu partenerii locali, ADR Sud a contribuit semnificativ la atingerea obiectivelor programului și la îmbunătățirea calității vieții gospodăriilor vulnerabile din regiunea sudică a Republicii Moldova.

Concluzii: Făcând referire la această directivă a obiectivului 2, activitățile *au fost realizate* pe parcursul perioadei 2022-2025. Programul nu a inclus proiecte de îmbunătățire a eficienței energetice, însă ADR Sud a continuat procesul de finalizare a proiectelor din domeniul Eficiență Energetică

acoperite financiar din sursele UE, anume la capitolul organizarea recepțiilor lucrărilor de construcție și în același timp a fost asigurat nemijlocit procesul de informare și consultare a beneficiarilor proiectului „Abordarea crizei energetice în RM” aferent Programului Eco Voucher finanțat de UE și implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Agenția pentru Eficiență Energetică a R. M.

Obiectivul general 3 „Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională”

Implementarea cu succes a politicii de dezvoltare regională presupune un efort conjugat al MIDR, ADR Sud, CRD Sud, APL și agenților economici regionali, fiind susținută prin intermediul fondurilor naționale precum și a celor oferite de donatori externi. Finanțarea politicii de dezvoltare regională este asigurată de-a lungul timpului din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală, pentru care anual din bugetul statului sunt alocate mijloace bănești pentru finanțarea proiectelor regionale.

Direcția prioritară 3.1. „Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională”

Pe parcursul perioadei de implementare a POR 2022-2025, membrii Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud s-au întrunit în 11 ședințe, unde au fost adoptate 49 decizii.

- Această direcție presupune eficientizarea procesului de implementare a politicii de Dezvoltare Regionale, prin realizarea următoarelor 2 măsuri:

Facilitarea procesului de mobilizare de finanțări adiționale și consolidarea parteneriatelor cu partenerii de dezvoltare

În cadrul Fondului de Granturi regionale pentru dezvoltare urbană, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Polonia aferent programului polonez de cooperare pentru dezvoltare-Polish aid, ADR Sud a obținut finanțare pentru proiectul „Suport orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud privind implementarea eficientă a politicilor publice naționale în domeniul dezvoltării urbane”. Astfel, agenția a semnat 1 contract de finanțare cu Solidarity Fund PL în Moldova, în calitate de partener strategic, în valoare de 22.000,00 EUR, proiectul dat a fost implementat cu succes.

De asemenea, Agenția de Cooperarea Internațională a Germaniei (GIZ), partener al ADR Sud, a oferit o serie de instruirii atât agenției, cât și actorilor regionali din RD Sud, prin desfășurarea a 3 ateliere aferente dezvoltării și consolidării capacităților actorilor locali și regionali cu privire la rolul lor în implementarea Agendei 2030, a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și a Strategiei Naționale de Dezvoltare. Activitatea dată a fost organizată în cadrul proiectului „Suport Guvernului Republicii Moldova în implementarea Agendei 2030.

Totodată, ADR Sud a semnat Acordul de colaborare cu Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud-Est, România.

A avut loc semnarea Acordului de colaborare cu Universitatea „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din municipiul Cahul.

Un alt Acord de colaborare a fost semnat în anul 2025 între Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare (ANCD), menit să consolideze cooperarea interinstituțională în domeniul dezvoltării regionale. Prin semnarea acestui acord de colaborare se dorește promovarea cercetării, inovării și transferul tehnologic, prin stabilirea unor colaborări mai eficiente între mediul de afaceri și cel științific.

Subsidiar, ADR a oferit 2 consultări APL I (Primăriei comunei Zaim, raionul Căușeni, și Primăriei municipiului Cahul) din RD Sud cu privire la mecanismul de stabilire a parteneriatelor cu entități din UE în scopul identificării oportunităților de finanțare prin aplicarea la diferite programe și proiecte naționale și externe cu excepția FNDRL.

În contextul lansării apelului aferent Programului Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, inclusiv acțiunile organizate de autoritatea de management a Programului Interreg NEXT România-RM 2021-2027, ADR Sud a informat și facilitat participarea APL II, cât și APL I din RD SUD la instruirile, forumurile de parteneriat desfășurate în RM și România.

Complementar, s-au inițiat discuții cu APL II Cahul și APL II Căușeni privind posibilitatea de participare în cadrul apelului de proiecte standard aferent Programului Interreg NEXT România-RM 2021-2027 în calitate de parteneri de proiect, din păcate nici una din tentative nu s-a soldat cu succes, în contextul în care nu s-a reușit definitivarea aplicației în termen.

În anul 2025 a fost elaborată și depusă o propunere de proiect în cadrul Apelului de Propuneri de Granturi Mici din Republica Moldova, lansat de Agenția Slovacă pentru Cooperare Internațională pentru Dezvoltare, în parteneriat cu Ambasada Republicii Slovace la Chișinău.

Totodată, agenția a informat și oferit suport în conceptualizarea ideilor de proiecte aferente apelurilor lansate de SFPL Moldova, Fondul de Granturi Mici pentru orașele-poli de creștere din RM și Fondul de Sinergie pentru Dezvoltare Urbană, Ediția 2023-2024.

Concluzii: Un succes al acestei direcții îl reprezintă obținerea finanțării pentru proiectul „Suport orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud privind implementarea eficientă a politicilor publice naționale în domeniul dezvoltării urbane”, în valoare de 22.000,00 EUR. Proiectul a fost implementat, contribuind la consolidarea capacităților instituționale și la susținerea proceselor de dezvoltare urbană în regiune.

Deși au fost întreprinse și alte intervenții pentru facilitarea mobilizării finanțărilor adiționale, rezultatele obținute s-au materializat preponderent prin semnarea unor acorduri de colaborare, fără a genera, în toate cazurile, atragerea efectivă a resurselor financiare necesare implementării proiectelor.

Eficientizarea procesului de monitorizare și evaluare a politicii și proiectelor de dezvoltare regională

Activitățile acestei măsuri au fost orientate spre realizarea aspectelor ce țin de actualizarea/modernizarea bazei de date regională, care va permite furnizarea indicatorilor regionali. De asemenea, monitorizarea atingerii rezultatelor, prin monitorizarea continuă a indicatorilor de realizare, actualizarea informației cu privire la proiectele cu impact regional implementate în RD Sud.

În perioada 2023–2024, Agenția a fost implicată în procesul de evaluare intermediară a primei etape de implementare a Programului Național de dezvoltare a orașelor poli de creștere pentru perioada 2021–2024, prin facilitarea și furnizarea suportului informațional necesar desfășurării evaluării. Raportul de evaluare intermediară a fost elaborat de Grupul de Consultanță și Dezvoltare Urbană „Europolis Internațional”, care a analizat progresul înregistrat, gradul de realizare a obiectivelor stabilite și eficiența intervențiilor implementate în cadrul programului. Programul a fost inițiat cu scopul de a crea o rețea de orașe-poli de creștere în Republica Moldova, esențială pentru echilibrarea dezvoltării teritoriale, conform obiectivelor stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare.

În perioada implementării Programului Operațional Regional Sud 2022–2025, au fost elaborate rapoarte de progres semestriale și anuale, care ulterior au fost prezentate și aprobate de membrii CRD Sud în cadrul ședințelor desfășurate în acest scop, pentru a asigura monitorizarea continuă a activităților și a modului de utilizare a resurselor alocate. Aceste rapoarte au avut rolul de a urmări gradul de realizare a obiectivelor stabilite, nivelul de atingere a indicatorilor de performanță, respectarea termenelor asumate prin proiecte, precum și de a identifica eventualele dificultăți întâmpinate în procesul de implementare și de a propune măsuri de remediere, atunci când a fost necesar.

În cadrul ședinței din 17.12.2024 a Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud a fost audiat Raportul de evaluare intermediară elaborat de specialiștii ADR Sud, privind implementarea Programului

Operațional Regional Sud 2022-2024. În cadrul prezentării, a fost prezentate aspecte ce țin de metodologia de evaluare utilizată, au fost expuși indicatorii de impact pentru fiecare obiectiv general, țintele stabilite și rezultatele obținute, inclusiv pe direcțiile prioritare, atât pentru activitățile curente, cât și pentru proiectele implementate. Totodată, a fost analizată situația valorificării financiare din sursele Fondului național pentru dezvoltare regională și locală, conform mijloacelor alocate și redistribuite pentru perioada 2022-2024, cu mențiunea că acțiunile /proiectele planificate pentru 2024 sunt în curs de implementare.

În cadrul raportului, a fost examinată evoluția și progresul indicatorilor-cheie, precum PIB-ul regional, conectarea la servicii de alimentare cu apă și canalizare, creșterea numărului de întreprinderi și s-au efectuat comparații cu evoluția din alte regiuni. Au fost prezentate, de asemenea, activitățile de atragere a surselor de finanțare externă, situația privind organizarea sesiunilor de instruire și numărul participanților, precum și indicatorii de produs aferenți fiecărui domeniu de intervenție. În final, au fost identificate premisele și obstacolele întâmpinate în asigurarea implementării programului, fiind formulate recomandări pentru realizarea integrală a sarcinilor prevăzute în documentul de politici.

Elaborarea acestora a contribuit la asigurarea transparenței și responsabilității în gestionarea fondurilor, precum și la informarea autorităților și a altor părți interesate cu privire la stadiul și impactul intervențiilor realizate.

Activitățile ce țin de monitorizarea proiectelor implementate în Regiunea de Dezvoltare Sud au vizat urmărirea atingerii rezultatelor asumate, respectarea planurilor de durabilitate și evaluarea impactului post-implementare. Procesul de monitorizare a presupus colectarea și analiza sistematică a informațiilor relevante, inclusiv prin urmărirea continuă a indicatorilor de realizare și actualizarea permanentă a datelor privind proiectele cu impact regional.

Exercițiul de evaluare a proiectelor a fost inițiat în conformitate cu Instrucțiunea privind monitorizarea și evaluarea implementării proiectelor de dezvoltare regională aprobată prin ordinul MADRM nr. 149 din 23.07.2021. Scopul acestuia a fost de a aprecia eficacitatea acțiunilor întreprinse în cadrul proiectului precum și progresul realizat în raport cu obiectivele stabilite.

În perioada evaluată au fost elaborate rapoartele de evaluare a impactului pentru proiectele „Aprovizionarea cu apă potabilă a localităților Sîrma, Tochile-Răducani și Tomai din raionul Leova – Etapa I (Sîrma și Tochile-Răducani)” și „Construcția sistemului de canalizare în sectorul Valul lui Traian și modernizarea stației de epurare din orașul Căușeni”. Rapoartele evidențiază gradul de realizare a obiectivelor stabilite, nivelul de funcționalitate a infrastructurii create, respectarea prevederilor planurilor de durabilitate, precum și impactul intervențiilor asupra îmbunătățirii condițiilor de trai și a accesului populației la servicii publice esențiale de alimentare cu apă și canalizare.

Ulterior, rezultatele evaluărilor au fost prezentate membrilor Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud, acestea demonstrând că intervențiile realizate au generat efecte pozitive și durabile la nivel local, au contribuit la creșterea calității și fiabilității serviciilor prestate, precum și la consolidarea infrastructurii de utilități publice în beneficiul comunităților vizate.

Un accent important a fost pus pe evaluarea durabilității proiectelor în etapa post-implementare, având ca scop aprecierea modului în care rezultatele obținute sunt menținute, utilizate și valorificate de către beneficiari după finalizarea intervențiilor. Astfel, au fost desfășurate o serie de activități axate pe monitorizarea, evaluarea și asigurarea durabilității proiectelor de dezvoltare regională.

În acest sens, au fost efectuate vizite de monitorizare în cadrul a cinci proiecte pe diferite domenii care se afla în monitorizare postimplementare.

-În domeniul Eficiență energetică: „Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic Matei Basarab” din orașul Basarabeasca și „Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” din orașul Leova;

- În domeniul aprovizionării cu apă și sanitație: „Îmbunătățirea serviciilor de alimentare cu apă a localităților Iargara, Filipeni, Romanovca și Cupcui”, și „Extinderea sistemul de canalizare în orașul Leova. Construcția stației de pompare a apelor uzate în orașul Leova”;

- În domeniul Valorificarea infrastructurii de afaceri a fost monitorizat proiectul „Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere,, Bălți”.

Vizitele au avut ca obiectiv evaluarea menținerii funcționalității investițiilor realizate, verificarea respectării prevederilor planurilor de durabilitate, analiza modului de exploatare a infrastructurii modernizate și aprecierea impactului intervențiilor asupra reducerii consumului de energie și îmbunătățirii condițiilor de studiu. În cadrul deplasărilor au fost purtate discuții cu administrațiile instituțiilor și reprezentanții autorităților publice locale, fiind analizate rezultatele obținute și nivelul de sustenabilitate a investițiilor. În urma acestor activități, au fost elaborate rapoarte de monitorizare care reflectă constatările din teren, gradul de realizare a indicatorilor stabiliți și corelarea activităților implementate cu măsurile prevăzute în planurile de asigurare a durabilității proiectelor.

Complementar, au fost solicitate planurile de durabilitate în cadrul a 4 proiecte finalizate în perioada de raportare:

-Valorificarea infrastructurii de afaceri a fost monitorizat proiectul „Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere,, Bălți”;

-Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”;

-Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului;

-Extinderea sistemului de canalizare din orașul Cimișlia” (Planul de durabilitate este solicitat pentru 4 subproiecte finalizate din cele 5).

Concluzii: În această direcție, obiectivele stabilite **au fost realizate** conform planurilor aprobate, fiind respectate termenele asumate și indicatorii de performanță prevăzuți.

Direcția prioritară 3.2 „Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională”

În scopul realizării acestei direcții, acțiunile sunt axate pe următoarea măsură:

- Cartografierea anuală a proiectelor implementate în RD Sud cu suportul partenerilor de dezvoltare.

În scopul sinergizării finanțărilor și a facilitării evaluării progresului general la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud, Agenția a remis către APL-urile de nivelul II, din regiunea Sud, solicitări de colectare a informației cu privire la proiectele strategice cu impact regional, implementate din surse non FNDRL, care sunt conforme domeniilor de intervenție aferente politicii de dezvoltare regională și alte domenii sectoriale. Conform solicitării s-a elaborat un centralizator cu proiectele implementate/în curs de implementare în perioada anilor 2022-2025.

Din totalul proiectelor recepționate, doar un singur proiect îndeplinește toate criteriile de cartografiere: acesta are un impact regional semnificativ, contribuie la realizarea obiectivelor generale și a direcțiilor prioritare stabilite în cadrul SNDR 2022-2028, se corelează cu orizontul de programare al POR Sud 2022-2025, deține documentația necesară (de exemplu, contractul de finanțare semnat) și este considerat relevant pentru dezvoltarea regională.

Proiectul „Aprovizionare cu Apă și Canalizare în raionul Cahul” are o valoare totală de peste 54,4 milioane Euro, oferite sub forma de grant din partea Guvernului Republicii Federale Germania 41,5 mil Euro și Uniunea Europeană 12,9 mil Euro și implementat de către Primăria municipiului Cahul prin intermediul Băncii Germane de Dezvoltare KfW. Lucrările de construcție au început în mai 2023.

Obiectivul proiectului constă în îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației din Cahul, Cotihana și Crihana Veche prin acces sigur la servicii de alimentare cu apă și canalizare.

Finanțarea proiectului se bazează pe Acordul de Finanțare și de Proiect, din 01 August 2018 cu Guvernul German, inclusiv Acordul adițional din 03 mai 2023; Acord de finanțare cu Delegația UE din 03 August 2020, inclusiv acordul adițional din 05 martie 2025. Termenul de implementare a componentelor UE a fost extins până la data de 30 septembrie 2028 în conformitate cu Acordul Adițional din 05 martie 2025.

În baza acestor Acorduri încheiate proiectul a fost divizat în mai multe loturi:

Contract nr. 1 - Cahul WSS Urban, Lot 1: Alimentare cu apă, care prevede construcția a 8,2 km de conductă principală de apă din râul Prut și reabilitarea a 6,5 km de rețele de apă în municipiul Cahul, semnat la 27 iulie 2023, prețul contractului – 7.226.514,64 Euro.

Stadiul actual: Lucrările de construcție pentru conducta principală de apă și reabilitarea rețelei urbane de apă sunt finalizate.

Activitățile rămase includ finalizarea lucrărilor rămase, conectarea noilor conducte la rețeaua de apă existentă, testarea hidraulică și procedurile de predare.

Debursat decembrie 2025 – 4.882.262,72 Euro 67,6%, data estimată de finalizare – T1 2026.

Contract nr. 1 - ACS Urban Cahul, Lot 2: Salubritate, reprezentând extinderea sistemului de canalizare din Cahul 33 km, 1900 HM și a stațiilor principale de pompare. Stație de captare din râul Prut adăugată în februarie 2025.

Contract semnat la 29 martie 2023, prețul contractului – 10.913.216,34 Euro.

Stadiul actual: Lucrările de reabilitare a stației principale de pompare și construcția stației de alimentare cu apă din râul Prut sunt în desfășurare.

Contractul nr. 2 – Construcția unei Stații de epurare a apelor uzate noi în mun. Cahul, pentru 32.000 de locuitori. Contractul de Proiectare și Construcție a fost semnat la 27 aprilie 2022, prețul contractului – 9.108.644,32 Euro.

Stadiul actual: Antreprenorul efectuează lucrări pentru finalizarea fluxului de tratare a apei la stația de epurare a apelor uzate, pentru a porni instalația, apoi urmează finisarea celorlalte lucrări.

Debursat decembrie 2025 – 7.248.427,03 Euro 79,6%, data estimată de finalizare – T2 2026.

Contractul nr. 3. Rețele Rurale de Alimentare cu Apă și Canalizare – presupune lucrări de: Reabilitare și extinderea rețelelor de apă din Cahul 9,3 km, 261 de gospodării și a sistemelor de canalizare din Cahul 14,7 km, 776 de gospodării;

Extindere a rețelelor de apă 15,0 km, 322 de gospodării și a rețelelor de canalizare 11,8 km, 331 de gospodării, în satul Cotihana;

Construcție a noului sistem de colectare a apelor uzate în satul Crihana Veche 25,4 km, 957 de gospodării, cu conectarea ambelor sate Crihana Veche, Cotihana la sistemul magistral AAC din Cahul, precum și componenta ce presupune instalarea a 8000 de contoare cu citire la distanță, inclusiv sistemele de citire, înregistrare și procesare a datelor.

Contract semnat la 10 iunie 2025, prețul contractului – 11.854.826,14 Euro.

Stadiu actual: Construcția rețelei aprovizionare cu apă și canalizare (AAC) este în curs de desfășurare în Cotihana și Crihana Veche.

Până în prezent, au fost instalate 7,8 km de conducte de canalizare în Crihana Veche și 6,6 km în Cotihana, împreună cu 3,1 km de conducte de apă uzată sub presiune. În Cotihana, au început lucrările la rețeaua de apă, inclusiv instalarea a două rezervoare de apă de 50 m³ și 1,4 km de conducte de apă. Debursat decembrie 2025 – 2.035.107,00 Euro 17,2%.

Data estimată de finalizare – T4 2026.

Contractul nr. 4 - Achiziționarea echipamentului de operare și întreținere pentru Întreprinderea Municipală „Apă-Canal”, Cahul.

Contract semnat la 31 ianuarie 2023 .

Valoarea contractului – 489.160,00 Euro.

Debursat decembrie 2023 – 489.160,00 Euro 100% - finalizat în decembrie 2023.

Concluzii: Activitatea acestei direcții a fost realizată anual cu respectarea planificării stabilite, prin monitorizarea constantă a proiectelor, analizarea progresului înregistrat și colectarea datelor relevante pentru evaluarea rezultatelor și impactului regional.

Direcția prioritară 3.3. „Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională”

Această măsură ține de dezvoltarea abilităților și competențelor angajaților ADR Sud cât și altor actori regionali (CRD Sud, APL de nivelul I, II) în domeniul dezvoltării regionale, prin participarea la diferite sesiuni de instruire, ateliere de lucru, mese rotunde și vizite de lucru. În acest sens, în perioada de referință, au fost organizate următoarele forme de instruire cu participarea actorilor regionali, după cum urmează:

Această direcție este axată pe implementarea unui șir de activități:

Facilitarea organizării instruirilor pentru APL și alți actori regionali în domenii aferente politicii de dezvoltare regională;

Formarea continuă a specialiștilor ADR Sud;

**Organizarea instruirilor pentru APL aferente desfășurării apelurilor competitive anuale și multi-
anuale de selectare a proiectelor de dezvoltare regională cu finanțare din FNDRL.**

Tabelul nr.11.: Dezvoltarea capacităților actorilor regionali pe forme de instruire

Forma de instruire	# sesiuni	Număr participanți			
		ADR Sud	CRD Sud	APL din RD SUD	Total nr. participanți
Sesiuni de instruire /training-uri	130	55	27	332	544
Ședințe, ateliere de lucru, mese rotunde	129	99	72	774	1074
Vizite de studiu	15	23	46	30	114
Total instruirii	274	177	145	1136	1732

Activitățile desfășurate în cadrul acestei directive au fost orientate spre fortificarea capacităților instituționale într-un spectru larg de domenii esențiale: protecția datelor cu caracter personal, îmbunătățirea capacităților instituționale pe segmentul aspectelor tehnice în infrastructură, atelier de lucru privind managementul investițiilor, managementul contractelor de achiziții publice, scrierea cererilor de

finanțare și implementarea proiectelor, monitorizarea implementării programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională, consolidarea capacităților actorilor locali și regionali cu privire la rolul lor în implementarea Agendei 2030, planificare strategică.

Specialiștii ADR Sud, au facilitat participarea unui membru CRD Sud/ APL I Leova în cadrul instruirilor organizate cu suportul GIZ Moldova și a 6 reprezentanți APL I în cadrul instruirilor organizate de MIDR cu suportul Solidarity Fund PL în Moldova.

În perioada anilor 2024–2025, pentru membrii CRD Sud au fost organizate trei vizite de studiu în cadrul proiectelor implementate sau aflate în proces de implementare de către ADR Sud, desfășurate în Leova, Ștefan-Vodă și Cimișlia. Cele trei proiecte monitorizate au vizat domenii de intervenție distincte – aprovizionare cu apă și sanitație, revitalizare urbană și infrastructură de suport în afaceri. Scopul vizitelor a fost facilitarea schimbului de bune practici și consolidarea capacităților membrilor CRD Sud, astfel încât aceștia să poată prelua soluții eficiente, replicabile la nivel local, și să contribuie la îmbunătățirea procesului de planificare și implementare a proiectelor de dezvoltare regională.

Agenția de Dezvoltare Regională Sud a desfășurat 6 sesiuni de informare în cadrul Concursului pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizare economică și socială a orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud, propuse spre finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), unde au participat 26 de reprezentanți ai administrațiilor publice locale.

Peste 130 reprezentanți ai APL de nivelul I și II din regiunea Sud au fost familiarizați în cadrul a 4 sesiuni, în cadrul Concursului pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională și locală în cadrul apelului competitiv de selectare a proiectelor propuse spre finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), ediția 2024, lansat de către Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) în data de 1 iulie 2024., unde au fost depuse 37 note conceptuale.

Totodată, au fost organizate sesiuni online dedicate autorităților publice locale din Regiunea de Dezvoltare Sud, axate pe oferirea suportului metodologic pentru completarea și depunerea cererilor de finanțare în cadrul apelului competitiv de proiecte pentru dezvoltare regională, ediția 2024, contribuind astfel la creșterea calității aplicațiilor și la sporirea gradului de accesare a fondurilor disponibile.

În contextul Concursului de propuneri de proiecte pentru dezvoltare locală, desfășurat în cadrul Programului național de dezvoltare locală "Satul European", au fost desfășurate 9 sesiuni de informare și instruire pentru APL de nivelurile I și II din Regiunea de Dezvoltare Sud, în cadrul cărora au participat în total 369 de persoane interesate.

Specialiștii Agenției au acordat suportul necesar la solicitarea reprezentanților administrațiilor publice locale privind: Programele de cooperare Interreg NEXT 2021-2027, Programului Interreg Bazinul Mării Negre 2021-2027.

În anul 2022, specialiști ai ADR Sud au efectuat o vizită de studiu în Polonia cu scopul de a acumula experiența și bunele practici poloneze în materie de guvernare a politicilor publice din perspectiva țărilor membre ale UE.

Pe parcursul anului 2025 specialiștii din cadrul Agenției au participat la 2 vizite de studiu în Polonia dedicată schimbului de bune practici în dezvoltarea economică, atragerea investițiilor și gestionarea fondurilor europene:

Prima vizită a fost organizată de către Institutul de Dezvoltare Urbană și Regională din Varșovia, Polonia, ca parte a unui program amplu de consolidare a capacităților autorităților publice responsabile de implementarea politicii de dezvoltare regională și locală. Participanții au avut ocazia să interacționeze direct cu autorități locale și regionale din Bochnia, Tarnów, Varșovia și Cracovia. Agenda a inclus întâlniri și discuții la Oficiul Mareșalului Małopolska, Agenția de Dezvoltare Mazovia, Centrul științific Małopolska „Cogiteon”, Laboratorul de Cercetare Urbană de la Universitatea din Varșovia. Specialiștii au aflat detalii despre mecanismele de planificare regională, gestionarea integrată a fondurilor europene și colaborarea dintre instituții publice și comunități locale.

A doua vizită de studiu în Polonia a fost dedicată schimbului de bune practici în domeniul dezvoltării economice, atragerii investițiilor și gestionării fondurilor europene.

Pe parcursul vizitei au avut loc întrevederi și discuții tehnice cu reprezentanți ai unor instituții-cheie responsabile de promovarea investițiilor și administrarea fondurilor UE, printre care Agenția Poloneză pentru Investiții și Comerț (PAIH), Ministerul Dezvoltării Economice și Tehnologiei, Agenția de Dezvoltare Regională Łódź, Zona Economică Specială Łódź și Agenția pentru Dezvoltare Industrială. Dialogul s-a axat pe prezentarea mecanismelor instituționale și a instrumentelor utilizate pentru stimularea investițiilor, dezvoltarea infrastructurii economice și consolidarea competitivității regionale.

În cadrul vizitei, reprezentanții delegației din Republica Moldova au analizat modele de funcționare a zonelor economice speciale, procesele de pregătire a terenurilor pentru investiții, mecanismele de sprijin pentru sectoarele industriale, exemple de parteneriate public-private eficiente, precum și soluții aplicate pentru susținerea start-upurilor și dezvoltarea ecosistemelor inovative.

În aceeași perioadă au fost organizate și desfășurate activități de instruire și informare orientate spre consolidarea capacităților instituționale în domeniul dezvoltării regionale și al absorbției fondurilor externe. Tematicile abordate au vizat programe și inițiative europene precum Programul URBACT IV (apeluri, rețele de transfer și construirea parteneriatelor), apeluri de proiecte în cadrul Programului Interreg RO–MD (inclusiv SMALL2), precum și aspecte ce țin de cooperarea teritorială europeană și coordonarea instrumentelor structurale (Capitolul 22 „Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale”).

De asemenea, instruirile au inclus subiecte privind gestionarea și implementarea proiectelor finanțate din fonduri UE, consolidarea capacităților pentru absorbția fondurilor europene, coordonarea și planificarea achizițiilor publice (inclusiv achiziții TIC și sistemul centralizat de achiziții în contextul programului M-GROW), provocări și termene în procesul de achiziții, precum și dezvoltarea competențelor interne prin Training pentru Formatori și instruirii tematice specializate.

Subsidiar, Solidarity Fund PL în Moldova, cu suportul financiar al Uniunii Europene, a organizat, în perioada 23-29 iulie 2025, un training pentru formatori pentru a consolida capacitatea autorităților publice locale în dezvoltarea și managementul integrat al proiectelor. Sesiunile de instruire au reunit experți din Polonia și Republica Moldova, alături de reprezentanți ai Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale. Parte a programului de instruire, din cadrul Agențiilor de Dezvoltare Regională Sud au fost 4 specialiști.

Participanții au beneficiat de un program structurat și interactiv, care a abordat tematici esențiale pentru buna guvernare locală: de la noțiuni de bază privind managementul proiectelor și planificare strategică, la elemente avansate de management financiar, gestionarea riscurilor, colectare de fonduri, achiziții publice, monitorizare, evaluare și raportare eficientă, precum și tehnici de vorbire în public sau metode moderne de predare pentru adulți.

În acest sens, ADR Sud a organizat o sesiune de instruire dedicată consolidării capacităților autorităților publice locale în domeniul implementării, monitorizării și evaluării proiectelor. Programul instruirii a fost structurat pe mai multe module, acoperind etapele esențiale ale ciclului de viață al unui proiect. Participanții din cadrul APL din Regiunea Sud au beneficiat de prezentări și discuții privind elementele de bază ale managementului proiectelor, managementul ciclului de proiect, gestiunea financiară, achizițiile publice în cadrul proiectelor, precum și monitorizarea, evaluarea și raportarea rezultatelor obținute. Accentul a fost pus pe aspecte practice și pe clarificarea provocărilor întâlnite de APL în procesul de elaborare și implementare a proiectelor.

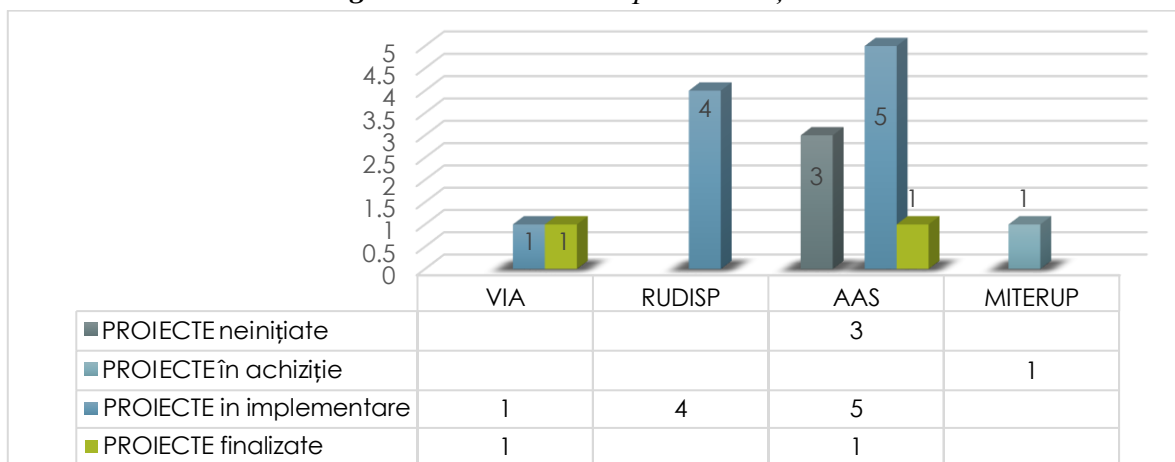
3.2 Eficiența

În scopul implementării Programului Operațional Regional 2022-2025, la nivelul regiunii de dezvoltare Sud au fost aprobate 39 de proiecte de dezvoltare regională, finanțate din Fondul național pentru dezvoltare regională și locală, în cadrul Documentului Unic de Program aferent perioadelor 2022–2024 și 2025–2027.

Conform graficului de mai jos, putem aprecia situația aferentă numărului de proiecte aprobate în DUP 2022-2024 pentru RD Sud, inclusiv numărul de proiecte implementate din FNDRL pe anii 2022-2024.

În varianta inițială Documentul unic de program 2022-2024 avizat de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) la 03.12.2021 și aprobat prin HG nr. 23/2022, prevedea aprobarea a 10 proiecte de dezvoltare regională pentru Regiunea Sud. Ulterior, pe parcursul perioadei de implementare, documentul a fost modificat prin includerea și excluderea unor proiecte, numărul acestora ajungând la 16 proiecte aprobate.

Figura nr. 9: Proiecte aprobate/inițiate DUP 2022-2024

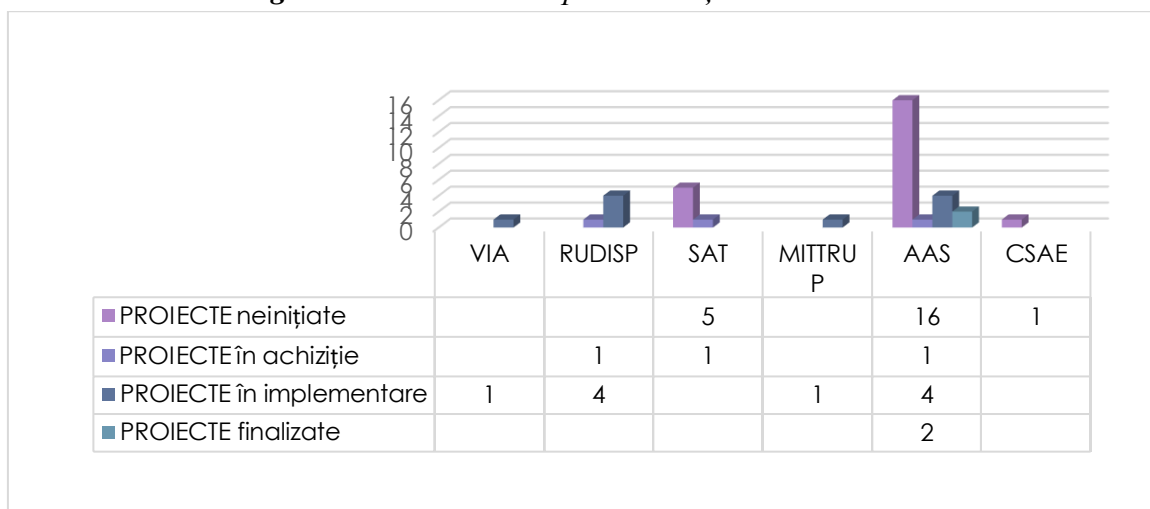

Un proiect a fost finalizat în perioada de implementare analizată, iar celelalte 15 proiecte, aflate în diferite etape de implementare, au fost transferate pentru continuarea realizării acestora în cadrul Documentului Unic de Program 2025–2027. Transferul acestor proiecte a avut drept scop asigurarea continuității intervențiilor inițiate, precum și finalizarea activităților planificate în conformitate cu obiectivele stabilite.

Suplimentar, în cadrul DUP 2025–2027 au fost incluse 22 de proiecte noi, care completează portofoliul de investiții planificate pentru perioada respectivă. Dintre acestea, 20 de proiecte au fost selectate în cadrul Apelului competitiv de selectare a proiectelor de dezvoltare regională, finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), ediția 2024. Totodată, alte 2 proiecte au fost selectate în cadrul concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane, organizat sub formă de apel pe listă, ediția 2025.

Pe parcursul anului 2025, procesul de implementare a proiectelor a continuat, iar 2 proiecte incluse în cadrul DUP 2025–2027 au fost finalizate, contribuind astfel la atingerea obiectivelor stabilite în domeniul dezvoltării regionale și la îmbunătățirea infrastructurii și serviciilor la nivel local și regional.

Figura nr.10: Proiecte aprobate/inițiate DUP 2025-2027

Tabel nr. 12.: Surse financiare pentru ADR Sud din FNDRL alocate/valorificate în perioada 2022-2025

2022			
	Cheltuieli operaționale	Buget pentru implementare proiecte	Total 2022
Aprobat	5.198.267,90	54.501.732,10	59.700.000,00
Precizat	5.198.267,90	25.517.123,76	30.715.391,66
Executat	3.661.755,30	25.517.123,76	29.178.879,06
2023			
	Cheltuieli operaționale	Buget pentru implementare proiecte	Total 2023
Aprobat	7.298.000,00	38.693.721,19	45.991.721,19
Precizat	4.013.000,00	68.518.465,67	72.531.465,67
Executat	4.003.739,53	67.509.205,57	71.512.945,10
2024			
	Cheltuieli operaționale	Buget pentru implementare proiecte	Total 2024
Aprobat	7.155.500,00	58.693.556,57	65.849.056,57
Precizat	5.860.200,00	82.135.165,84	87.995.365,84
Executat	5.697.755,35	82.135.165,81	87.832.921,16
2025			
	Cheltuieli operaționale	Buget pentru implementare proiecte	Total 2025
Aprobat	8.887.039,00	56.112.961,00	65.000.000,00
Precizat	7.164.172,08	151.028.447,32	158.192.619,40
Executat	7.164.172,08	151.026.429,31	158.190.601,39
Total	Cheltuieli operaționale	Buget pentru implementare proiecte	Total 2022-2025
Aprobat	28.538.806,90	208.001.970,86	236.540.777,76
Precizat	22.235.639,98	327.199.202,59	349.434.842,57
Executat	20.527.422,26	326.187.924,45	346.715.346,71

Alocările din FNDRL pentru ADR Sud sunt repartizate în două categorii principale: cheltuieli operaționale și buget pentru implementarea proiectelor. Prima categorie acoperă costurile administrative și de management necesare bunei desfășurări a procesului, iar cea de-a doua este dedicată strict finanțării proiectelor de dezvoltare regională și locală.

Pe parcursul celor patru ani analizați, bugetele aprobate inițial pentru ADR Sud din FNDRL au însumat aproximativ 236,5 milioane lei, din care circa 28,5 milioane lei pentru cheltuieli operaționale și 208 milioane lei pentru implementarea proiectelor.

Cu toate acestea, procesul bugetar a fost dinamic și adaptabil, fondurile aprobate fiind modificate în funcție de necesități, ceea ce s-a reflectat în bugetele precizate. Acestea au crescut semnificativ, ajungând la un total de circa 349,4 milioane lei, cu aproximativ 22,2 milioane lei alocate pentru cheltuieli operaționale și peste 327 milioane lei pentru proiecte. Valoarea totală de executare a surselor din FNDRL a fost de 346,7 milioane lei, 20,53 milioane lei executate pentru cheltuieli operaționale și peste 326,18 milioane lei pentru implementarea proiectelor.

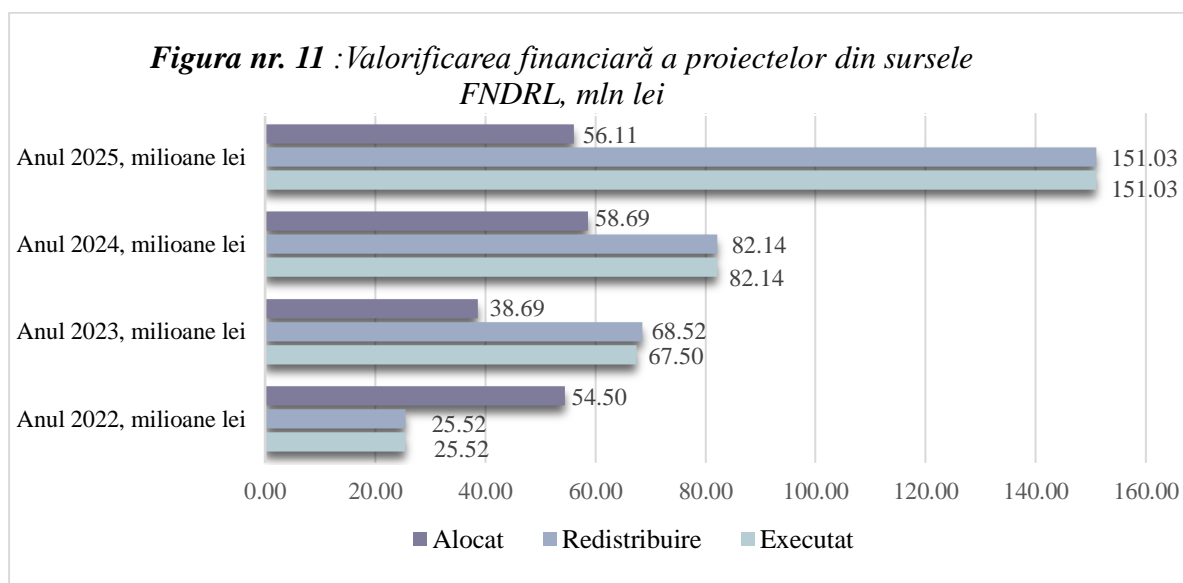
Rata de valorificare, adică raportul dintre suma executată și suma aprobată inițial, oferă o imagine importantă asupra capacității de a valorifica resursele financiare:

- Pentru cheltuielile operaționale, rata de valorificare față de bugetul aprobat este de aproximativ 72%, indicând o utilizare moderată a fondurilor administrative în raport cu sumele inițial alocate.

- În ceea ce privește bugetul destinat implementării proiectelor, rata de valorificare față de alocările inițiale depășește 156%, arătând că s-au utilizat cu mult mai multe resurse decât cele planificate inițial, aceasta indică o capacitate crescută a agenției de implementare a proiectelor.

- La nivel general, raportul dintre suma executată și cea aprobată inițial este de circa 146,6%, subliniind o utilizare mult peste planificarea inițială, aspect relevant pentru evaluarea performanței financiare a FNDRL în această perioadă, dar și a capacității agenției de valorificare.

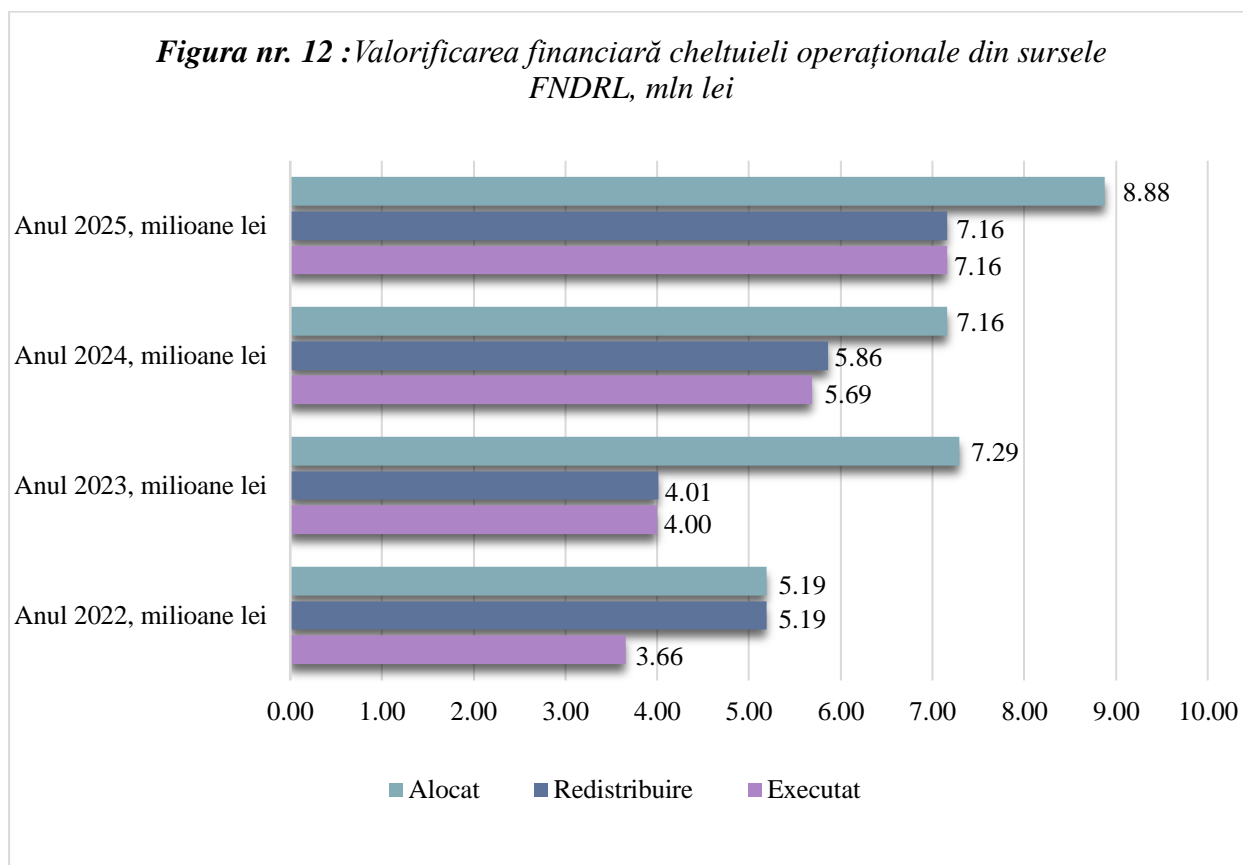
În perioada 2022–2025, cheltuielile operaționale au crescut ca valoare, dar au devenit tot mai mici ca pondere în bugetul total, ponderea lor în totalul cheltuielilor a scăzut la 4,53%, cel mai mic procent din interval. Acest lucru arată că cea mai mare parte a resurselor a fost direcționată către implementarea proiectelor, iar costurile administrative au fost menținute sub control raportat la volumul total al finanțărilor gestionate.

În anul 2022, rata de valorificare, de aproximativ 47% indică o utilizare parțială a fondurilor alocate, explicația fiind etapa incipientă de implementare a proiectelor. Începând cu anul 2023, rata atinge valoarea de 174%, ceea ce arată că execuția a fost susținută prin redistribuiri consistente de fonduri. Tendința se menține și în anul 2024, când indicatorul ajunge la 140%, confirmând consolidarea capacității de absorbție. În anul 2025, rata atinge 269%, cel mai ridicat nivel din perioada analizată. Această evoluție arată că implementarea proiectelor a accelerat considerabil și că au fost utilizate mult mai multe resurse decât cele planificate inițial.

Rata medie de valorificare în scopul implementării proiectelor în perioada 2022–2025 este de aproximativ 157,5%. Aceasta înseamnă că, în medie, s-au cheltuit cu aproximativ 57% mai mulți bani decât cei planificați inițial. Diferența a fost acoperită din fonduri redistribuite, ceea ce arată că aceste redistribuiri au avut un rol important în realizarea proiectelor FNDRL.

Pe întreaga perioadă 2022–2025 (Figura 11), cheltuielile operaționale cumulate au fost de 20.5 milioane lei, reprezentând în medie aproximativ 7,29% din totalul cheltuielilor executate. Creșterea cumulată față de 2022 este de aproximativ 95,6%, cu toate acestea, ponderea în totalul cheltuielilor executate scade la 4,53%. Reducere semnificativă a ponderii cheltuielile operaționale în totalul cheltuielilor, reflectă o orientare strategică spre finanțarea proiectelor și o eficiență relativă în controlul costurilor administrative.

Deși programul a fost conceput pentru a beneficia de o finanțare consistentă din Bugetul de Stat, în practică resursele financiare alocate, chiar dacă au înregistrat o creștere, nu au fost suficiente pentru a acoperi nevoile reale ale acestuia. Această situație a generat întârzieri semnificative și a dus la amânarea inițierii unor proiecte. Obiectivul a fost realizat parțial, în condițiile în care resursele financiare redistribuite și alocate în primii ani de implementare au fost mai reduse comparativ cu

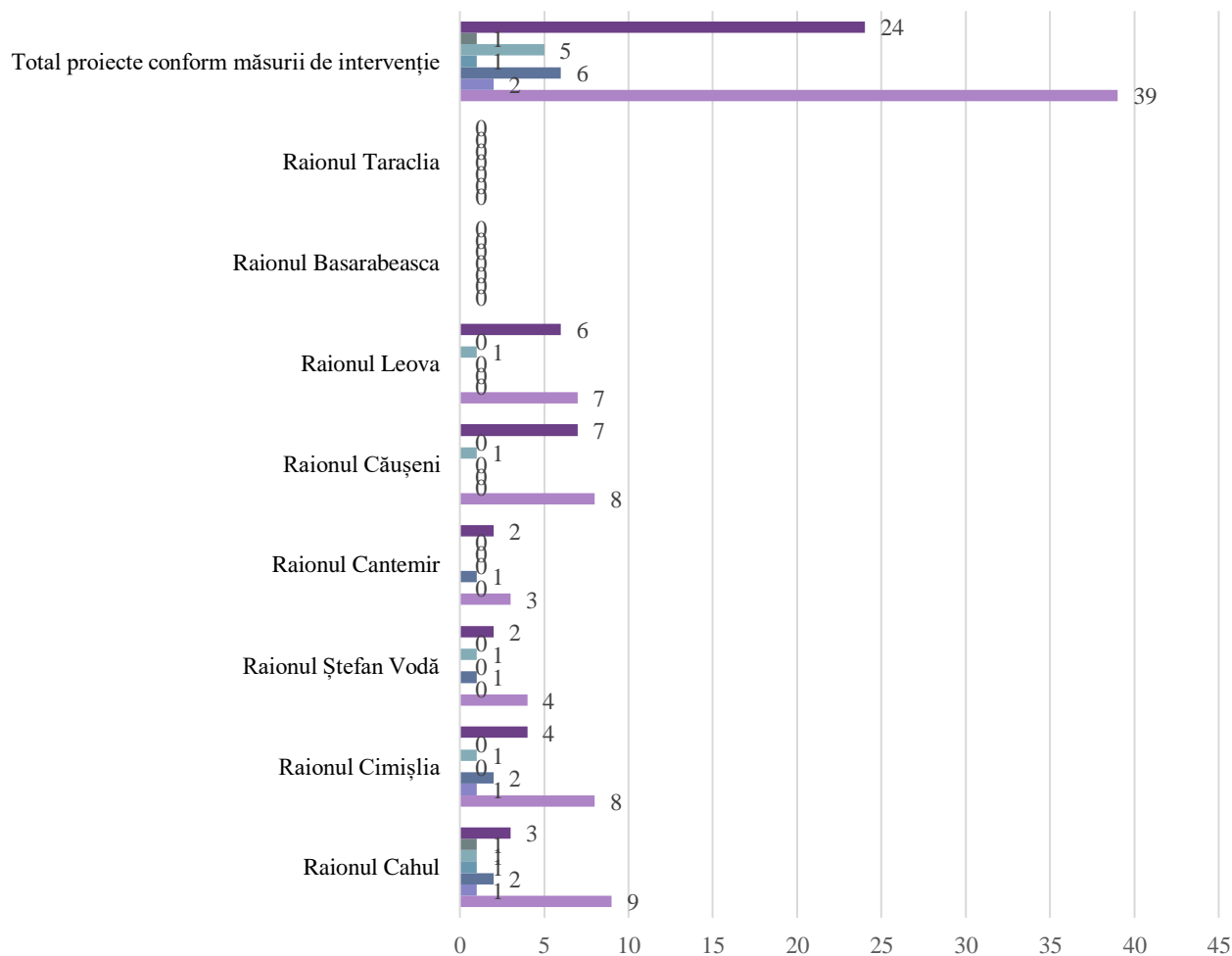
nivelul finanțării disponibile ulterior. Această situație a influențat ritmul și amploarea intervențiilor planificate, limitând impactul scontat în etapa inițială.

Pentru a asigura realizarea deplină a obiectivelor stabilite, este necesară consolidarea cooperării între toți actorii instituționali implicați în procesul de dezvoltare regională. O abordare unică și integrată a planificării, coordonării și evaluării investițiilor publice va contribui la utilizarea mai eficientă a resurselor disponibile, la evitarea suprapunerilor și la orientarea strategică a investițiilor către prioritățile reale ale regiunilor. Astfel, se vor crea premisele pentru o dezvoltare regională coerentă, sustenabilă și echilibrată.

Concluzii: Chiar dacă alocările și redistribuirea din FNDRL a crescut, acestea nu sunt încă suficiente pentru a face față cerințelor financiare ale proiectelor. În concluzie, programul se confruntă cu provocări financiare majore, iar soluțiile pe termen lung trebuie să includă identificarea unor surse adiționale de finanțare, pentru a asigura succesul și sustenabilitatea acestuia.

4.4 Impactul

Figura 13 : Proiecte incluse în POR Sud 2022-2025, conform fiecărui raion din Regiunea Sud

	Raionul Cahul	Raionul Cimișlia	Raionul Ștefan Vodă	Raionul Cantemir	Raionul Căușeni	Raionul Leova	Raionul Basarabeasca	Raionul Taraclia	Total proiecte conform măsurii de intervenție
■ AAS	3	4	2	2	7	6	0	0	24
■ MITERUP	1	0	0	0	0	0	0	0	1
■ RUDISP	1	1	1	0	1	1	0	0	5
■ CSAE	1	0	0	0	0	0	0	0	1
■ SAT	2	2	1	1	0	0	0	0	6
■ VIA	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Total proiecte raioane	9	8	4	3	8	7	0	0	39

Având în vedere că în componența Regiunii de Dezvoltare Sud se regăsesc 8 raioane (Cahul, Cimișlia, Ștefan Vodă, Cantemir, Căușeni, Leova, Taraclia și Basarabeasca), analiza datelor prezentate în (Figura 11) relevă faptul că doar șase dintre acestea au beneficiat de proiecte aprobate în cadrul programului.

Această situație scoate în evidență, în mod particular, lipsa capacităților de scriere și elaborare a proiectelor la nivelul unor unități administrativ-teritoriale. Absența proiectelor aprobate în raioanele Taraclia și Basarabeasca nu reflectă neapărat lipsa necesităților de dezvoltare, ci mai degrabă

dificultăți în identificarea oportunităților de finanțare, formularea ideilor de proiect conforme cu cerințele programului, elaborarea aplicațiilor competitive și pregătirea documentației tehnico-economice aferente.

Capacitatea redusă de redactare a cererilor de finanțare, experiența limitată în utilizarea instrumentelor de planificare strategică și insuficienta expertiză în domeniul managementului de proiect constituie factori determinanți care afectează direct rata de accesare a fondurilor. În lipsa unor specialiști instruiți sau a unor structuri dedicate dezvoltării proiectelor, autoritățile publice locale întâmpină dificultăți în transformarea necesităților comunității în propuneri eligibile și competitive.

Impactul acestei deficiențe este unul semnificativ asupra localităților din raioanele respective, întrucât ele sunt private de investiții esențiale în infrastructură, servicii publice și dezvoltare economică. Astfel, lipsa competențelor în scrierea proiectelor devine un factor care contribuie la perpetuarea decalajelor teritoriale și la diminuarea șanselor de dezvoltare echilibrată în cadrul regiunii.

În acest context, consolidarea capacităților de elaborare a proiectelor trebuie să reprezinte o prioritate strategică, prin organizarea de instruirii specializate, asigurarea asistenței tehnice continue, crearea unor echipe locale de proiect și dezvoltarea unor mecanisme de mentorat instituțional. Doar prin întărirea competențelor în scrierea și gestionarea proiectelor se poate asigura o participare echitabilă a tuturor raioanelor la oportunitățile de finanțare disponibile și, implicit, o dezvoltare regională coerentă și inclusivă.

Conform Obiectivului General 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud

Impactul intervențiilor aferente acestui obiectiv este reflectat prin rezultatele măsurilor implementate în cadrul procesului de revitalizare urbană a orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud. O măsură prioritară în cadrul obiectivului de dezvoltare urbană a vizat stimularea și sprijinirea tuturor orașelor din Regiunea de Dezvoltare Sud în procesul de elaborare și aprobare a unui Program de Revitalizare Urbană. Impactul acestei intervenții este semnificativ, întrucât orașele care dețin un PRU aprobat beneficiază de o planificare coerentă a investițiilor și de o capacitate sporită de atragere a resurselor financiare.

O direcție importantă a intervențiilor a vizat sprijinirea și impulsivarea proiectelor de revitalizare urbană. Aceste acțiuni au urmărit modernizarea infrastructurii urbane, reconfigurarea și amenajarea spațiilor publice, precum și creșterea gradului de atractivitate a localităților. Prin implementarea acestor măsuri, se generează efecte pozitive asupra calității vieții populației, dinamizării activităților economice locale și consolidării coeziunii teritoriale, contribuind astfel la dezvoltarea durabilă a orașelor din regiunea Sud.

Un impact pozitiv semnificativ este înregistrat în raionul Cahul care pe lângă POR Sud 2022-2025, beneficiază și de alte programe cum ar fi Programul național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova pentru anii 2021-2027. În cadrul PNDOPC 2021-2027, pentru municipiul Cahul au fost identificate și aprobate 10 proiecte prioritare, structurate pe patru obiective specifice.

Pentru a beneficia de oportunitățile oferite de acest program, Primăria municipiului Cahul a creat cadrul instituțional necesar la nivel local-Centrul de management al proiectelor Cahul „CMP Cahul”,

Scopul principal al CMP Cahul este de a crea la nivel local premisele necesare și de a oferi suportul adecvat pentru atingerea obiectivelor stabilite în program, precum și pentru implementarea portofoliului de proiecte prioritare ale municipiului Cahul, incluse în Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere pentru anii 2021-2027.

O altă intervenție a fost elaborarea Studiului de Specializare Inteligentă, în coordonare cu Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova. Acest studiu a stabilit domeniile în care regiunea are cel mai mare potențial de creștere economică. Procesul a fost coordonat de Agenția de Dezvoltare Regională Sud și a inclus consultări cu antreprenori, experți și reprezentanți ai instituțiilor publice. Au fost identificate trei domenii prioritare: agro-industria avansată, materialele și tehnologiile pentru construcții eficiente energetic și industriile bazate pe experiență (turism, servicii creative).

Activitățile dedicate sporirii atractivității turistice au avut un impact mai redus în cadrul perioadei de programare, deoarece aceste măsuri au fost prioritizate abia în etapele finale ale implementării. Proiectele care vizează dezvoltarea turismului în regiune au fost aprobate și incluse în Planul POR Sud 2022–2025 abia în anul 2025, ceea ce a limitat efectele vizibile ale intervențiilor pe parcursul perioadei analizate.

Promovarea activităților din domeniul dezvoltării regionale pe pagina oficială a ADR Sud, precum și pe alte platforme de comunicare, a avut un impact pozitiv semnificativ asupra consolidării imaginii instituției și asupra creșterii nivelului de conștientizare a importanței dezvoltării regionale în rândul actorilor locali și ai publicului larg. Prin difuzarea constantă a informațiilor și a rezultatelor proiectelor implementate, s-a stimulat implicarea comunităților și s-a creat un cadru mai transparent și mai accesibil pentru cunoașterea oportunităților de finanțare.

Pentru a spori eficiența comunicării, s-a acordat atenție suplimentară diversificării formatelor utilizate, inclusiv prin materiale vizuale, prezentări interactive și actualizări periodice, ceea ce a facilitat transmiterea mesajelor într-un mod atractiv și adaptat diferitelor categorii de public.

În paralel, participarea în cadrul Apelurilor de propuneri de proiecte aferente Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională a constituit o direcție importantă de activitate. Deși s-au depus eforturi considerabile pentru elaborarea și depunerea proiectelor, acestea nu s-au soldat cu rezultate semnificative în ceea ce privește obținerea finanțării. Totuși, experiența acumulată în această perioadă a permis îmbunătățirea capacităților instituționale în domeniul pregătirii aplicațiilor complexe, consolidând competențele personalului și facilitând o abordare mai eficientă în viitoarele apeluri.

Obiectivul General 2 „Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii”

La baza obiectivului s-a aflat implementarea prioritizată a proiectelor de infrastructură, multe dintre ele cu un volum semnificativ. Pe parcurs, derularea acestora a fost influențată de mai mulți factori care au condus la întârzieri în realizarea lucrărilor. Alocările insuficiente din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală au generat perioade de întrerupere a lucrărilor, afectând ritmul de implementare. Totodată, procedurile de achiziții publice au produs întârzieri suplimentare, prelungind termenele de finalizare.

De asemenea, calitatea proiectelor tehnice elaborate nu a fost întotdeauna la nivelul optim, ceea ce a generat situații neprevăzute pe șantier. Identificarea și aplicarea soluțiilor tehnice adecvate au implicat costuri și timp suplimentar, afectând eficiența implementării proiectelor. Aceste dificultăți evidențiază necesitatea consolidării planificării tehnice, asigurării unor alocări financiare corespunzătoare și optimizării procedurilor de achiziții pentru a garanta realizarea obiectivelor de coeziune teritorială și incluziune socială în Regiunea Sud.

Finalizarea a două proiecte de infrastructură edilitară din orașul Căușeni „Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul Căușenii Vechi” și „Asigurarea bunei funcționări a stației de epurare prin extinderea rețelelor de

canalizare și regionalizarea serviciului”, au avut un impact major asupra dezvoltării comunității și asupra calității vieții locuitorilor și au contribuit la crearea unei infrastructuri moderne, durabile și eficiente.

Datorită acestor investiții, aproximativ 16.000 de locuitori ai orașului Căușeni beneficiază în prezent de un sistem de canalizare sigur, eficient și ecologic, care reduce riscurile pentru sănătatea publică și protejează mediul înconjurător. Implementarea lucrărilor de infrastructură în orașul Căușeni a generat un impact semnificativ asupra dezvoltării serviciilor publice de canalizare și epurare, contribuind direct la creșterea confortului și siguranței pentru locuitori. În sectorul Căușenii Vechi au fost construiți 14,82 km de rețea de canalizare, extinzând accesul populației la sistemul centralizat. Această investiție a permis conectarea unui număr mare de gospodării la un serviciu modern și sigur, reducând riscurile de poluare a solului și a apelor subterane.

Un element esențial al proiectului îl constituie reconstrucția integrală a Stației de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni, finalizată prin etapa II. Stația este acum pe deplin funcțională și operează la capacitatea maximă de 5000 m³/24h, asigurând tratarea eficientă a apelor uzate conform standardelor moderne de mediu. Această modernizare consolidează sustenabilitatea sistemului și capacitatea acestuia de a răspunde necesităților actuale și viitoare ale comunității. Totodată, au fost construite 3 stații de pompare a apelor uzate, care asigură transportul eficient al apelor uzate către stația de epurare, garantând funcționarea continuă și optimă a întregii rețele.

Cel de-al doilea proiect a vizat extinderea și modernizarea infrastructurii de canalizare din orașul Căușeni, generând un impact regional semnificativ și contribuind la creșterea accesului populației la servicii publice sigure și eficiente. În urma implementării acestuia, 6 localități au posibilitatea de a beneficia de un sistem de canalizare îmbunătățit conectat la stația de epurare din orașul Căușeni, ceea ce creează premisele extinderii serviciului dincolo de limitele orașului și consolidează procesul de regionalizare. Această abordare permite o gestionare mai eficientă a apelor uzate, reduce riscurile de poluare și asigură o protecție sporită a mediului la nivelul întregii zone.

Pentru a garanta funcționarea optimă a sistemului, au fost construite 4 stații de pompare a apelor uzate, esențiale pentru transportarea eficientă a apelor uzate către stația de epurare. Totodată, au fost construiți 1,58 km de rețele suplimentare de canalizare, care completează infrastructura existentă și sporesc capacitatea și fiabilitatea întregului sistem.

În ansamblu, aceste proiecte reprezintă un pas esențial în modernizarea serviciilor publice locale, consolidând protecția mediului, eficiența serviciilor de utilitate publică și confortul cetățenilor. Investițiile realizate nu doar că răspund necesităților actuale ale orașului, ci creează și premise solide pentru dezvoltarea durabilă și a comunităților din regiune, pe termen lung.

Totodată datele statistice indică faptul că, în perioada 2022–2024, în regiunea Sud, s-a înregistrat o îmbunătățire semnificativă a accesului populației la rețelele publice de alimentare cu apă, în timp ce progresul în ceea ce privește accesul la canalizare a fost mai modest. Aceasta evidențiază că, deși ritmul implementării a fost afectat de diverse constrângeri, intervențiile au avut un impact pozitiv real asupra calității vieții și infrastructurii publice din regiune.

Un alt accent al intervențiilor planificate, în atingerea acestui obiectiv, a fost pus pe măsuri dedicate creării de noi structuri regionale și locale de sprijinire a afacerilor, precum și pe modernizarea și extinderea celor existente, cu scopul de a atrage investiții, de a stimula dezvoltarea economică și de a revigora economiile locale și regionale.

În acest context, proiectul „Dotarea cu infrastructură (parțială) a subzonei economice libere din s. Crihana Veche” a devenit posibil datorită implementării proiectului „Racordarea la utilități a subzonei

nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”, finalizat în anul 2024.

Prin acest proiect, a fost creată infrastructura de bază necesară pentru atragerea investitorilor și dezvoltarea mediului de afaceri, prin: construcția a 0,87 km de rețele de gaze naturale; construcția a 2,1 km de rețele electrice de tensiune înaltă; construcția a 1,41 km de rețele de apeduct. Valoarea totală a proiectului constituie 12.541.244,14 MDL, dintre care: Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL) - 11.266.727,67 MDL (89,84%); Zona Economică Liberă „Bălți” - 1.274.516,47 MDL (10,16%). Această realizare a creat condiții pentru funcționarea eficientă a subzonei economice, facilitând atragerea de investiții, sprijinirea antreprenorilor locali și crearea de oportunități economice în regiune, contribuind astfel la consolidarea și diversificarea economiei locale și regionale.

În prezent, în Zona Economică Liberă „Bălți” își desfășoară activitatea un rezident care a implementat un proiect investițional în domeniul producerii energiei din surse regenerabile. Proiectul constă în construcția și punerea în funcțiune a unui parc fotovoltaic, amplasat pe o suprafață de 11 ha, cu o capacitate instalată de 7 MW.

Un alt proiect în curs de implementare este „Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune”, lucrările prevăzute în proiect includ construcția halei de producere, racordarea acesteia la toate utilitățile necesare (apă, canalizare, gaz, energie electrică), precum și amenajarea unui teren adiacent cu o suprafață de 0,39 hectare.

Prin realizarea acestui obiectiv, vor fi create condiții moderne pentru dezvoltarea micilor afaceri, contribuind la consolidarea mediului antreprenorial din regiune. Hala de producere va fi gestionată de Incubatorul de Afaceri Cimișlia, care va oferi spații funcționale pentru rezidenți și sprijin logistic pentru noile inițiative economice.

În perioada 2022–2025, în cadrul Direcției prioritare privind adaptarea la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și creșterea rezilienței în fața dezastrelor, impactul activităților realizate poate fi analizat pe două componente principale: proiectele de eficiență energetică în instituții publice și implicarea în Programul Eco Voucher destinat gospodăriilor vulnerabile.

Un impact major l-au avut proiectele de sporire a eficienței energetice implementate la Liceul Teoretic „Constantin Spătaru” din Leova și Liceul Teoretic „Matei Basarab” din Basarabeasca. Ambele proiecte au fost finanțate din surse ale Uniunii Europene prin intermediul Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei, în cadrul proiectului „Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova”.

În cazul liceului din Leova, investiția de peste 63 milioane MDL a dus la renovarea completă a clădirii, termoizolarea acoperișului și pereților, schimbarea ferestrelor și ușilor, instalarea unui punct termic și a unui sistem fotovoltaic. 606 persoane beneficiază direct de condiții mai bune de studiu și muncă. La Basarabeasca, investiția de peste 25 milioane MDL a generat rezultate similare, cu 230 de beneficiari direcți.

Impactul acestor proiecte este unul clar și măsurabil: reducerea consumului de energie și a cheltuielilor pentru întreținerea clădirilor; creșterea confortului termic și a condițiilor de studiu; reducerea emisiilor de CO₂ și contribuția la obiectivele climatice; utilizarea energiei regenerabile prin instalarea sistemelor fotovoltaice; crearea unui model de bune practici pentru alte instituții publice.

Pe a doua componentă, implicarea ADR Sud în Programul Eco Voucher, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în colaborare cu autoritățile naționale din domeniul energiei, a avut un impact semnificativ la nivel comunitar.

ADR Sud a avut un rol esențial în informarea, identificarea și sprijinirea gospodăriilor vulnerabile energetic. Din totalul de 5716 beneficiari, majoritatea au fost informați și sprijiniți printr-o campanie activă de comunicare și consultare. Reducerea numărului de beneficiari neidentificați la doar 2,01% arată eficiența intervenției.

Impactul Programului Eco Voucher este vizibil prin: reducerea cheltuielilor gospodăriilor pentru energie; înlocuirea aparatelor vechi și ineficiente cu echipamente moderne; creșterea nivelului de conștientizare privind eficiența energetică și energia regenerabilă; sprijinirea gospodăriilor vulnerabile în contextul crizei energetice; promovarea practicilor de economie circulară prin reciclarea echipamentelor vechi.

Prin organizarea sesiunilor de informare, realizarea sondajelor și focus-grupurilor, ADR Sud a contribuit nu doar la implementare, ci și la evaluarea impactului programului, oferind date relevante pentru îmbunătățirea inițiativelor viitoare.

În concluzie, impactul activităților realizate în cadrul acestei direcții poate fi considerat unul ridicat, chiar dacă nu au fost lansate noi proiecte majore în perioada analizată.

Direcția prioritară privind eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională a avut un impact important la nivel instituțional, administrativ și strategic în Regiunea de Dezvoltare Sud în perioada 2022–2025.

În primul rând, activitatea Consiliului Regional de Dezvoltare Sud, care s-a întrunit în 11 ședințe și a adoptat 49 de decizii, demonstrează un proces activ de guvernare regională. Acest lucru a contribuit la consolidarea cadrului decizional, la coordonarea intervențiilor și la asigurarea unui proces transparent de aprobare și monitorizare a proiectelor. Impactul este unul instituțional, prin creșterea responsabilității și a disciplinei administrative în implementarea politicilor regionale.

Pe componenta de mobilizare a finanțărilor adiționale, obținerea grantului de 22.000 EUR în cadrul Fondului de Granturi regionale pentru dezvoltare urbană, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Polonia prin Polish Aid și implementat în parteneriat cu Solidarity Fund PL, reprezintă un rezultat concret. Proiectul a contribuit la consolidarea capacităților orașelor din regiune în implementarea politicilor publice de dezvoltare urbană. Impactul acestuia este unul direct asupra capacității instituționale a administrațiilor locale și asupra calității planificării urbane.

În paralel, colaborarea cu Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei a dus la organizarea atelierelor privind implementarea Agendei 2030 și a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Aceste activități au avut un impact pozitiv asupra nivelului de informare și pregătire a actorilor locali, contribuind la alinierea intervențiilor regionale la prioritățile naționale și internaționale.

Semnarea acordurilor de colaborare cu Agenția pentru Dezvoltare Regională Sud-Est, cu Universitatea „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul și cu Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a consolidat rețeaua de parteneriate regionale și transfrontaliere. Impactul acestor acorduri este, în principal, strategic și relațional: ele creează cadrul pentru viitoare proiecte comune, transfer de cunoștințe și cooperare între mediul academic, instituțional și economic. Totuși, aceste parteneriate nu s-au concretizat încă prin atragerea efectivă de fonduri, ceea ce limitează impactul financiar imediat.

În ceea ce privește identificarea oportunităților de finanțare externă, ADR Sud a facilitat participarea autorităților publice locale la instruirii și forumuri în cadrul programelor Interreg. Chiar dacă tentativele de aplicare nu s-au soldat cu depunerea sau aprobarea de proiecte, impactul constă în acumularea de experiență, creșterea gradului de informare și pregătirea pentru apelurile viitoare.

Pe dimensiunea monitorizării și evaluării, impactul este semnificativ. Elaborarea rapoartelor semestriale și anuale de progres, prezentarea acestora în cadrul ședințelor Consiliului Regional și realizarea evaluării intermediare a Programului Operațional Regional Sud 2022–2024 au contribuit la: creșterea transparenței în utilizarea fondurilor; urmărirea atentă a indicatorilor de performanță; identificarea timpurie a problemelor și ajustarea intervențiilor; fundamentarea deciziilor pe date și analize concrete.

Implicarea în evaluarea Programului Național de Dezvoltare a Orașelor Poli de Creștere și analiza indicatorilor precum PIB-ul regional, accesul la apă și canalizare sau evoluția numărului de întreprinderi au oferit o imagine clară asupra progresului regional și asupra poziționării regiunii în raport cu alte teritorii.

De asemenea, monitorizarea post-implementare a proiectelor din domeniul eficienței energetice, alimentării cu apă și canalizare și infrastructurii de afaceri inclusiv subzona din cadrul Zona Economică Liberă „Bălți”) a avut un impact important asupra asigurării durabilității investițiilor. Vizitele în teren, analiza planurilor de durabilitate și elaborarea rapoartelor de monitorizare au contribuit la menținerea funcționalității infrastructurii create și la prevenirea degradării investițiilor publice.

În concluzie, impactul acestei direcții prioritare este unul preponderent instituțional și administrativ, dar esențial pentru buna funcționare a politicii de dezvoltare regională. Au fost consolidate mecanismele de planificare, monitorizare și evaluare, a fost întărit parteneriatul cu actori naționali și internaționali, iar procesele de raportare și control au devenit mai eficiente și mai transparente.

Deși atragerea de fonduri externe suplimentare rămâne un obiectiv care necesită eforturi suplimentare, baza instituțională creată și mecanismele de monitorizare dezvoltate sporesc capacitatea regiunii de a implementa eficient proiecte și de a valorifica oportunitățile viitoare de finanțare.

Direcția prioritară „*Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională*” a avut un impact important asupra consolidării mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională, în special prin procesul de cartografiere anuală a proiectelor implementate în Regiunea de Dezvoltare Sud cu sprijinul partenerilor externi.

În primul rând, procesul de colectare și centralizare a informațiilor de la APL-urile de nivel II a contribuit la o mai bună imagine de ansamblu asupra investițiilor realizate din surse externe, altele decât Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală. Acest exercițiu a permis identificarea proiectelor cu impact regional real și evaluarea contribuției lor la obiectivele stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare 2022-2028 și în Programul Operațional Regional Sud 2022–2025.

Direcția prioritară „*Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională*” a avut un impact semnificativ asupra consolidării capacităților instituționale și profesionale ale actorilor regionali din Regiunea de Dezvoltare Sud, contribuind direct la îmbunătățirea procesului de planificare, accesare și implementare a proiectelor de dezvoltare regională.

Prin organizarea a 274 de activități de instruire (training-uri, ateliere, mese rotunde și vizite de studiu), cu un total de 1.732 participanți, s-a realizat o extindere considerabilă a nivelului de cunoștințe în domenii esențiale precum managementul proiectelor, achiziții publice, planificare strategică, monitorizare și evaluare, protecția datelor sau cooperare transfrontalieră.

Acest volum mare de instruire a contribuit la profesionalizarea administrației publice locale (APL I și II), a membrilor CRD Sud și a specialiștilor ADR Sud, reducând riscul de erori în elaborarea și implementarea proiectelor și crescând calitatea intervențiilor propuse spre finanțare.

Sesiunile dedicate apelurilor competitive finanțate din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală au avut un impact direct asupra gradului de participare al APL. În cadrul apelului competitiv 2024, au fost depuse 37 note conceptuale, rezultat care reflectă o mobilizare crescută și o mai bună înțelegere a cerințelor de finanțare.

De asemenea, instruirile privind programele europene (Interreg, URBACT IV, cooperare teritorială europeană) au consolidat capacitatea actorilor regionali de a identifica și valorifica oportunități de finanțare externă, contribuind la diversificarea surselor financiare.

Vizitele de studiu organizate pentru membrii CRD Sud în Leova, Ștefan-Vodă și Cimișlia au contribuit la o mai bună înțelegere practică a proiectelor implementate. Aceasta permite adoptarea unor decizii mai informate, bazate pe experiențe reale și bune practici, și sprijină prioritizarea corectă a investițiilor.

Impactul acestei direcții este unul structural și de durată. Deși efectele nu sunt cuantificabile financiar, dezvoltarea capacităților actorilor regionali reprezintă un fundament esențial pentru succesul politicii de dezvoltare regională.

Per ansamblu, implementarea Programului Operațional Regional Sud 2022–2025 a reprezentat o etapă incipientă, dar esențială, în procesul de transpunere în practică a obiectivelor stabilite prin Strategia Națională de Dezvoltare 2022-2028. Fiind prima perioadă de aplicare a noii viziuni strategice, accentul a fost pus pe operaționalizarea mecanismelor, ajustarea cadrului instituțional, consolidarea capacităților administrative și lansarea proiectelor prioritare.

Această etapă a avut un rol de fundamentare: au fost create și testate instrumente de planificare, monitorizare și evaluare, au fost consolidate parteneriate instituționale și au fost inițiate proiecte de infrastructură și dezvoltare urbană cu impact regional. Totodată, procesul a evidențiat provocări legate de finanțare, capacitate administrativă și sincronizarea intervențiilor, oferind lecții importante pentru următorul ciclu de programare.

Deși o parte dintre rezultate sunt deja vizibile — în special în ceea ce privește îmbunătățirea capacităților actorilor regionali și avansarea proiectelor strategice — impactul deplin al intervențiilor urmează să devină mai palpabil odată cu finalizarea proiectelor aflate în curs de implementare. Investițiile în infrastructura de apă și canalizare, revitalizare urbană și infrastructură de suport în afaceri, turism vor genera efecte concrete asupra calității vieții populației, atractivității investiționale și competitivității economice a regiunii.

În următorul Program Operațional Regional, experiența acumulată va permite o planificare mai realistă, o corelare mai eficientă între priorități și resurse și o orientare mai clară către rezultate măsurabile. Astfel, se creează premisele ca impactul intervențiilor să fie resimțit nu doar la nivel instituțional, ci și la nivelul comunităților și al mediului economic din Regiunea de Dezvoltare Sud.

În continuare sunt prezentate proiectele corezpunzătoare fiecărui obiectiv cu indicatorii planificați conform cererilor de finanțare și indicatorii atinși la sfârșitul perioadei de programare:

Obiectivul General 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud

<i>Indicatori planificați</i>	<i>Indicatori atinși</i>
Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni	
<ul style="list-style-type: none"> - Obiecte publice reparate și eficientizate energetic – 0/2; - Obiecte publice reparate și eficientizate energetic – 0/2; - Terenuri de joacă amenajate pe teritoriul Grădiniței de copii nr. 6 „Lia-Ciocârlița” – 0/6; - Terenuri de joacă și agrement amenajate în curtea blocurilor – 0/3. 	<p>95,49 % (LOT 1) în proces de renovare IP – Grădinița nr.6. Lia Ciocârlița;</p> <p>74,60 % (LOT 2) în proces de renovare IP – Gimnaziului „Dimitrie Cantemir”;</p> <p>1 stadion multifuncțional construit;</p> <p>9 terenuri de joacă aferente grădiniței de copii nr.6 din Căușenii Vechi;</p> <p>4 curți a blocurilor locative amenajate și asigurate cu echipament pentru organizarea activităților în aer liber.</p>
Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul	
<ul style="list-style-type: none"> - Rețele de cablu pentru iluminare stradală modernizate/reabilitate (km) –0/87,6; - Corpuri LED de iluminat instalate pe întreg teritoriul al mun. Cahul 0/3000 - Piloni montați –0/ cca 750; - Panouri de comandă instalate – 0/46 - % acoperire a teritoriului municipiului cu iluminat public stradal – 30/100. 	<p>34,2 km rețele de cablu pentru iluminare stradală modernizate/reabilitate;</p> <p>636 corpuri LED de iluminat instalate;</p> <p>264 piloni montați;</p> <p>14 panouri de comandă instalate;</p> <p>475 buc. de console montate.</p>
Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”	
<ul style="list-style-type: none"> - Nr. de zone de recreere la scară mare din orașele – 0/1 - Atracții turistice renovate – 0/ 2; - Atracții turistice amenajate – 0/1; - Teritoriu amenajat (ha) –0/ aprox. 15 - Drum construit/renovat/ reabilitat (km) 0/0,475; - Eco-sfere de cazare create -0/10. 	<p>1 zonă de recreere în proporție de 72 %;</p> <p>15 ha de teritoriu amenajat;</p> <p>10 eco-sfere create în proporție de 100 %.</p>
Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii nr. 4 din municipiul Cahul	
<ul style="list-style-type: none"> -1 clădire termoizolată și fațadă renovată (m²) – 0/4934,7; -Acoperiș renovat de tip șarpantă cu țiglă metalică –0/1; 	<p>1 clădire termoizolată și fațadă renovată– 6189,7 m²;</p> <p>3334,9 m² acoperiș renovat de tip șarpantă cu țiglă metalică ;</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Pereu renovat (m²) – 0/440; - Pavaj nou construit (m²) -0/1180; - Bordură construită (m²) –0/650; - Spații verzi reamenajate (m²)– 0/4252.- 	<p>440 m² Pereu renovat; 1180 m² pavaj nou construit; 650 m² bordură construită; 4520 m² Spații verzi reamenajate;</p> <p>24.12.2025 - notificare despre finalizarea lucrărilor.</p>
Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil	
<ul style="list-style-type: none"> - Poduri de piatră de Cosăuți – 0/4; - Pavaj pietonal (m) – 0/1220; - Iluminat stradal (m) – 0/1220; - Spațiu înverzit (ha) – 0/1,6; - Albia râului curățată și pavată (m) – 0/610; - Fântână germană reconstruită –0/1; - Clopotniță germană reconstruită –0/1; - Pistă pentru bicicliști – 0/1; - Parcare pentru automobile – 0/1. 	<p>3 poduri de piatră de Cosăuți; 1 clopotnița germană reconstruită;</p> <p>83,55 % - din 1220 m de pavaj pietonal executat; 80,2 % - din 1,6 ha de spațiu înverzit;</p> <p>85,2 % - din 610 m de albia râului curățată și pavată; 1 pistă pentru bicicliști; 1 parcare pentru automobile .</p>
Revitalizarea Casei de Cultură din orașul Cimișlia*	
<ul style="list-style-type: none"> - Zone de recreere la scară mare din orașele – 0/1; - Alți indicatori pentru proiectele eligibile spre finanțare (m²) -0/1000. 	<p>La etapa procedurilor de achiziții.</p>
Construcția și amenajarea pieței agroalimentare regionale din municipiul Cahul. Etapa II	
<ul style="list-style-type: none"> - Număr de structuri de sprijinire a afacerilor nou- create – 0/1; - Număr de platforme investiționale pregătite – 0/1; - Număr de centre de business regionale – clădiri de birouri pentru atragerea de investitori –0/1; - Acces asigurat la apeduct și servicii de sanitație (m) –0/2513; - Acces asigurat la gazoduct (m) –0/221; - Acces asigurat la rețeaua de energie electrică (m) – 0/545. 	<p>Nu este semnat un contract de finanțare</p>
1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RD Sud	
Finisarea construcției edificiului Teatrului Republican Muzical- Dramatic „B.P. Hasdeu” din mun. Cahul	

<ul style="list-style-type: none"> - Atracții cultural turistice renovate –0/1; - Săli de spectacole cu o capacitate de 250 de locuri finalizate – 0/1. 	La etapa procedurilor de achiziții.
Cantemir Adventure Park – CAP*	
<ul style="list-style-type: none"> - Număr de atracții turistice renovate – 0/1; - Număr de atracții turistice amenajate – 0/1; - Suprafața teritoriului amenajat (ha) –0/13; - Suprafața de drum construit/renovat/reabilitat (km) –0/2,5; - Număr de locuri de cazare create – 0/30; 	Este semnat contractul de finanțare.
Conectăm Istoria și Natura prin turism durabil în Raioanele Cimișlia, Căușeni și Ialoveni*	
<ul style="list-style-type: none"> - Număr de atracții turistice renovate – 0/1; - Număr de atracții turistice amenajate – 0/5; - Suprafața de drum construit/renovat/reabilitat (km) – 0/4,15; - Suprafața teritoriului amenajat (ha) – 0/0,8; - Număr de locuri de cazare create – 0/34. 	Nu este semnat contractul de finanțare.
Crearea, reabilitarea și promovarea obiectivelor turistice din zona de sud (Cimișlia, Leova, Basarabeasca)*	
<ul style="list-style-type: none"> - Suprafața de drum construit/renovat/reabilitat (km) –0/0; - Suprafața teritoriului amenajat (ha) 0/0,37; - Număr de atracții turistice renovate – 5/5; - Număr de atracții turistice amenajate– 0/4. 	Este semnat contractul de finanțare.
Dezvoltarea Infrastructurii Turistice în Zona Ramsar Nistrul de Jos*	
<ul style="list-style-type: none"> - Număr de atracții turistice renovate – 0/2; - Număr de atracții turistice amenajate– 0/1; 	Este semnat contractul de finanțare.

<ul style="list-style-type: none"> - Suprafața teritoriului amenajat (ha)0/1,7; - Suprafața de drum construit /renovat /reabilitat (km) –0/9,032; - Număr de locuri de cazare create – 0/16. 	
Văleni - Hub turistic regional*	
<ul style="list-style-type: none"> -Număr de atracții turistice renovate –0/3; -Număr de atracții turistice amenajate- 0/3; -Suprafața teritoriului amenajat (ha) –0/3; -Suprafața de drum construit/renovat/reabilitat (km) –0/2,2; -Număr de locuri de cazare create –0/40. 	Este semnat contractul de finanțare.

Obiectivul General 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii

2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RD Sud	
Construcția apeductelor magistrale Iargara-Borogani, Iargara-Tigheci și a rețelelor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din raionul Leova	
<ul style="list-style-type: none"> - Rețele de apeduct magistral construite (m)–0/16500; - Rețele de apeduct interioare construite (m) 0/44330; - Rezervoare de apă potabilă construite (V=150m³X2) –0/2; - Rezervoare de apă potabilă construite (V=50m³X2) –0/2; - Turn de apă construit (V=25 m³)– 0/1; - Stații de pompare a apei construite– 0/2 	<p>comuna Tigheci: 24.339 m rețele interioare de alimentare cu apă; 604 unit. branșamente la gospodării;</p> <p>comuna Băiuș: 24.336 m rețele interioare de alimentare cu apă; 285 unit. branșamente la gospodării; 1 stație de pompare Cociulia Nouă; 2 rezervoare - castele Băiuș x 25 m³.</p> <p>magistrala Iargara - Tigheci: 7.350 m rețele exterioare de alimentare cu apă magistrala Iargara - Borogani: 8.699,25 m rețele exterioare de alimentare cu apă; 1 stație de pompare Iargara; 1 rezervor (castel – Meșeni) x 25 m; 2 rezervoare (Borogani) x 150 m;</p>
Construcția apeductelor interioare în satul Tomai și satul Sărata Răzeși, raionul Leova	
<ul style="list-style-type: none"> - Rețele de apeduct construite - s. Tomai și Sărata Răzeși, r-nul Leova – 0/44759 m; - Rezervoare de apă potabilă, buc: s. Tomai, r-nul Leova, 0/2x150 m³, s. 	<p>18.11.2025 - semnarea contractelor de antrepriză;</p> <p>18.11.2025 - semnarea contractului SST AEE;</p>

<p>Sărata Răzeși, r-nul Leova, 0/2x50 m³;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nr. stații de dezinfectare a apei: s. Tomai, r- nul Leova 0/1, s. Sărata Răzeși, r- nul Leova 0/1; 	
<p>Construcția Apeductului magistral Sărata Nouă –Sărăteni cu conectarea localităților: Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Troița, Vozniseni, Covurlui, Sărăteni, Orac, Ceadâr, Colibabovca și Cneazevca din raionul Leova</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Rețele de apeduct magistral construite – 0/54618 m. l.; - Rezervoare de apă potabilă construite – 0/1 (V=25m³); - Rezervoare de apă potabilă construite – 0/2 (V=50m³); - Stații de pompare a apei construite – 0/4 unități; - Stații de dezinfectare a apei construite –0/14 unități. 	<p>54.618 m. rețele magistrale de alimentare cu apă –</p> <p>1 rezervor de apă cu V = 25 m³- 54618;</p> <p>1 rezervor de apă cu V = 50 m³;</p> <p>4 stații de pompare a apei construite;</p> <p>17 stații de clorinare automatizate.</p>
<p>Apeduct magistral Ștefan Vodă-Căușeni- Căinari</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Nr. studii de fezabilitate elaborate 0/1; - Nr. pachete de documentație tehnică elaborate– 0/1; - Nr. stații de captare a apei dinr. Nistru în s. Cioburciu construite – 0/1; - Nr. stații de tratare, inclusiv încăperi auxiliare și drumul de acces construite – 0/1; - Nr. stații de pompare a apei către punctul final al proiectului construite – 0/3; - Lungimea conductei magistrale din s. Cioburciu spre or. Căinari, inclusiv or. Ștefan Vodă și or. Căușeni construite (km) –0/90; - Nr. rezervoare de apă cu V = 800 m³ construite –0/2. 	<p>Un studiu de fezabilitate elaborat.</p>
<p>Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia</p>	
<ul style="list-style-type: none"> -Rețele de canalizare construite/reabilit ate (km) –26,6/46,7; -Nr. stații de pompare a apelor reziduale funcționale – 4/5. 	<p>24,6 km rețea de canalizare construită;</p> <p>1 SPAU : grad executare 18,9 % (valoric).</p>

Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul Căușenii Vechi	
<ul style="list-style-type: none"> - km de rețea de canalizare construită în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni –0/10,4 ; - Stația de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni reconstruită în totalitate prin etapa II finală și funcțională la capacitatea maximă 5000m³/24h – 0/1. 	<p>14,82 km de rețea de canalizare construită în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni;</p> <p>1 stație de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni reconstruită în totalitate prin etapa II finală și funcțională la capacitatea maximă 5000m³/24h – 1;</p> <p>1 stație de pompare a apelor uzate.</p>
Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului	
<ul style="list-style-type: none"> - Metri liniari de rețea de canalizare nouă în orașul Căușeni– 0/19257 m; - Stații de pompare a apei uzate în orașul Căușeni –0/5. 	<p>6 localități cu acces la sistemul îmbunătățit de canalizare;</p> <p>21920 m rețea de canalizare nouă în orașul Căușeni;</p> <p>4 stații de pompare a apei uzate în orașul Căușeni;</p> <p>1,58 km rețele de canalizare construite.</p>
Modernizarea serviciului de alimentare cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere și regionalizare continuă	
<ul style="list-style-type: none"> -Rețele de apeduct magistral construite (km) –0/52; -Stație de (re)pompare a apei (unități) – 0/2; -Rezervoare de apă pentru acumulare și repompare a apei (unități) – 0/2. 	Exclus din DUP în anul 2024
„Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia”	
<ul style="list-style-type: none"> - Stații de pompare a apelor uzate cu o capacitate de 5-25 m³/oră finalizate - 0/1; - Drum de acces până la SPAU – 0/1; - Metri liniari de rețea de canalizare conectată la SPAU - 16 135. 	La etapa procedurilor de achiziții.
„Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, raionul Cimișlia”	

<ul style="list-style-type: none"> - Stații de pompare cu capacitate de 79,2 m³/24h –0/1; - Stații de pompare cu capacitate de 432 m³/24h – 0/1; - Stații de pompare cu capacitate de 380,16 m³/24h –0/1; - Drumuri de acces la stațiile de pompare a apelor uzate 0/3; - kilometri de rețea de canalizare nou construită – 9/9,5. 	<p>1 proiect tehnic elaborat (reproiectat)</p>
<p>Construcția apeductelor magistrale spre satul Frumușica și Cîzlar și construcția rețelelor de apeduct interioare și canalizare în localitățile Sărăteni, Covurlui și Cîzlar din raionul Leova*</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite/ reabilitate – 0/23,15; - km rețele de canalizare construite/ reabilitate –0/20,2; - Nr. stații de dezinfectare a apei potabile construite/ reabilitate – 0/3; - Nr. castele de apă construite/ reabilitate – 0/5; - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/2; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/4. 	<p>Este semnat contractul de finanțare.</p>
<p>Reabilitarea sistemului de apeduct și construcția sistemului de canalizare în sectoarele „Malina”, „Taiwani/Centru”, „Cogîlnic”, s. Bogdanovca Veche și s. Bogdanovca Nouă din orașul Cimișlia*</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite/ reabilitate –0/43,2; - km rețele de canalizare construite/ reabilitate –0/15,7; - Nr. stații de pompare a apei potabile construite/ reabilitate – 0/1; - Nr. castele de apă construite/ reabilitate – 0/2; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1. 	<p>Este semnat contractul de finanțare.</p>
<p>Extinderea sistemului de apă și sanitație în orașul Leova*</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite /reabilitate –0/3,86; 	<p>Este semnat contractul de finanțare.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de canalizare construite/ reabilitate –0/4,82; - Nr. stații de pompare a apei potabile construite/ reabilitate – 0/1; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/3. 	
<p>Construcția magistralei de apeduct pentru satele raionului Cantemir (Cantemir, Lărguța, Cîrpești, Țiganca, Stoianovca) - etapa 1*</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite/ reabilitate – 45/29; - Nr. stații de pompare a apei potabile construite/ reabilitate 1/2; - Nr. rezervoare de apă potabila construite/ reabilitate – 1/2; - Nr. castele de apă construite/ reabilitate – 0/4. 	<p>Este semnat contractul de finanțare.</p>
<p>Construcția rețelei de canalizare în satul Ursoaia, raionul Căușeni*</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite/ reabilitate -25/25; - km rețele de canalizare construite/ reabilitate - 0/18,825; - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate - 0/0; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate - 1/1; - Nr. stații de captare a apei construite/ reabilitate – 0/0; - Nr. stații tratare a apei potabile construite/reabilitate – 0/0; - Nr. stații de dezinfectare a apei potabile construite/ reabilitate 0/0; - Nr. stații de pompare a apei potabile – 0/0; - Nr. castele de apă construite/ reabilitate –12/12; - Nr. rezervoare de apă potabila construite/ reabilitate – 3/3. 	<p>Este semnat contractul de finanțare.</p>
<p>Construcția sistemului de canalizare în orașul Iargara, raionul Leova (Etapa I)*</p>	

<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de apeduct construite/ reabilitate –0/23,2; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/2; - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1. 	Este semnat contractul de finanțare.
Construcția sistemului de canalizare în satul Crihana Veche, Cahul, și conectarea la operatorul regional SA Apă Canal Cahul (parte a proiectului co- finanțat de KfW)*	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de canalizare construite/ reabilitate – 0/38; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/4. 	Este semnat contractul de finanțare.
Modernizarea stației regionale de epurare a apelor uzate prin mărirea capacității*	
<ul style="list-style-type: none"> - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/reabilitate – 1/1; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1. 	Este semnat contractul de finanțare.
Servicii de canalizare calitative pentru populația comunei Manta, r. Cahul*	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de canalizare construite/ reabilitate – 0/8,921; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1. 	Este semnat contractul de finanțare.
Sisteme de canalizare în localitățile Cîrnățeni, Chircăiești și Plop Știubei din raionul Căușeni*	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de canalizare construite/ reabilitate –0/34,4; - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/4; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/4. 	Este semnat contractul de finanțare.
Construcția stației de epurare și a sistemelor de canalizare regionale pentru locuitorii din satele Vișniovca, Capaclia și Șamalia, raionul Cantemir*	
<ul style="list-style-type: none"> - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/3; - km rețele de canalizare construite/ reabilitate – 0/16. 	Este semnat contractul de finanțare.
Evacuarea și epurarea apelor uzate din satul Baimaclia și satul Taraclia r-nul Căușeni*	

<ul style="list-style-type: none"> - Nr. stații de epurare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/1; - km rețele de canalizare construite/ reabilitate –1,8/11,8; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/6. 	Este semnat contractul de finanțare.
Regionalizarea serviciului de canalizare în satul Opaci și comuna Baccealia, prin conectarea la rețeaua și stația de pompare a apelor uzate din satul Zaim*	
<ul style="list-style-type: none"> - km rețele de canalizare construite/reabilitate – 0/31; - Nr. stații de pompare a apelor uzate construite/ reabilitate – 0/3. 	Este semnat contractul de finanțare.
2.2. Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri	
Racordarea la utilități a subzonei nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”	
<ul style="list-style-type: none"> - Rețele electrice de tensiune înaltă construite/reabilitate (km) – 0/2,4; - Rețele de apeduct construite/reabilitate (km) – 0/1,41; - Rețele de canalizare construite/reabilitate (km) – 0/1,58; - Rețele de gaze naturale construite/reabilitate (km) – 0/0,87. 	2,1 km rețele electrice de tensiune înaltă construite/reabilitate; 1,41 km rețele de apeduct construite/reabilitate; 1,58 km rețele de canalizare construite/reabilitate; 0,87 km rețele de gaze naturale construite/reabilitate.
Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune	
<ul style="list-style-type: none"> - Hală de producere construită, conectată la toate utilitățile ingineresti: apeduct, canalizare, gaze naturale, energie electrică cu capacitate industrială – 0/1191 m²; - Teren amenajat (pe lângă hala industrială multifuncțională) – 0/3909 m²; - Spații modulare dotate cu utilaj pentru producere– 0/6; - Tehnică, utilaj, instrumente agricole pentru întreprinderile nou înființate din domeniul agricol, rezidente ale IACM, deținătoare de mici suprafețe de terenuri – 0/17. 	1 hală multifuncțională de producere – 1102,8 mp sau 93,38 % (valoric); 321,4 m apeduct de racord; 20,8 linie canalizare de racord; 235 m gazoduct de racord; 3470 m ² teren amenajat.

4.5 Durabilitatea

Durabilitatea programului este crucială pentru asigurarea că beneficiile obținute din investițiile realizate sunt menținute și că acestea vor continua să contribuie la dezvoltarea Regiunii Sud pe termen lung.

Proiectele incluse în POR Sud 2022-2025 și finanțate din FNDRL sunt concepute astfel încât să genereze beneficii economice sustenabile, care să nu depindă de surse financiare externe după încheierea programului. De exemplu, construcția și modernizarea rețelelor de apă și canalizare și regionalizarea serviciului, poate reduce costurile operaționale pe termen lung și poate contribui la creșterea economiei locale și regionale per ansamblu.

Încurajarea parteneriatelor public-private și sprijinirea IMM-urilor este o modalitate eficientă de a asigura continuitatea și dezvoltarea ulterioară a proiectelor, având în vedere că intervențiile privind Măsura 1.1 „Valorificarea infrastructurilor de afaceri” vin în sprijinul mediului de afaceri și a IMM-urilor care ulterior pot asigura resursele necesare pentru mentenanța și extinderea proiectelor.

Măsura 2.3 - „Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice” are ca scop să sprijine dezvoltarea unui mediu urban mai modern, accesibil, sustenabil și incluziv, care să contribuie la creșterea calității vieții pentru locuitorii orașelor și la stimularea dezvoltării economice. Va contribui la crearea unui mediu mai modern și mai atractiv pentru investitori, inclusiv pentru afaceri locale și internaționale.

Este important ca la etapa incipientă, după finalizarea implementării proiectelor, beneficiarii să respecte Planul de durabilitate al proiectelor. Să acorde o mare atenție asupra schimbărilor survenite în rezultatul acestor proiecte și să continue dezvoltarea localităților identificând și alte oportunități. De exemplu, colaborarea cu alte fonduri europene, utilizarea de împrumuturi pentru investiții sau atragerea de parteneriate public-private pot asigura continuitatea proiectelor.

4.6 Coerența

Acest capitol prezintă analiza consistenței și coerenței POR Sud 2022-2025, având ca punct de plecare relația dintre obiectivele stabilite, intervențiile propuse și resursele disponibile pentru implementare.

Analiza coerenței dintre Programul Operațional Regional Sud 2022–2025 și Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2022-2028, aprobată prin HG nr. 40/2022 arată că există o legătură clară între viziunea programului regional și obiectivele stabilite la nivel național. Viziunea POR Sud 2022-2025 este orientată spre creșterea competitivității economice a regiunii, reducerea disparităților teritoriale și îmbunătățirea calității vieții populației. Aceste direcții se regăsesc și în prioritățile strategiei naționale, care pune accent pe dezvoltarea economică durabilă, creșterea nivelului de trai și consolidarea coeziunii teritoriale. În acest sens, POR Sud 2022-2025 contribuie la realizarea obiectivelor naționale prin măsuri care sprijină dezvoltarea economică locală, modernizarea infrastructurii și întărirea capacităților instituționale.

Structura programului este organizată într-o manieră logică, în care viziunea strategică, obiectivele generale, direcțiile prioritare și indicatorii de rezultat (Anexa 2) sunt corelate între ele. Viziunea programului, orientată spre dezvoltarea competitivă și durabilă a Regiunii de Dezvoltare Sud, stă la baza intervențiilor planificate. Aceasta este transpusă în trei obiective generale care urmăresc, pe de o parte, stimularea dezvoltării economice și crearea locurilor de muncă, pe de altă parte, îmbunătățirea

coeziunii teritoriale prin dezvoltarea infrastructurii și a serviciilor publice, precum și consolidarea mecanismelor de implementare a politicii de dezvoltare regională.

Prin urmare, obiectivele și direcțiile prioritare ale programului regional sunt stabilite astfel încât să contribuie la realizarea priorităților naționale. SNDR 2022-2028 oferă cadrul general de dezvoltare, iar POR Sud 2022-2025 transpune aceste orientări în acțiuni și proiecte concrete adaptate nevoilor Regiunii de Dezvoltare Sud. Această corelare între nivelul național și cel regional facilitează implementarea politicilor de dezvoltare și contribuie la utilizarea mai eficientă a resurselor pentru reducerea disparităților și dezvoltarea durabilă a regiunii.

În cadrul **Obiectivului general 1** – „Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud”, direcțiile prioritare sunt orientate spre consolidarea rolului orașelor în dezvoltarea economică regională, îmbunătățirea mediului antreprenorial, promovarea specializării inteligente și dezvoltarea cooperării regionale și transfrontaliere. Aceste direcții prioritare sunt coerente cu obiectivul strategic de creștere a competitivității economice și sunt reflectate prin indicatori de rezultat și impact (Anexa nr.1 și Anexa nr.2) care vizează dinamica activității economice regionale. Progresul înregistrat în ceea ce privește creșterea PIB/locuitor în regiune, care a atins 60,09 mii MDL în anul 2023, depășind semnificativ valoarea de referință stabilită pentru perioada de programare, indică faptul că intervențiile orientate spre dezvoltarea mediului antreprenorial și stimularea activităților economice contribuie la realizarea obiectivului stabilit. De asemenea, creșterea numărului de întreprinderi mici și mijlocii la 13 IMM-uri la 1000 locuitori confirmă dinamizarea mediului economic regional. În același timp, anumite domenii evidențiază un nivel mai redus de realizare, precum ponderea producției industriale livrate la export sau modernizarea transportului public urban în municipiul Cahul, ceea ce indică existența unor decalaje între obiectivele programate și rezultatele efectiv obținute.

Direcția prioritară privind consolidarea rolului municipiului Cahul în calitate de pol regional de creștere evidențiază o corelare clară între intervențiile realizate în cadrul Programului Operațional Regional Sud 2022-2025 și obiectivele stabilite în cadrul Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova (2021-2027), aprobat prin HG nr. 916/2020. Acest program național urmărește dezvoltarea unor centre urbane capabile să stimuleze creșterea economică regională și să genereze efecte de dezvoltare asupra localităților din zonele învecinate. În acest context, intervențiile planificate în Planul POR Sud 2022-2025, la nivelul municipiului Cahul pot fi interpretate ca măsuri complementare care contribuie la realizarea obiectivelor strategice ale PNDOPC 2021-2027.

Investițiile realizate în modernizarea infrastructurii urbane, reabilitarea străzilor și extinderea iluminatului public contribuie la sporirea atractivității economice și sociale a municipiului. De exemplu, modernizarea a aproximativ 34 km de străzi și creșterea ponderii drumurilor asfaltate de la 32% la 60%, precum și extinderea iluminatului public LED până la aproximativ 85% din teritoriul municipiului, demonstrează corelarea intervențiilor infrastructurale cu obiectivul de creștere a competitivității urbane. Totodată, realizarea primei etape a proiectului de modernizare a nucleului urbanistic al municipiului Cahul, cu o valoare totală de aproximativ 65 milioane MDL, reflectă implementarea concretă a direcțiilor prioritare stabilite în program.

În cadrul **Obiectivului general 2** – Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii, direcțiile prioritare sunt orientate spre dezvoltarea infrastructurii tehnico-edilitare de bază, dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri și adaptarea regiunii la schimbările climatice și riscurile de mediu. Analiza indicatorilor (Anexa nr. 2) evidențiază un nivel semnificativ de corelare între intervențiile realizate și obiectivele stabilite. Extinderea accesului populației la servicii publice de

alimentare cu apă reprezintă unul dintre cele mai relevante rezultate ale programului, indicatorul atingând 85,3% în anul 2024, depășind ținta stabilită de 75%. De asemenea, rata de ocupare a populației a crescut până la 34,8%, depășind pragul minim stabilit de 32%, ceea ce indică o contribuție pozitivă a intervențiilor economice și infrastructurale la dezvoltarea pieței muncii regionale.

Investițiile realizate în infrastructura de apă și canalizare (Anexa nr. 3), care includ construirea a peste 48,68 km de rețele interioare de alimentare cu apă, 54,62 km de rețele magistrale, precum și 62,92 km de rețele de canalizare, confirmă coerența dintre direcțiile prioritare și rezultatele concrete obținute. În plus, reconstrucția stației de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni și construirea mai multor stații de pompare contribuie la îmbunătățirea serviciilor publice de utilitate și la reducerea disparităților teritoriale în accesul populației la infrastructura de bază. Cu toate acestea, accesul populației la servicii de canalizare a atins 14% în anul 2024, rămânând ușor sub ținta stabilită de 15%, iar pentru indicatorul privind colectarea deșeurilor nu sunt disponibile date actualizate, ceea ce limitează evaluarea completă a progresului în acest domeniu.

Direcțiile prioritare orientate spre adaptarea regiunii la schimbările climatice și creșterea eficienței energetice evidențiază de asemenea o corelare între intervențiile planificate și rezultatele obținute. Modernizarea clădirilor publice din punct de vedere energetic, precum și organizarea sesiunilor de informare și consultare privind utilizarea resurselor regenerabile și tranziția la o economie circulară, contribuie la consolidarea rezilienței regiunii în fața provocărilor de mediu și la promovarea unui model de dezvoltare durabilă.

În cadrul **Obiectivului general 3** – Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională, direcțiile prioritare sunt orientate spre eficientizarea proceselor instituționale, consolidarea mecanismelor de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională și dezvoltarea capacităților actorilor regionali implicați în implementarea politicilor publice. Rezultatele evidențiază un nivel relativ ridicat de activitate în domeniul consolidării capacităților instituționale, reflectat prin organizarea a numeroase instruirii, consultări și activități de formare pentru actorii regionali. Astfel, în perioada analizată au fost organizate 274 de instruirii, au fost instruite peste 1700 de persoane în domenii relevante pentru politica de dezvoltare regională.

Cu toate acestea, anumiți indicatori relevă existența unor provocări în procesul de implementare și coordonare instituțională. Rata de participare a membrilor Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud la ședințe a scăzut până la 67,28%, sub nivelul țintă stabilit de 83%, ceea ce poate influența eficiența procesului decizional. În același timp, coeficientul de implementare a proiectelor din Documentul Unic de Program rămâne sub nivelul planificat, ceea ce indică necesitatea consolidării mecanismelor de planificare, finanțare, monitorizare și gestionare a proiectelor finanțate din surse naționale și externe.

În ansamblu, analiza evidențiază faptul că Programul Operațional Regional Sud 2022–2025 prezintă un grad ridicat de coerență strategică și operațională. Viziunea, obiectivele, direcțiile prioritare și indicatorii de performanță sunt aliniate într-o manieră logică și contribuie la realizarea obiectivelor generale ale politicii de dezvoltare regională. Totodată, rezultatele obținute în perioada analizată demonstrează că intervențiile programului au generat progrese semnificative în domeniul dezvoltării infrastructurii, stimulării activităților economice și consolidării capacităților instituționale. Cu toate acestea, existența unor domenii cu progres limitat sau cu date incomplete evidențiază necesitatea consolidării mecanismelor de monitorizare și evaluare, precum și a coordonării instituționale, pentru a asigura o implementare mai eficientă și atingerea integrală a obiectivelor stabilite.

V. CONCLUZII

Evaluarea implementării Programul Operațional Regional Sud 2022–2025 evidențiază o serie de concluzii importante care pot servi drept bază pentru elaborarea programului de dezvoltare regională din perioada următoare. În acest sens, trebuie menționat faptul că contextul socio-economic și geopolitic din perioada anilor 2022-2025 a influențat semnificativ procesul de dezvoltare a regiunii Sud. Provocări precum războiul din țara vecină, creșterea ratei inflației, criza energetică, migrarea populației apte de muncă și efectele resimțite în urma pandemiei au generat presiuni suplimentare asupra economiei regionale și asupra capacității instituțiilor de a implementa eficient proiectele de dezvoltare. Acești factori au afectat stabilitatea mediului economic, au redus disponibilitatea resurselor financiare și umane și au influențat dinamica pieței muncii. În consecință, unele procese de dezvoltare la nivel regional au înregistrat un ritm mai lent de implementare.

În continuare sunt prezentate principalele concluzii formulate în urma procesului de evaluare:

1. Obiectivele, măsurile și proiectele incluse în program au fost atinse parțial, astfel că un șir de proiecte sunt în etapa de derulare, iar altele au fost aprobate spre finanțare abia în anul 2025 și necesită resurse și timp pentru a fi finalizate și a aduce după sine atingerea obiectivelor.
2. Implementarea programului a fost afectată de alocările insuficiente din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală. În urma evaluării procesului de implementare, s-a constatat că alocările insuficiente din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală au avut un impact semnificativ asupra derulării programului. Resursele financiare limitate au îngreunat realizarea obiectivelor planificate în primii ani ai programului, au condus la întârzieri în execuția proiectelor și au redus capacitatea de a răspunde cerințelor regionale și locale.
3. Capacitățile reduse ale beneficiarilor de a obține documente permisive au reprezentat un impediment major în procesul de implementare a proiectelor. Această dificultate în obținerea autorizațiilor și avizelor necesare au dus la întârzieri în demararea activităților și au afectat respectarea termenelor stabilite, punând în pericol succesul proiectelor.
4. Tergiversarea procedurilor de achiziții publice au generat întârzieri serioase în implementarea unor proiecte. Procesele birocratice și complexitatea regulilor de achiziții au dus la întârzieri și la creșterea costurilor asociate proiectelor.
5. Disponibilitatea redusă a datelor statistice a constituit o constrângere semnificativă pentru procesul de monitorizare și evaluare eficientă a evoluției dinamicii regiunii Sud. În procesul analizei realizate, s-a evidențiat că una dintre principalele provocări întâmpinate a fost insuficiența datelor statistice în profilul regiunii de dezvoltare (o problemă specifică pentru regiunea Sud și UTA Găgăuzia) necesare pentru monitorizarea corectă a evoluțiilor socio-economice ale regiunii și reduce capacitatea de a evalua în mod obiectiv progresul realizat în raport cu obiectivele stabilite. Lipsa unor date complete și actualizate a limitat capacitatea de a obține informații precise și de a trage concluzii fundamentate cu privire la impactul și rezultatele acestora. Astfel, această problemă a constituit o constrângere semnificativă în procesul de analiză, subliniind necesitatea unui sistem mai robust de colectare și gestionare a datelor statistice, care să sprijine luarea deciziilor informate și să îmbunătățească eficiența implementării proiectelor.
6. Absența unei baze de date comune cu privire la implementarea proiectelor la nivel național și regional. Colectarea datelor de la autoritățile publice locale, în special pentru proiectele finanțate din surse diverse, a fost dificilă fără un sistem integrat de gestionare a informațiilor, ceea ce a creat un impediment în monitorizarea indicatorilor atinși. Agenția este în situația în care nu are nici o pârgie asupra autorităților publice locale, ce ține de responsabilizarea acestora în prezentarea datelor din teritoriu administrat.
7. Evaluarea Programului Operațional Regional Sud 2022–2025 evidențiază faptul că rezultatele obținute și procesul de implementare au fost influențate de lipsa unei corelări adecvate între principalele documente de planificare strategică, în special între Programul Operațional Regional Sud 2025 și

Documentul Unic de Program. Această nealiniere a generat anumite dificultăți în planificarea și coordonarea intervențiilor, afectând coerența procesului de implementare și modul de programare a activităților și a resurselor financiare. Lipsa sincronizării perioadelor de implementare și a calendarului de lansare a apelurilor de proiecte a creat provocări în organizarea eficientă a etapelor de contractare și implementare, ceea ce a influențat ritmul de realizare a proiectelor și valorificarea oportunităților de finanțare disponibile și indicatorii atinși. În același timp, această situație a limitat într-o anumită măsură capacitatea de a asigura o aplicare unitară a priorităților și măsurilor stabilite în documentele de planificare.

8. În procesul evaluării indicatorilor obținuți (Anexa nr. 3) ca rezultat al implementării proiectelor s-a constatat existența unor diferențe față de valorile și indicatorii planificați inițial și prevăzuți în Planul de implementare al Programului Operațional Regional Sud 2022–2025. Această situație a fost determinată de faptul că indicatorii la nivel de proiect au fost stabiliți în conformitate cu prevederile și specificul cererilor de finanțare depuse de beneficiari, iar pe parcursul implementării proiectelor au fost necesare anumite ajustări ale acestora. Aceste modificări au generat devieri între indicatorii planificați la nivel de program și cei raportați la nivel de proiect, ceea ce, în unele cazuri, a influențat procesul de agregare și raportare a datelor privind rezultatele obținute în cadrul programului.
9. ADR Sud are un rol important în promovarea regiunii și atragerea de investiții externe, iar lipsa personalului în atragerea investițiilor din surse externe în perioada implementare a POR Sud 2022-2025, a generat și determinat diminuarea capacității instituționale de identificare, promovare și valorificare a oportunităților de finanțare, externă.

VI. RECOMANDĂRI

Urmare a concluziilor de mai sus se recomandă:

1. Menținerea și continuarea implementării obiectivelor, măsurilor și proiectelor incluse în program în cadrul următoarei etape de programare, întrucât acestea își păstrează relevanța și contribuie în mod direct la atingerea rezultatelor strategice stabilite inițial. Având în vedere că o parte semnificativă a proiectelor se află încă în proces de implementare, iar altele au fost aprobate pentru finanțare abia în anul 2025, este necesară asigurarea continuității intervențiilor și alocarea resurselor financiare, instituționale și administrative adecvate pentru finalizarea acestora.
2. Dezvoltarea și aplicarea unui mecanism integrat de mobilizare a resurselor financiare pentru implementarea programului, care să includă atât consolidarea alocărilor din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală, cât și identificarea și valorificarea oportunităților de finanțare din surse externe. În acest sens, autoritățile responsabile, atât la nivel central, cât și ADR Sud, ar trebui să identifice oportunități de finanțare, partenerii de dezvoltare și donatorii externi, în vederea atragerii de investiții și granturi destinate susținerii proiectelor de dezvoltare regională. Totodată, este necesară valorificarea acordurilor de cooperare deja semnate cu partenerii instituționali și organizații internaționale, prin inițierea și promovarea unor proiecte comune, precum și prin consolidarea dialogului instituțional pentru identificarea unor noi oportunități de finanțare.
3. Este esențial ca beneficiarii să aibă suportul necesar pentru a depăși obstacolele administrative, iar autoritățile competente să simplifice și să eficientizeze procedurile de obținere a documentelor permissive, pentru a asigura o implementare mai rapidă și mai eficientă a proiectelor.
4. Implementarea unui proces de îmbunătățire și modernizare a platformei de achiziții publice, prin adaptarea acesteia la prevederile legislației în vigoare, în special în ceea ce privește respectarea termenelor procedurale și eficientizarea etapelor procesului de achiziții.
5. Îmbunătățirea disponibilității, calității și actualizării periodice a datelor statistice care reflectă evoluțiile socio-economice la nivel regional, astfel încât acestea să permită o evaluare obiectivă a progresului

realizat în raport cu obiectivele stabilite în documentele de planificare strategică. Totodată, se recomandă ca datele statistice publicate de către Biroul Național de Statistică să fie prezentate și structurate în perspectiva regiunilor de dezvoltare, nu doar pe regiuni statistice, pentru a răspunde mai adecvat necesităților de analiză, monitorizare și evaluare a politicilor de dezvoltare regională.

6. Dezvoltarea unei baze de date integrate la nivel național privind implementarea proiectelor de dezvoltare, care să permită colectarea, actualizarea și monitorizarea sistematică a informațiilor referitoare la proiectele realizate la nivel național, regional și local, indiferent de sursa de finanțare. Un astfel de sistem ar facilita centralizarea datelor, ar îmbunătăți transparența procesului de implementare și ar permite o monitorizare mai eficientă a progresului înregistrat în raport cu indicatorii stabiliți în documentele de planificare strategică. Totodată, se recomandă stabilirea unor mecanisme instituționale clare care să reglementeze responsabilitățile autorităților publice locale în ceea ce privește raportarea periodică a datelor privind proiectele implementate pe teritoriul administrat. În acest sens, ar putea fi instituite proceduri standardizate de raportare, precum și obligații clare de furnizare a informațiilor către autoritățile și instituțiile responsabile de monitorizarea politicilor de dezvoltare regională.
7. Corelarea între documentele de planificare, precum Programul Operațional și Documentul Unic de Program, este esențială în special în ceea ce privește perioada de implementare, din mai multe motive: În primul rând, asigură coerența strategică. Dacă perioadele de implementare sunt aliniate, obiectivele, prioritățile și măsurile prevăzute în documente pot fi aplicate unitar, fără suprapuneri sau goluri de finanțare. În al doilea rând, optimizează utilizarea resurselor financiare. Corelarea calendarelor permite programarea eficientă a apelurilor de proiecte, a contractării și a implementării, evitând întârzierile sau pierderea fondurilor disponibile.
8. Instituirea unui mecanism standardizat de actualizare și armonizare a indicatorilor în cazul în care, pe parcursul implementării proiectelor, apar necesități de ajustare. Acest mecanism ar trebui să permită reflectarea corectă a modificărilor intervenite la nivel de proiect, fără a afecta coerența sistemului de monitorizare și evaluare a programului. Implementarea unor astfel de măsuri va contribui la îmbunătățirea procesului de raportare a rezultatelor, la creșterea calității datelor utilizate în monitorizare și evaluare și la asigurarea unei analize mai precise a progresului realizat în cadrul programului.
9. Este necesar de formarea continuă a specialiștilor ADR Sud, în condițiile în care Republica Moldova se află în etapa de preaderare la Uniunea Europeană, având statutul de țară candidată. Agenția va juca un rol important în sprijinirea Republicii Moldova la nivelul regional, în procesul de preaderare, fiind implicată atât în implementarea reformelor cheie, în gestionarea fondurilor europene cât și în dezvoltarea infrastructurii economice și sociale, toate aceste angajamente presupune personal inclusiv calificat.

Prezentat:

Director ADR Sud

_____ Nicolae HRISTOV

ELABORAT:

Specialist SME

_____ Adelina CAZAC

Șef SME

_____ Olga DIACONU

COORDONAT:

Șef direcție politici și programe integrate de dezvoltare regională și locală, MIDR:

_____ Veronica EȘANU

Anexa 1: Progresul realizării indicatorilor de impact ai obiectivelor generale ale POR Sud 2022–2025

Obiective generale:	Indicatori de impact	Progresul atins
1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RD Sud	Prevede intervenții sistemice, menite să sprijine ținta SNDR 2022-2028 de creștere a PIB regional al RD Sud de la 7,0% până la 7,5% până în 2024	6,53% a.2023
2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii	Prevede intervenții sistemice, menite să sprijine ținta SNDR 2022-2028 de creștere a indicatorilor de ocupare și calitate a vieții în regiune, inclusiv: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Rata de ocuparea a populației – minim 32,0% ✓ Accesul populației la servicii publice de apeduct din surse sigure de apă – minim 75,0% ✓ Accesul populației la servicii publice de canalizare – minim 15,0% ✓ Accesul populației la sistemul de colectare a deșeurilor – minim 26,0% 	34,8% 85,3 % a.2024 14,0 % a.2024 Nu sunt disponibile aceste date
3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Creșterea coeficientului de implementare a proiectelor din DUP, în comparație cu ciclul precedent (2016-2020) de la 69,2% la minimum 75% și ✓ creșterea coeficientului de valorificare a resurselor planificate de la 63,3% la minimum 75%. 	DUP 2022-2024- 63,1% DUP 2025-2027- 5,72% 99%, a. 2025

Anexa 2: Progresul realizării indicatorilor de rezultat în raport cu direcțiile prioritare ale POR Sud 2022–2025

Obiectiv general 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RD Sud

Direcții prioritare	Indicator	Valoarea actuală	Țintă 2024	Progresul atins
	Dezvoltarea mun. Cahul în calitate de oraș-pol de creștere regional (în baza Programului Național de dezvoltare a orașelor – poli de creștere în RM)			
1.1. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii	Drumuri locale asfaltate	32% - a.2019	Minim 20 km de drumuri locale modernizate	Aproximativ 34 de kilometri de străzi au fost asfaltate/reabilitate. Ca rezultat, ponderea drumurilor asfaltate a crescut de la 32% la 60%. Aceste activități au fost realizate prin finanțare din bugetul local și (parțial) din surse atrase de la partenerii de dezvoltare.
	Dotarea serviciului local de transport public urban cu unități de transport noi	56 unități – a.2019	12 unități de transport noi	Nu a fost realizat un progres în această direcție, la moment Municipiul Cahul are în dotare 27 unități de transport cu grad avansat de uzură fizică.
	Creșterea salariului mediu	6,975 MDL 96,4% din media națională a. 2019	≥ media națională	Salariul mediu mun. Cahul a. 2024, 8750 MDL 72% din media națională a. 2024.

	Existența unei echipări minime cu infrastructură edilitară și socială (funcționarea de complexe sportive multifuncționale și zone de recreere de importanță regională) pentru asigurarea atractivității pentru forța de muncă tânără și calificată	0	1 zonă de odihnă amenajată	A fost finalizată prima etapă a proiectului de modernizare și amenajare a nucleului urbanistic al Municipiului Cahul, în valoare totală de 65 milioane MDL.
	Acoperire cu servicii calitative de iluminare nocturnă	60% - a.2019	Până la 75%	Pentru modernizarea și extinderea iluminatului public în municipiul Cahul, s-a reușit obținerea unei finanțări de 53,5 milioane MDL din cadrul FNDRL. Proiectul vizează acoperirea cu servicii moderne de iluminat stradal (tip LED) a minim 95% , la moment acesta este realizat în proporție de 92%, asigurând deja iluminat LED modern pentru aproximativ 85% din teritoriul municipiului.
1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune	Creșterea PIB/locuitor în regiune (prețuri curente)	25,99 mii MDL (a.2018)	Minim 32,0 mii MDL (a.2024)	60,09 mii MDL a.2023
	Creșterea numărul de întreprinderi la 1000 locuitori în regiune	6,12 IMM/1000 locuitori – a.	Minim 7 IMM/1000 locuitori	13 IMM /1000 locuitori
	Creșterea ponderii producției industriale livrate la export	44,1% - a. 2020	Până la 47%	39,2% a.2024
1.3. Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune	Analiza privind specializarea inteligentă în RD Sud elaborată	0	1	1
	Număr parteneriate	0	Minim 2	2

1.4. Cooperarea regională și transfrontalieră	Prevede acordarea atenției sporite pentru colaborarea autorităților în cadrul SUERD și a programelor transfrontaliere și transnaționale, fiind axate pe:	
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nr. proiectelor noi atrase ✓ Nr. populației beneficiare ✓ Cooperarea instituțională între țările participante 	<p style="text-align: center;">0</p> <p style="text-align: center;">0</p> <p>1 Acord de colaborare semnat.</p>

Obiectiv general 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii

Direcții prioritare	Indicator	Valoarea actuală	Țintă 2024	Progresul atins
2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico- edilitare de bază din regiune	Accesul populației la servicii publice de apeduct din surse sigure de apă	65,5% - a.2020	Minim 75,0%	85,3 % a.2024
	Accesul populației la servicii publice de canalizare	10,5% - a.2020	Minim 15,0%	14,0 % a.2024
	Accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor	24,8% - a.2020	Minim 26,0%	-
	✓ Gradul de micro-regionalizare a operatorilor regionali de AAC și MDS din orașele – centre raionale			-

2.2. Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri	Creșterea ratei de ocupare în regiune	30,3% - a.2020	Minim 32,0%	34,8% ↑ + 4,5
	Creșterea nivelului salariului mediu în regiuni	6151,3 MDL – a.2020	≥media națională	10819,8 lei – a. 2024, < decât media națională.
	Infrastructuri de sprijin a afacerilor modernizate	0	Minim 1	1
2.3. Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Numărul clădirilor publice cu eficiență energetică îmbunătățită ✓ Nr. activități privind sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării resurselor de energie regenerabilă și tranziției la o economie circulară 			2 clădiri publice; 5 sesiuni de informare; 7 focus-grupuri.

Obiectiv general 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Direcții prioritare	Indicator	Valoarea actuală	Țintă 2024	Progresul atins
3.1. Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională	Rata de participare a membrilor CRD Sud la ședințele CRD	78,55% - a.2020	Minim 83,0%	67%
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nr. proiecte implementate cu finanțare din FNDRL și surse externe ✓ Rata de valorificare a mijloacelor financiare alocate din FNDRL și din surse externe 			1 surse externe 3 FNDRL 99% din suma alocată și precizată pe parcurs; 146% din suma alocată inițial a.2022-2025.
3.2. Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	<ul style="list-style-type: none"> ✓ % de cofinanțare a proiectelor de dezvoltare regională ✓ % entităților de drept privat în rândul aplicanților și a partenerilor în implementarea proiectelor de dezvoltare regională 			14,09% cofinanțare; 0 entități de drept privat în rândul aplicanților și al partenerilor în implementarea, deoarece acestea nu sunt eligibili pentru finanțare.
3.3. Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nr. instruirii facilitate/organizate pentru actorii regionali din RD Sud în domenii relevante politicii de dezvoltare regională ✓ Nr. consultări oferite actorilor regionali din RD Sud în domenii aferente politicii de dezvoltare regională ✓ Nr. persoane instruite în domenii aferente politicii de dezvoltare regională 			274 145 1732

Anexa 3: Rezultatele obținute în perioada de programare, conform domeniilor și măsurilor

Domeniul de intervenție 1. Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă
Măsura 1.1. Valorificarea infrastructurilor de afaceri
<ul style="list-style-type: none">- 2,1 km rețele electrice de tensiune înaltă construite/reabilitate ;- 1,41 km rețele de apeduct construite/reabilitate ;- 1,58 km rețele de canalizare construite/reabilitate ;- 0,87 km rețele de gaze naturale construite/reabilitate;- hală multifuncțională de producere – 1102,8 m²;- 321,4 m apeduct de racord ;- 20,8 m linie canalizare de racord ;- 235 m. l. gazoduct de racord .;- 3470 m² teren amenajat .
Măsura 1.3: Sporirea atractivității turistice
0
Domeniul de intervenție 2. Dezvoltarea urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor
Măsura 2.2. Competitivitate și susținerea activităților economice
0
Măsura 2.3. Revitalizarea urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice
<ul style="list-style-type: none">-2 obiecte publice reparate și eficientizate energetic în proporție de 85,05%;-1 stadion multifuncțional construit;-9 terenuri de joacă aferente grădiniței 100% ;- curțile a patru blocuri locative amenajate și asigurate cu echipament pentru organizarea activităților în aer liber-1 zonă de recreere în proporție de 72 %;-15 ha de teritoriu amenajat;-10 eco-sfere create în proporție de 100 %;-1 clădire termoizolată și fațadă renovată– 6189,7 m²;- 3334,9 m² acoperiș renovat de tip șarpantă cu țiglă metalică;

- 440 m² Pereu renovat ;
- 1180 m² pavaj nou construit ;
- 650 m² bordură construită ;
- 4520 m² Spații verzi reamenajate ;
- 3 poduri de piatră de Cosăuți;
- 1 clopotnița germană reconstruită;
- 83,55 % - din 1220 m de pavaj pietonal executat;
- 80,2 % - din 1,6 ha de spațiu înverzit;
- 85,2 % - din 610 m de albia râului curățită și pavată;
- 1 pistă pentru bicicliști ;
- 1 parcare pentru automobile .

Măsura 2.4. Modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice

- 34,2 km rețele de cablu pentru iluminare stradală modernizate/reabilitate ;
- 636 corpuri LED de iluminat instalate pe întreg teritoriu al mun. Cahul
- 264 piloni montați ;
- 14 Panouri de comandă instalate;
- 475 buc. De console montate.

Domeniul de intervenție 3. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare regionale

- 48,68 km rețele interioare de alimentare cu apă;
- 889 unități bransamente la gospodării;
- 6 stație de pompare a apei construite;
- 4 rezervoare x 25 m³;
- 16,04 km rețele exterioare de alimentare cu apă;
- 2 rezervoare 150 m³;
- 1 rezervor de 50 m³;
- 54,62 km rețele magistrale de alimentare cu apă;
- 1 Stație de pompare a apelor uzate grad executare 18,9 % .
- 17 stații de clorinare automatizate;

- 62,92 km de rețea de canalizare construită;
- 1 Stația de epurare a apelor uzate din orașul Căușeni reconstruită în totalitate prin etapa II finală și funcțională la capacitatea maximă 5000m³/24h – 1;
- 7 Stații de pompare a apelor uzate construite;